

УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІАЛІСТИЧНИЙ РУХ У КАНАДІ

1907 — 1918

ПЕТРО КРАВЧУК

УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІАЛІСТИЧНИЙ РУХ В КАНАДІ

— 1949 —

Торонто, Онт.

.....
Стефан Весній

Велланд, Онт.
.....

Дорогий Друже!

Видавництво "Життя і Слова" висловлює
Вам сердечну подяку за Вашу щиріу працю для
газети в минулій пресовій кампанії.

Як признання за віддану працю висилаємо
Вам цю нагороду.

З дружнім привітом,

Адміністрація "Життя і Слова".

Монтаж обкладинки Мича Сейго

-

Printed by Eveready Printers.

ДОБРА І ПОТРІБНА КНИЖКА

Свою працю "Український соціалістичний рух у Канаді (1907—1918 рр.)" Петро Кравчук почав такими словами: "Дотепер, на жаль, ще не написана історія українського соціалістичного руху в Канаді". І це правда. Про той рух, який відіграв таку важливу роль в організуванні українських поселенців-трударів у Канаді на початку ХХ століття, не було написано солідної документованої книжки, хоч на таку вже давно настав час.

Треба привітати почин Петра Кравчука, що він взявся за написання нарису, який хронологічно і систематизовано висвітлює сторінки започаткування українського прогресивного руху у Канаді.

Для мене, як активного учасника діяльності Української соціал-демократичної партії у Канаді з 1915 року і делегата її другого (останнього) конгресу 1918 року, нарис дуже цікавий, бо він відтворив і відсвіжив велику і відповідальну діяльність тих перших, які започаткували той рух, які його вели вперед, здобуваючи успіхи, але також роблячи багато серйозних помилок через брак належної політичної свідомості і потрібного досвіду.

Так, на початку українського соціалістичного руху у Канаді не було досвідчених провідників, тому багато енергії і часу витрачувалось на внутрішню боротьбу. Замість сконцентрувати всі свої зусилля на проведення політичного освідчення трудових мас і організування їх до боротьби за щоденні життєві інтереси, часто безпотрібно скликалися конференції, відбувались референдуми, щоб одні одним "доказали", хто з них "більше

знає", хто з них "розумніший", хто з них є "дійсним соціалістом". Одні одних виключали з партії. Взаємно себе чорнили на сторінках газет.

Розуміється, я не хочу тим виправдовувати таких людей, як Мирослав Стечишин, Павло Крат, Василь Головацький, які хоч були першими серед основоположників українського соціалістичного руху в Канаді, і в першому періоді його існування відіграли свою роль, але згодом стали на ворожій трудящим позиції і побоювали завзято тих, які залишились вірні соціалістичним ідеям. Правда, були і інші, люди "меншого калібру", які впали жертвою різних політичних спекулянтів, але коли освідомили свої помилки, то повернулися до українського соціалістичного руху і служили йому до кінця свого життя.

Навіть такі щирі і ідейні борці, як Андрій Дмитришин, Григорій Ткачун, Іван Гнида допускались помилок, але вони ніколи не поривали з українським соціалістичним рухом, навпаки, докладали багато зусиль для організування відділів Федерації українських соціал-демократів (згодом Української соціал-демократичної партії), поширення газети "Робочий народ".

Добре зробив Петро Кравчук, що документально висвітлив ті періоди з історії українського соціалістичного руху в Канаді, показав ту внутрішню боротьбу, що велася між провідниками, бо саме це вказує, в яких умовах доводилось тоді працювати на полі організування українських трударів.

Автор нарису також вказує, що з самих початків українському соціалістичному рухові доводилось зводити завзяту і вперту боротьбу проти українських націоналістів, які все робили, щоб ставити бар'єри на шляху прогресу, на шляху громадсько-політичного освідомлення трударів. Але завдяки тієї боротьби українські

робітники і фермери почали щораз більше розуміти, хто є їх приятелем, хто обороняє їхні життєві інтереси, тому горнулися до соціалістичного руху.

У нарисі підкреслюється, що український соціалістичний рух тоді зміцнів і поширився, коли прибули Матвій Попович і Іван Навізівський, які разом з іншими зробили великий вклад в нього, очолили його і повели правильним шляхом. Це, однак, не означає, що й тоді не велась внутрішня боротьба, що не робились серйозні помилки. Але тоді вже легше було справлятися з шкідниками і можна було швидніше виправляти очевидні помилки.

Новий період Української соціал-демократичної партії Канади почався після того, як у Росії відбулася Велика Жовтнева революція, коли провалилась політика української буржуазії, коли була встановлена радянська влада — перша у світі робітничо-селянська влада. Тоді легше було організувати українських трударів у Канаді — вони почали масово горнутися до Української соціал-демократичної партії. Правда, канадська буржуазія налякалась революційних ідей, які почали поширюватися не тільки серед українських трударів, але серед трударів різних національностей, тому пішла на драстичний крок: у вересні 1918 року канадський уряд заборонив цілий ряд соціалістичних організацій і газет, серед них і Українську соціал-демократичну партію та її орган — “Робочий народ”.

На тому і обривається історія українського соціалістичного руху в Канаді. Розуміється, посіяні ідеї не загинули, вони дали згодом багатий урожай, бо у Канаді розгорнувся масовий український прогресивний рух, який, незважаючи на багато спроб його знищити, існує і процвітає до сьогодні.

Нарис “Український соціалістичний рух у Канаді”

добра і потрібна книжка. Автор її використав багато документів і дав нам добрий причинок до створення всебічної історії українського прогресивного руху в Канаді.

Хочу підкреслити, що ця праця становить великий інтерес не тільки для українських читачів у Канаді, але також і для читачів у Сполучених Штатах Америки, бо багато активістів українського соціалістичного руху переїздили з Канади до Сполучених Штатів Америки (Андрій Дмитришин, Григорій Ткачук, Павло Ладан і інші), які тут проводили подібну ж діяльність. Крім того, український соціалістичний рух у США, хоч проходив інші стадії і в інших умовах, мав деяку подібність до українського соціалістичного руху в Канаді, особливо коли йшлося про т. зв. "старокрайову політику".

Книжка Петра Кравчука повинна бути перекладена на інші мови (в першу чергу на англійську), бо хай знають люди інших національностей, який великий вклад зробили українські іммігранти у розбудову Канади, в громадсько-політичний рух країни, в якій вони поселились.

Висловлюю подяку Петрові Кравчуку за те, що він на протязі років у своїх публікованих працях висвітлює історію українського прогресивного руху в Канаді, історію творчої праці і боротьби українських трударів, які поселились там 85 років тому.

Вірю, що читачі нарису також будуть вдячні авторові, що не жалів часу і труду, щоб висвітлити початковий період українського соціалістичного руху в Канаді, без чого не можна належно оцінити хорошу і потрібну діяльність теперішніх українських прогресивних товариств у Канаді.

Михайло КНЯЗЕВИЧ.

Нью Йорк, США.

ЗАМІСТ ВСТУПУ

Дотепер, на жаль, ще не написана історія українського соціалістичного руху в Канаді. Хоч уже досить багато написано статей, довідок, монографій про організоване життя українських поселенців, то про цей політично-громадський рух, який відіграв дуже важливу роль, немає систематичної праці, яка давала б приблизну уяву про нього. Якщо й говориться про український соціалістичний рух, то якимось епізодично й фрагментарно, не завжди даючи історично вірне наświetлення, бо ж автори тих праць або ж мали упередження до його ідеології, або були прихильниками тієї чи іншої течії цього руху. Треба завчасно зазначити, що в своєму самому початковому періоді той рух був охоплений внутрішньою боротьбою, яка носила не завжди ідейний характер, але іноді виключно особистий характер амбітних провідників, які сварилися за дрібниці. Такі роздори тормосили і розбивали український соціалістичний рух від його виникнення аж до того часу, коли він остаточно позбувся тих, які свої егоїстичні інтереси ставили вище політично-громадських, коли остаточно викристалізувалися його принципи, коли утвердилася ідейна спаяність і визначилися його стабільні цілі. То було вже в останніх роках (1917—1918) його існування. Допомогла в цьому перемога Великої Жовтневої соціалістичної революції, яка мала великий вплив на соціалістичні рухи в цілому світі, в тому й на рух українських соціалістів у Канаді.

Автор цього нарису ставить собі завдання висвітлити якнайможливіше об'єктивно виникнення і роз-

виток українського соціалістичного руху в Канаді на основі наявних документів, як також власних висновків, ознайомившись з існуючими матеріалами, особливо з статтями в газетах "Червоний прапор" (1907—1908), "Робочий народ" (1909—1918), "Робітниче слово" (1916—1918), "Нова громада" (1911—1912).

Наскільки історично вірно вдалося авторові відобразити український соціалістичний рух в Канаді, осудять майбутні історики, які займуться дальшим вивченням того важливого періоду в історії українських поселенців у Канаді.

РОЛЬ КИРИЛА ГЕНИКА

Українська заробітчанська еміграція почалася з прибуттям до Канади у вересні 1891 року Івана Пилипівського і Василя Єленяка. Перший з них мав неповну середню освіту і цікавився політично-громадським життям. Він міг бути знайомий з радикально-соціалістичним рухом, який саме тоді розгорнув свою досить широку і живу діяльність у Східній Галичині, зокрема на Прикарпатті, звідки походив Іван Пилипівський. Однак його симпатії не були з радикально-соціалістичним рухом, навпаки, він був прихильником реакційного москвофільства, яке згодом наполегливо пропагував між українськими поселенцями в Една (Алберта). Там же він був і ініціатором православної церкви. Василь Єленяк був неграмотний і ревний католик. Отже, вони не могли бути першими сіячами соціалістичних думок, і ніхто їм цього не приписує. Можна сміливо твердити, що першими пропагандистами соціалістичних думок були ті іммігранти, яких привіз Кирило Генік у 1896 році. Найактивнішим і найбільш освіченим серед них був він сам, бо у Східній Галичині був другом Івана Франка, разом з ним сидів у коломийській тюрмі за поширення соціалістичної пропаганди, був членом Русько-української радикальної партії. Таки зразу після поселення у Канаді він зв'язується з Іваном Франком, піддержує з ним листування, пише кореспонденції до галицьких газет, друкує свої статті в газеті "Свобода", яка вже виходила у Сполучених Штатах Америки. Вже в тих статтях він пропагує соціалістичні думки, які були далекі від наукового со-

ціалізму, але відігравали певну позитивну роль у тодішніх часах, коли на українських поселенців уже почали націлювати свою увагу і католицька, і православна церкви, які згодом розділили українську громаду на два ворожі релігійні табори.

КИРИЛО ГЕНИК

галицький радикал, який перший поширював соціалістичні ідеї серед українських поселенців в Канаді в кінці 1890-х і на початку 1900-х років. Однак не був членом ні ФУСД, ні УСДП. Пізніше відійшов від громадсько-політичного життя.

Наприклад, Михайло Марунчак, який досліджує історію українських поселенців в Канаді, пише, що у 1899 році у Вінніпегу була організована Міжнародна читальня, яка мала мати "соціалістичну закраску".¹⁾ Її очолював Кирило Геник. Дещо пізніше (1903 р.) за ініціативою того ж Кирила Геніка і його односельців Івана Негрича і Івана Бодруга почала виходити у Канаді на гроші ліберальної партії газета "Канадійський фермер", на сторінках якої в перших роках її існування друкувалися статті, в яких засу-

1) Михайло Марунчак. Історія українців Канади. Том I. Вінніпег 1968, стор. 174—175.

джувався капіталістичний визиск іммігрантів, проповідувались радикальні думки. До речі, Кирило Геник навіть запрошував до співробітництва у тій газеті свого друга Івана Франка.

Питання існування Міжнародної читальні нестверджене. Це лише здогади, що вона існувала, бо про неї поки що не знайдено конкретних документів і даних. Напевно знаємо, що в 1903 році була організована Кирилом Геником читальня ім. Т. Шевченка. У ній були згуртовані однодумці її організатора, які вважали себе соціалістами, через що стягнули на себе з самого початку ненависть католицького клеру.

У 1906 році Читальня ім. Т. Шевченка розширила свою працю — брала активну участь в політично-громадській діяльності. Тоді ж її очолював Василь Головацький, який згодом відіграв провідну роль в українському соціалістичному русі. У жовтні того ж року було організовано Научне товариство ім. Т. Шевченка, до якого влилася читальня Українська вільнодумна федерація. Але ж Научне товариство ім. Т. Шевченка не було однорідне, бо до нього належали члени соціалістичних і націоналістичних переконань, що неминуче довело до завзятої внутрішньої боротьби. Це й привело до його ліквідації.

Такі ж були передумови виникнення організованого українського соціалістичного руху в Канаді 1907 року. Треба відразу завважити, що організований український соціалістичний рух в Канаді не був сам по собі "самостійним". Він з самого свого початку був складовою частиною загального канадського соціалістичного руху.

УКРАЇНСЬКІ ВІДДІЛИ СПК

Соціалістичний рух в Канаді почався у 1890-х роках під час імміграційної гарячки, коли десятки тисяч людей через економічні умови виїжджали з європейських країн за океан у пошуках праці. Першими соціалістичними організаціями були відділи Американської соціалістичної робітничої партії у промислових центрах — у Монтреалі, Торонто, Вінніпегу. Згодом сформувалася Канадська соціалістична ліга. То було напередодні розколу в Американській соціалістичній робітничій партії у 1899 році. Через два роки була сформована Соціалістична партія Британської Колумбії. Деякий час у країні існувало дві соціалістичні партії. Почалися між ними переговори, в результаті яких відбулося об'єднання в єдину Соціалістичну партію Канади 1905 року. Можливо, до тієї партії в різних місцевостях належали індивідуальні українські соціалісти, бо вже у 1907 році у Вінніпегу, Портедж ла Прейрі і Нанаймо сформувалися українські відділи Соціалістичної партії Канади. В інших місцевостях, як, наприклад, Венкувер, де не було ще окремих відділів, українці належали до загальних організацій Соціалістичної партії Канади.

У листопаді 1907 року заходом українського відділу СПК почала виходити газета “Червоний прапор”. Це, до речі, була перша українська соціалістична газета на всьому американському континенті.

В організуванні українських відділів Соціалістичної партії Канади і започаткуванні газети “Червоний прапор” головну роль відіграли Павло Крат, Миро-

слав (Ілько) Стечишин, Василь Головацький.

Газета "Червоний прапор" в першому числі виклала свою політичну платформу. Вона заявила, що є органом Соціалістичної партії Канади і "призначена для тієї частини канадського пролетаріату, що говорить українською мовою", що вона "ставить своїм завданням його організувати і освідомити в яснім розумінні вселенської ідеї соціалізму"; ставить своїм завданням "вести робітницькі маси в бій з безправем, визиском та рабством" "по руїнах капіталізму до сонця і життя".

У тій же статті говориться, що "Соціалістична партія Канади взяла на себе роботу злучити в собі робітників всіх націй і вір, які залюднюють Канаду, і руководити ними в політичній боротьбі".

ПРОЛЕТАРІУСІ УКАІВ
ОДНАЙТЕСЬ!

Соціалістична Партія Канади:
Socialist Party of Canada.

Робітники в боротьбі ступають
на шлях своєї майбутньої
свободи і щастя.
С. Червоний

ЧЕРВОНИЙ ПРАПОР.

ЧАСОВНИК ДЛЯ РОБОЧОГО ЛЮДУ

Газета "Червоний прапор" виходила в 1907—1908-х роках. Вийшло 18 номерів. То була перша українська соціалістична газета на американському континенті.

Уже в початках провідники українських відділів заходились організувати Український соціалістичний союз у складі Соціалістичної партії Канади. Вінніпегський український відділ СПК виробив навіть проект Статуту Українського соціалістичного союзу.

В проекті говорилося, що Український соціалістичний союз "приймає програму СПК і стає її частиною".

УСС ставить своїм завданням "організувати про-

летаріат, що говорить українською мовою". УСС "складається з "Вільних громад", які мають на своїм загальнім з'їзді обрати "Генеральний комітет", що має бути "виконуючим тілом", однак залежним від Центрального Комітету Соціалістичної партії Канади.

УСС в питаннях організаційних, агітаційних і видавничих "має повну автономію".

Публікуючи проект, Вінніпегський український відділ СПК просив прислати свої думки ("за" й "проти"). Коли українські відділи погодяться, то відбудеться з'їзд, на якому може увійти в життя "Український соціалістичний союз" і "розвинути (свою) діяльність по всій Канаді".

У другому числі "Червоного прапора" повідомлялося, що Мирослав Стечишин написав статтю до органу Соціалістичної партії Канади "Вестерн Клеріон" в справі заснування Українського соціалістичного союзу. Далі дослівно говорилося: "Домініальний Екзекутивний Комітет нашої партії (СПК) мав радитись над сією справою 19 сего місяця (листопад 1907 р.). Поки що товариші англічани прихильно відносяться до наших заходів по організації Українського Соціалістичного Союзу".²⁾

Стаття Мирослава Стечишина у "Вестерн Клеріон" викликала відгук у Соціалістичній партії Канади. Секретар Домініального Екзекутивного Комітету Джордж Дейлс звернув особливу увагу членів партії на справу українського пролетаріату та просив усіх уважно прочитати статтю, "бо вона є взірцем духа європейського іммігранта в Канаді". Далі він підкреслив, що "заграничні товариші приносять з собою революційний дух і будуть організуватися".³⁾

2) "Червоний прапор", 22 листопада 1907 р.

3) "Червоний прапор", 29 листопада 1907 р.

Справа Українського соціалістичного союзу обговорювалася на засіданні Домініального Екзекутивного Комітету Соціалістичної партії Канади 3 грудня 1907 року. Був зачитаний лист від Мирослава Стечишина, який писав, що очікує на повноважність, яка йому потрібна “для зроблення угоди з Домініальним Екзекутивним Комітетом”.⁴⁾

МИРОСЛАВ СТЕЧИШИН

у 1907 році був редактором “Червоного прапора”, у 1909—1912 роках редактором “Робочого народу”, секретарем Центрального Заряду Федерації українських соціал-демократів. Пізніше видавав в Едмонтоні націоналістичну газету “Новини”. Довший час був редактором “Українського голосу”.

Швидко зростали українські відділи соціалістичної партії. Коли в листопаді 1907 року було лише три, то у січні 1908 р. їх вже було сім.

В подальших числах “Червоного прапора” вже нічого не згадувалося про Український соціалістичний союз. В короткому нарисі історії УСДП в Канаді говориться, що план створення Українського соціалістичного союзу не був зреалізований.⁵⁾

4) “Червоний прапор”, 26 грудня 1907 р.

5) “Робітничий календар” на 1918 рік, Вінніпег.

Українські відділи Соціалістичної партії Канади в 1907—1908 роках проводили досить живу агітаційно-пропагандистську діяльність майже виключно у Західній Канаді — у Вінніпегу, Портедж ла Прейрі, Стонвол, Френк, Госмер, Нанаймо, Венкувер. Особливо широка агітація проводилася серед українських фермерів у Північній Манітобі.

У той час, коли Василь Головацький і Павло Крат переважно увагу звертали на “Червоний прапор”, то Мирослав Стечишин займався організаційними проблемами українських відділів СПК. Організаторами тоді були Тома Томашевський, Микола Лахманець, Гаврило Сліпченко. Вони у різних місцевостях влаштовували громадські мітинги, на яких вияснявали економічні й політичні проблеми Канади, знайомили присутніх з соціалістичними ідеями. Правда, та агітація і пропаганда носила дуже загальний характер, бо самі організатори і провідники не були знайомі з науковим соціалізмом, не розуміли його, бо в тих часах ще мало було серйозних теоретичних праць Карла Маркса і Ф. Енгельса українською мовою. Розуміється, було б серйозною помилкою применшувати або знецінювати діяльність перших пропагандистів соціалістичних думок, хоч часто вони передавалися загальними фразами або були українським повторенням риторичних промов англомовних агітаторів Соціалістичної партії Канади.

Треба, однак, зазначити, що таки зразу була введена досить сувора дисципліна в українських відділах СПК. У рубриці “Обов’язки члена партії”⁶⁾ говорилося, що кожен член партії згідно з Статутом мусить брати якнайактивнішу участь в житті партії (зо-

6) “Червоний прапор”, 15 листопада 1907 р.

крема, в тому відділі, до якого він вступив), “повинен голосити засади партії і проповідувати соціалізм”.

Членам СПК заборонялося входити в будь-який контакт з буржуазними (ліберальною і консервативною) партіями.

ПАВЛО КРАТ

у 1907 році брав участь в організуванні перших українських відділів Соціалістичної партії Канади. Був організатором Федерації українських соціал-демократів, писав статті в “Червоному прапорі” і “Робочому народі”. Пізніше відійшов від українського соціалістичного руху і став націоналістом.

Член має кожного місяця вносити 25 центів в організаційну касу того відділу СПК, до якого належить.

Коли член не приходить на збори протягом двох місяців і не вносить за той час своїх внесків, “п е р е - с т а є бути членом Соціалістичної партії Канади”.

Важко тепер встановити, де раніше був сформований український відділ СПК — у Вінніпегу, Портедж ла Прейрі чи в Нанаймо. З кореспонденції, яка була надіслана до першого числа “Червоного прапора”, довідуємося, що в кінці 1906 року в Нанаймо було сформовано українське соціалістичне товариство

“Воля” з 25 членів, яке стало відділом Соціалістичної партії Канади. Український відділ у Портедж ла Прейрі мав 21 члена, а український відділ у Вінніпегу — 55 членів. Отже, в трьох українських відділах СПК налічувався в кінці 1907 року 101 член. Правда, в місцевостях, де не було таких відділів, українці вступали до загальних відділів СПК.

Як найчисельніший, український відділ у Вінніпегу став центральним, тим більше, що він започаткував видавати “Червоний прапор”, як також в ньому згуртувалися найбільш освічені в питаннях соціалістичної теорії члени. Він надрукував українською мовою “Платформу Соціалістичної партії Канади”, яку поширював по цілій країні. За півроку було розповсюджено 8 тисяч примірників “Платформи СПК”.

Особливо велику виховну і освідмлюючу діяльність провів у гому періоді серед українських трударів у Канаді “Червоний прапор”. Газета на своїх сторінках висвітлювала класову боротьбу трудящих в різних країнах, зокрема, в Канаді. На сторінках газети викривалися жорстокі визиски капіталістами робітників і фермерів-бідняків. Газета залучала українських трударів у Канаді до політичної діяльності. Вона закликала агітувати і працювати на виборах до домініального і провінціальних парламентів на робітничих і соціалістичних кандидатів. Наприклад, газета закликала у Вінніпегу голосувати на кандидата Соціалістичної партії Канади Дж. Д. Гоустона у домініальних виборах влітку 1908 року. У заклик говорилося: “Всі горожани, які криваво заробляють на життя, і хочать, щоб нинішній несправедливий систем був змінений, повинні віддати свої голоси на тов. Дж. Д. Гоустона!” ⁷⁾

7) “Червоний прапор”, 8 серпня 1908 р.

Великою політичною подією в 1908 році була масова участь українських трудящих у Першотравнево-му святі у Вінніпегу під проводом Соціалістичної партії Канади. Характерно, що тоді, коли делегати різних відділів СПК не вважали доцільним влаштовувати вулицями міста першотравневої демонстрації, бо,

МИРОСЛАВ СІЧИНСЬКИЙ
вбив у Львові 1908 року на-
місника австрійського ці-
саря графа А. Потоцького
на знак протесту проти со-
ціального і національного
поневолення українських
трудящих. Був засуджений
на вічне ув'язнення. Ук-
раїнські соціалісти в Канаді
створили "Комітет сімох"
за його визволення.

мовляв, ще до такої не підготовлений ґрунт, то украї-
нські делегати, "знаючи силу між своїм людом", за-
явилися за демонстрацію. "І така демонстрація від-
булась — у ній взяло участь 10,000 осіб".⁸⁾

На сторінках "Червоного прапора" друкували
свої пристрасні революційні поезії Павло Розвій-поле
(Павло Крат), Дмитро Рараговський, Ганна Супрунен-
ко. Наприклад, "Червоний прапор" опублікував тоді
революційні пісні "Червоний прапор" і "Варшав'ян-
ка".

8) "Червоний прапор", 19 травня 1908 р.

Газета "Червоний прапор" проіснувала дев'ять місяців. Зразу вона виходила тижнево, пізніше нерегулярно — що два тижні, через місяць. Вийшло 18 чисел. Через важкі умови (Канада була охоплена економічною кризою) і брак сильного українського соціалістичного руху (він був лише в своєму ембріональному зародку — виключно в Західній Канаді) припинив своє існування 8 серпня 1908 року.

Українські трударі, зорганізовані в Соціалістичній партії Канади, цікавилися боротьбою своїх братів на рідній землі за соціальне і національне визволення. Вони збирали між собою гроші і засилали в Східну Галичину і на Україну, допомагаючи політичним в'язням, як також робітничо-селянській пресі, визначним діячам (Іванові Франкові, Михайлові Павликові), влаштовували масові мітинги протесту проти окупантського терору. А тоді, коли Мирослав Січинський 12 квітня 1908 року вбив у Львові цісарського намісника графа А. Потоцького, українські соціалісти в Канаді влаштовували масові мітинги, на яких схвалювали його вчинок, як відплату за народні кривди, заподіювані польською шляхтою спільно з австро-угорською цісарською адміністрацією. Згодом українські соціалісти в Канаді відіграли важливу роль у вирванні Мирослава Січинського з тюрми "Діброва" в Станіславі.

Зміцнюючи свої українські відділи (у 1908 році у Вінніпегу їх уже було два), українські соціалісти далі контролювали Научне товариство імені Шевченка, яке вони організували 1907 року. Правда, в тому товаристві велася завзята боротьба з тими членами, які були під націоналістичним впливом. Треба відзначити, що до націоналістів почали примикати навіть ті, які донедавна загравали з соціалістами.

Українські націоналісти, які почали згуртовувати свої сили, розгорнули наступ на українських соціалістів, їхню газету "Червоний прапор". Особливо наклепницьку кампанію повела газета "Канадийський фермер", яка щораз одвертіше ставала на реакційні і націоналістичні позиції. Особливо сильно цей наступ відчули українські соціалісти, коли перестав виходити "Червоний прапор", бо не було чим відбити різні наклепи, поширювані "Канадийским фермером". Такий стан існував аж до травня 1909 року.

ГАЗЕТА “РОБУЧИЙ НАРОД”

3 травня 1909 року починається новий період українського соціалістичного руху в Канаді. Тоді ж почала виходити газета “Робучий народ”, яка проголосила себе “органом українських соціалістів в Канаді та Злучених Державах”. Редактором газети був Мирослав Стечишин. Вона зразу виходила раз на місяць. Газету видавала Українська соціалістична видавнича спілка, до дирекції якої входили: Василь Кулька — президент, Мирослав Стечишин — секретар, Н. Кохановський — скарбник. Членами Генеральної ради УСВС були: Михайло Губицький, Степан Котеляк, Ю. Лукашук, П. Німилевич, І. А. Павчук, Д. Пилипюк, Ганна Стечишин, Михайло Стечишин, Тома Томашевський, М. П. Тимечко.

РОБУЧИЙ НАРОД

(THE WORKING PEOPLE).

ОРГАН УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТІЇ В КАНАДІ ТА ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Газета “Робучий народ” (згодом — “Робочий народ”) виходила в 1909—1918 ронах. Вона була зразу органом Федерації українських соціал-демонстратів в Канаді і США, а пізніше — Української соціал-демонстратичної партії в Канаді.

У заклику, що був опублікований у першому числі “Робучого народу”, говорилося: “За 50 центів набуваєте право назватися господарем “Робучого народу”. За кожні 50 центів дістаєте один голос у спра-

вах спілки. І чим більше вложите грошей у спілку, тим більше в ній маєте право”.

З першого числа “Робучого народу” довідуємося про боротьбу, яка загострилася в Научному товаристві імені Шевченка у Вінніпегу між соціалістами і націоналістами.

Допис, який був опублікований в газеті під заголовком “Хулігани протекторами імені Шевченка”, тим цікавий і цінний, що він подає історію Научного товариства імені Шевченка у Вінніпегу.

В ньому читаємо: “Півтретя року тому назад (1906 — зам. П. К.) заходами вінніпегських українців-соціалістів куплено галю на розі вулиць Манітоба евеню і Павер стріт. Та за радами тодішніх лідерів організації порішено не виступати публічно з соціалістичною назвою, бо вона радше відганяла людей від галі, чим помагала їй. Отже, порішено записати галю під назвою “Українське-руське товариство імені Т. Шевченка”, а під цим іменем провадити соціалістичну пропаганду. Отже, галею завідувало майже один рік так зване “Научне товариство імені Т. Шевченка”.

Згодом Научне товариство імені Т. Шевченка постановило виступити відкрито як “соціалістична організація”. Воно прийняло офіційну назву “Вінніпегський український відділ ч. 2 Соціалістичної партії Канади”. Цілий рік той відділ проводив свою діяльність. Тоді від нього відлучилося кілька осіб, які “пішли на услуги противникам соціалізму”. І саме вони “підступом дістали у свої руки договір на зал і хотіли відновити “Научне товариство імені Т. Шевченка”. Вони говорили, що “соціалісти ніби лише нелегально господарюють у чужій хаті”.

Далі дослівно говориться: “Такого очернення, ширеного день в день по всьому Вінніпегу, розумієть-

ся, соціалісти не могли без протесту довше стерпіти і тому тростізи галі скликали основателів “Научного товариства імені Т. Шевченка”, аби вони 16 квітня цього року (1909) послідний раз заявили, чи галею мають господарити політичні трупи з псевдошевченківської організації, чи живучий український соціалістичний відділ”.

Збори носили бурхливий характер, ренегати СПК, вийшли з українського відділу ч. 2, поводитися по-хуліганськи, провокували фізичну бійку.

Під час голосування над питанням 23 особи з числа засновників заявили за розв’язанням Научного товариства ім. Шевченка, а 8 — за його дальше існування. Отже, зал залишився в руках українського відділу ч. 2 Соціалістичної партії Канади. Так остаточно було ліквідовано “Научне товариство імені Т. Шевченка”, яке в перших роках свого існування відіграло важливу позитивну роль серед українських трударів у Вінніпегу, але згодом перетворилося в арену завзятої боротьби між соціалістами і націоналістами.

Хоч упадок “Червоного прапора” був сильним ударом по українських соціалістах, але вони швидко зміцнили свої сили і знову проявили живу діяльність. Наприклад, вони влаштували Першого травня 1909 року демонстрацію вулицями Вінніпегу, в якій взяло участь понад 2,000 осіб. Напереді демонстрації, що йшла вулицею Мейн, Ганна Стечишин несла червоний прапор з кличем “Пролетарі всіх країн, єднайтеся!” “Робучий народ” писав, що “до демонстрації прилучилися по дорозі товариші англічани, жиди та німці”.

Одною з найактивніших діяльностей українських соціалістів в тому періоді була кампанія протесту проти засуду Мирослава Січинського на смерть. Редакція “Робучого народу” за короткий час зібрала на

протестних бланках 7,915 підписів людей різних національностей: українців, поляків, євреїв, росіян, англійців, чехів, румунів та ін. Ті протести “у двох пакунках вислано до міністерства справедливості у Відні”.

У різних місцевостях влаштовувалися мітинги, на яких приймалися резолюції протесту проти засуду Мирослава Січинського, як також організувалися товариства, яким присвоювалось його ім'я.

Появу “Робучого народу” ворожо зустріли українські націоналісти. Особливо гостро проти нього виступила націоналістична газета “Канадийский фермер”, яка видавалася на гроші буржуазної ліберальної партії.

Діяльність українських соціалістів у Вінніпегу постійно розгалужувалася. Крім українського відділу Соціалістичної партії Канади, існував Робітничий дім, Українська соціалістична видавнича спілка, Робітничий драматичний гурток, Соціалістичний пропагандивний гурток, Робітнича кооперативна спілка. Ожилилася активність українських відділів СПК і в інших місцевостях Західної Канади. Організувалися українські відділи СПК в Едмонтоні, Келгарі, Госмер, Фенікс, Брендон, Монтреалі, Венкувері, Кардіффі, Кенмор. “Робочий народ” повідомляв, що “є великі вигляди на близьке зв'язання організацій у Летбридж, Гиллкрест, Колмен та Дафін”. 17 грудня 1909 року у “Восток заснували читальню ім. Мир. Січинського і перейняли соціалістичну платформу”.⁹⁾

Хоч Соціалістична партія Канади досить швидко розвивалася, зокрема зростали її українські відділи, у ній виникли внутрішні непорозуміння. Ті непорозуміння, як писав “Робучий народ” у редакційній

9) “Робочий народ”, січень 1910.

статті “Робітничий рух у Західній Канаді”, був викликаний “нетаковністю деяких видніших англійських товаришів супроти товаришів-іммігрантів і в теперішню хвилю інтернаціоналізм Канадійської соціалістичної партії досить поважно загрожений”.¹⁰⁾

У тому ж числі “Робучого народу” було опубліковане звернення п. з. “Український соціалістичний з’їзд”, підписане Петром Німеловичем, Мирославом Стечишиним, Михайлом Губицьким.

У ньому говорилося:

“Розкинені по організаціях, в яких чисельно перемагають інші народності, ми чуємо себе комірниками, та часто не маємо відваги й рота отворити, аби не завстидатися своєю ломаною мовою. В своїх же відділах завдяки бракові взаємного порозуміння таки між українськими відділами і завдяки незнанню англійської мови займаємося виключно місцевими справами, які, звичайно, дуже мало, або й зовсім нічого не мають спільного з соціалізмом. В сей спосіб ми в партії становимо громаду непотребів, безвартісних так для партії, як і для власного народу.

Тому й не диво, що деякі націоналістично уособлені товариші-англічани намагаються усунути нас на задній план, без уваги на те, що ми, так само, як і вони, платимо кожного місяця по 10 центів на партійні фонди, які зрештою майже виключно вживаються на пропаганду та літературу для англічан, хочай сотки тисяч нашого народу живуть у безпросвітній тьмі, а наша часопись з тяжким трудом коротає своє життя, удержуючись з добровільних пожертв”.

10) “Робучий народ”, жовтень 1909 р.

З'ЇЗД УКРАЇНСЬКИХ СОЦІАЛІСТІВ

У тому ж зверненні далі говорилося:

“Вважаючи, що тепер самі обставини силують нас ближше порозумітись та кріпше з'єднатися, ми, низше підписані, як сторожі українського соціалістичного фонду, як одинокі люди відвічальні перед усіми українськими товаришами, вважаємо за свій обов'язок скликати з'їзд делегатів для всіх українських соціалістичних організацій для нарад над ситуацією та будучністю нашого руху”.

З'їзд був скликаний на 12 листопада 1909 року у Вінніпегу. Право висилати делегатів на з'їзд мали лише українські соціалістичні відділи і читальні. Кожна організація, яка мала менше, ніж 20 членів, мала право прислати одного делегата. Відділи мали право вислати по одному додатковому делегатові від кожних додаткових 20 членів (від 40 — 2 делегати, від 60 — 3 делегати і т. д.).

Делегати від організацій, що не були злучені з Соціалістичною партією Канади, допускалися на з'їзд лише з дорадчим голосом.

Проводили з'їздом секретар Манітобського провінціального Екзекутивного Комітету Соціалістичної партії Канади і редактор “Робучого народу” Мирослав Стечишин і домініальний організатор Соціалістичної партії Канади Тома Томашевський.

З'їзд прийняв цілий ряд резолюцій. У першій резолюції говорилося: “Перший канадійсько-український соціалістичний з'їзд (вважає), що українським соціалістичним відділам конечно з'єднатися тісніше в одну автономну українську центральну організа-

цію, яка єдино може планово і успішно проводити освідомляючу працю між українським пролетаріатом у Канаді і пропонує назвати організацію іменем “ФЕДЕРАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТІВ У КАНАДІ”.

Прийнявши таку постанову, з’їзд у другій резолюції, заявившись противником роздроблення робітничих сил, закликав українських трудящих якнайтісніше з’єднатися з трудящими інших національностей “для скинення капіталістичного ярма”. З’їзд підкреслив, що “підставою” Федерації українських соціал-демократів є класовість, а не національність.

ВАСИЛЬ ГОЛОВАЦЬКИЙ
один з перших основоположників українського соціалістичного руху у Канаді в 1907 році. Упоряднував збірку “Робітничі пісні”. Був профспілковим організатором українських гірників в Північному Онтеріо. Пізніше відійшов від соціалістичного руху і виїхав до США.

Далі в резолюції говорилося, що буржуазія використовує націоналізм для штучного поділу і непорозумінь між класово несвідомими робітниками. Але водночас резолюція згадувала, що ігнорування мовних різниць приносить шкоду пролетаріатові різних національностей, бо лише його рідною мовою можна найефективніше вести соціалістичну агітацію і пропаганду. Саме те і спричинює потребу автономії для

громадян, що відрізняються своєю мовою. “З різних національних громад, — говорилося далі в резолюції, — твориться свідомо своєї цілі інтернаціональна соціалістична армія, яку в’яже з собою не закон, не примус, не фінанси, не сентиментальність, а класовий інтерес”.

У третій резолюції говорилося, що коли Домініальний Екзекутивний Комітет Соціалістичної партії Канади не признає автономії Федерації українських соціал-демократів, то вона (ФУСД) “буде вповні оправдана, коли зовсім самостійно зачне свою організаційну працю, не зважаючи на офіціальну партію, що зачне робити старання, аби вкупі з другими невдоволеними з теперішнього ладу в партії заснувати нову партію, гідну соціалістичного імені”.

Український соціалістичний з’їзд гостро критикував Домініальний Екзекутивний Комітет Соціалістичної партії Канади, що він на своєму засіданні 2 серпня 1909 року “рішучо заявився проти злуки з Інтернаціональним соціалістичним бюро”. Він також критикував Домініальний Екзекутивний Комітет за те, що він “викинув з платформи Соціалістичної партії Канади слово “інтернаціоналізм”, що він виступив проти заводових (професійних) спілок та рівноправності жінок”. З’їзд обвинувачував Соціалістичну партію Канади, що вона стала “незначною національно-соціалістичною сектою”.

У четвертій прийнятій резолюції з’їзд заявив свою моральну єдність з українськими соціал-демократами в Європі “і припоручив Федерації українських соціал-демократів у Канаді удержувати з ними якнайближчі зносини”.

У п’ятій резолюції з’їзд припоручив українському пролетаріатові в Канаді організуватись в заводову

(профспілкову) організацію Промислових робітників світу (IWW)".

Шоста резолюція закликала, "як найлегший спосіб освідомляючої та організаційної праці серед фермерів", утворювати кооперативні спілки.

З'їзд рішив прийняті резолюції "піддати під референдум усім українським соціалістичним організаціям в Канаді".

На з'їзді була обрана комісія для опрацювання проекту Статуту Федерації українських соціал-демократів у Канаді. У склад комісії увійшли Михайло Губицький, Мирослав Стечишин і Тома Томашевський. Комісії доручено взяти до уваги такі пропозиції при виробленні статуту:

1. ФУСД складається: а) з регулярних відділів; б) самоосвітніх товариств, клубів, кооперативів; в) самостійних членів в неорганізованих місцевостях;

2. Справами ФУСД мають завідувати: а) з'їзд; б) Генеральний виконавчий комітет з семи членів; в) ширший комітет з обраних організаторів з кожного місцевого відділу та мужів довір'я (їх назначує ГВК з других двох типів організацій).

На з'їзді були виставлені кандидати до Генерального виконавчого комітету Федерації українських соціал-демократів в Канаді. Вибір мав відбутися через референдум усіх членів.

У "Робочому народі" за лютий 1910 року комісія по обрахуванню голосів проголосила результат референдуму. До Генеральної екзекутиви Федерації українських соціал-демократів в Канаді були обрані: Мирослав Стечишин з Вінніпегу, Тома Томашевський з Френк, Іван Богонос з Фенікс, Іван Бойчук з Госмер, Софія Говда з Едмонтону, Ганна Стечишин з Вінніпегу, І. А. Павчук з Фенікс. Секретарем ГЕ ФУСД

був обраний Мирослав Стечишин. Він же був редактором “Робочого народу”, який тоді вважав себе “органом української соціал-демократії в Канаді та Злучених Державах”. Треба зазначити, що Павло Терненко (Крат) до Генеральної екзекутиви ФУСД не був обраний, бо під час референдуму одержав незначне число голосів. Будучи амбітною людиною і великим інтриганом, він таки зразу почав внутрішню боротьбу. Примістившись у новозаснованому відділі ФУСД в Едмонтоні, він розгорнув кампанію проти Генеральної екзекутиви, обвинувачуючи її, що вона була “неправильно уконституована”. Він вимагав, щоб осередком Генеральної екзекутиви був Едмонтон.

СФОРМУВАННЯ ФУСД В КАНАДІ

Відбуттям з'їзду український соціалістичний рух в Канаді вступив у новий період свого існування і діяльності. То був серйозний крок уперед. Він був демонстрацією його певного змужніння і стабілізації. Він був першою спробою згуртування окремих українських соціалістичних організацій, які існували нарізно, не маючи центрального скоординованого керівництва, бо Домініальний Екзекутивний Комітет Соціалістичної партії Канади негативно ставився до мовних відділів.

Павло Крат для своїх інтриг використав інших осіб, для яких писав резолюції і листи, які вони тільки підписували.

В тій справі була обрана спеціальна комісія, яка розглядала у Вінніпегу 29 березня 1910 року той спір. Вона оголосила такий **висновок**:

“Взявши те все на увагу, комісія приходить до заключення, що нема причин до дальших роздорів внутрі ФУСД і тому кличе обі спорячі сторони до згоди та спільної гармонійної і завзятої праці над визволом робочого люду”.¹¹⁾

Отже, вже в самому початку свого існування Федерація українських соціал-демократів в Канаді була охоплена внутрішньою боротьбою, яка завдавала їй чималої шкоди.

Хоч комісія зробила заклик до згоди у ФУСД, у тому ж таки числі “Робочого народу” була опублікована передова стаття “Не так ті вороги, як добрії

11) “Робочий народ”, квітень 1910 р.

люди", в якій в гострий спосіб був скритикований Крат за свої інтриги, якими він займався у Західній Канаді, зокрема, в Едмонтоні.

З статті довідуємося, що Крат був цілий рік виключений з партії і "сидів тихо на фермі". Його поновили в партії і він знов почав займатися інтригами. Він писав статті у російській газеті "Правда", яку видавав Троцький у Відні. До внутрішньої боротьби були втягнуті відділи ФУСД також у Кардіфф, Келгарі, Госмер. Передова стаття прямо називала його провокатором. І все ж газета "Робочий народ" час від часу друкувала його статті.

Хоч орган Соціалістичної партії Канади "Вестерн Клеріон" у числі 574 опублікував пропозицію про визнання Федерації українських соціал-демократів в Канаді, Домініальний Екзекутивний Комітет зігнорував її, не дав відповіді Генеральній екзекутиві.¹²⁾ Тоді ж відділ СПК у Глейс Бей поставив домагання до Домініального Екзекутивного Комітету, щоб Соціалістична партія Канади приєдналася до Інтернаціонального соціалістичного бюро в Брюсселі. Ту пропозицію також піддержали відділи ФУСД в Едмонтоні, Вінніпегу, Госмер. Однак Домініальний Екзекутивний Комітет СПК так повів справу, що не було досить часу для висловлення своєї позиції, тому пропозиція провалилась.

З березня 1910 року "Робочий народ" почав виходити двічі на місяць.

На зборах Генеральної ради Української видавничої соціалістичної спілки 10 травня 1910 року зі звіту виявилось, що вона "знаменито розвивається", що число регулярних передплатників зросло до

12) "Робочий народ", 1 червня 1910 р.

1234, газета “друкується і розходиться в 1600 примірників”.

Секретар Генеральної екзекутиви Мирослав Стечишин опублікував у “Робочому народі”¹³⁾ звернення “До всіх відділів і членів ФУСД і до всіх соціалістів та прихильників”. У тому зверненні він говорив, що “з причин незвичайно швидкого зросту ФУСД”, постають нові питання і нові справи, які всім треба спільно обговорювати і рішати, тому пропонував скликати з’їзд в Келгарі або Едмонтоні.

Він вважав, що на з’їзді потрібно обговорити і вирішити:

а) відношення до офіційної Соціалістичної партії Канади;

б) статут Федерації українських соціал-демократів у Канаді;

в) внутрішню реформу Української соціалістичної видавничої спілки.

З’їзд ФУСД було скликано до Едмонтону 22 серпня 1910 року.

За місяць до з’їзду ФУСД (24 липня) у Вінніпегу відбувся мітинг чотирьох відділів (українського, німецького, єврейського і латиського), на якому було вирішено виступити з Соціалістичної партії Канади. У “Маніфесті” до всіх, “кого це обходить”, говорилося, що тактика СПК “більше спинює, чим прискішує соціалістичний рух в Канаді”.

В “Маніфесті” Домініальний Екзекутивний Комітет Соціалістичної партії Канади обвинувачується в тому, що не має конструктивної програми і не керує демократично справами партії, негативно відноситься до

13) “Робітничий календар 1918 року”, Вінніпег, ст. 99.

“мінімальної програми” (участі у виборах), не будує професійних спілок. У “Маніфесті” читаємо ще й таке обвинувачення:

“Ми різнимся з СПК через її відносини до Інтернаціонального соціалістичного бюро та соціалістичних партій інших країн. Під сим взглядом вона стала вузькою, сектантською і національною партією. Постійно підчеркуючи інтернаціональний характер соціалізму, вона немов наперекір йому держиться здалеку від Інтернаціонального соціалістичного бюро, яке репрезентує соціалістичні партії всіх країн світу і не щадила змагань збещестити рух в інших краях, під час, коли Домініальний Екзекутивний Комітет завжди кидав болотом на інші соціалістичні партії”.

“Маніфест” також обвинувачував Домініальний Екзекутивний Комітет в деспотизмі, що не прислухався до думки більшості членів, а діяв всупереч їм.

Далі в “Маніфесті” говорилося: “... отсим сповіщаємо всім, кого се обходить, що ми зриваємо свої відносини з СПК, і що будемо старатися зорганізувати нову партію під назвою Канадійська соціал-демократична партія, основану на марксіських принципах, прихильну практичній конструктивній праці і заряджувану після засад демократизму”.¹⁴⁾

“Робочий народ” писав, що рішення чотирьох відділів СПК у Вінніпегу не є “розколом”, але конечним кроком в еволюції соціалістичного руху в Канаді, що “давніша партія не найшла способу єднати робітників і тим викопала свою могилу”. Тому, говорить далі в статті, “перед новою соціалдемократичною партією лежить задача з’єднати канадійських робітників”.¹⁵⁾

14) “Робочий народ”, 15 серпня 1910 р.

15) “Робочий народ”, 15 вересня 1910 р.

З'ІЗД ФУСД В ЕДМОНТОНІ

З'їзд Федерації українських соціал-демократів в Канаді відбувався у днях 22—27 серпня в Едмонтоні. В ньому взяло участь 26 делегатів, які репрезентували 10 відділів.

З'їзд ФУСД, згідно з “Робочим народом”, був “великою маніфестацією сил українського соціалістичного руху в Канаді”.¹⁶⁾ Він вирішив, що ФУСД приєднується до Канадської соціал-демократичної партії. Було вирішено заснувати Товариство ім. Мирослава Січинського для допомоги українському визвольному рухові в Австрії та Росії, як також змінено статут Української соціалістичної видавничої спілки і прийнято організаційний статут Федерації українських соціал-демократів в Канаді.

На з'їзді було вирішено, щоб “заснувати місячне пропагандове видавництво”, видавати “Робочий народ” щотижня.

До Центрального Заряду Федерації української соціал-демократичної партії в Канаді обрано: Романа Кремара (Михайла Солодиху), М. Фербея, О. Крайківського, Й. Сенюка, І. Гумена, І. А. Павчука, І. Бойчука. Секретарем ЦЗ ФУСД був обраний Роман Кремар.

На своєму засіданні Організаційний Комітет КСДП 8 вересня 1910 року схвалив “Платформу КСДП”, у вступі якої говорилося:

“Канадійська соціал-демократична партія отсим стверджує свою вірність та підпомогу інтернаціональ-

16) “Робочий народ”, 15 вересня 1910 р.

ному рухові, зобов'язується удержувати гармонійні та дружні взаємини з соціалістичними партіями інших країн та заявляє, що її задачею є:

1) освідомлювати канадійських робітників про причини, що рішають над їх становищем у суспільності, і про способи, якими вони можуть добитися економічної справедливості;

2) вживати всіх можливих средств в цілі поправити долі робітничого народу;

3) зорганізувати робітничу класу в Канаді для успішної боротьби за своє цілковите визволення із пут економічної неволі".¹⁷⁾

КОНСТИТУЦІЯ

Канадійської соціал-демократичної партії

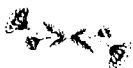
прийнята через партійне зібрання 31 жовтня 1912
поправлена через партійне зібрання 31 жовтня 1912

Організаційний статут

Федерації Української Соціал-Демократії в Канаді

прийнятий через зібрання Ф. У. С. Д. 1 грудня 1911.

НАКЛАДОМ
Виконавчого комітету Ф. У. С. Д.
ВІННІПЕГ, МАН.
1912.

Федерація українських соціал-демократів була складовою частиною Канадської соціал-демократичної партії. Вона мала автономні права, які були визначені у Конституції КСДП і в Організаційному Статуті ФУСД. У 1912 році Екзекутивний Комітет ФУСД видав обидва документи по-українськи окремою брошурою.

Хоч після з'їзду перед Федерацією українських соціал-демократів у Канаді розкривалися хороші можливості розвитку, бо щораз більше українських робітників зацікавлювались соціалістичним вченням і класовою боротьбою, газета "Робочий народ" з но-

17) "Робочий народ", жовтень 1910 р.

вого 1911 року почала виходити тричі на місяць, Канадська соціал-демократична партія чіткіше зайняла позитивну позицію до національних соціалістичних організацій, серед членів ФУСД були досить розвинені, на тодішні умови, провідні кадри, все ж український соціалістичний рух наштотхнувся на нові перешкоди на своєму шляху.

Треба зауважити, що вже самий склад Центрального Заряду Федерації українських соціал-демократів у Канаді засуджував його на бездіяльність і неефективність. До нього входило 7 членів, і мешкали вони в різних місцевостях: секретар Р. Кремар в Келгарі, фінансовий секретар Йосиф Сенюк в Едмонтоні, касієр Іван Гюмен в Едмонтоні, члени — Іван Бойчук в Госмер, І. А. Павчук у Венкувері, М. Фербей у Венкувері, Олекса Крайківський в Корбін. Крім того, в Центральному Заряді ФУСД не було нікого з найбільшого відділу у Вінніпегу. Тоді, коли ЦЗ ФУСД знаходився в Едмонтоні, орган її, газета "Робочий народ", перебував у Вінніпегу. Саме таке "розкидання" не сприяло координації діяльності ФУСД, навпаки, створювало часті внутрішні тертя, які остаточно довели до її розколу.

На першому з'їзді Федерації українських соціал-демократів внесені були зміни у Статут Української соціалістичної видавничої спілки, яка видавала газету "Робочий народ". Сама назва УСВС була перейменована на "Спілка "Робочий народ". Основний капітал спілки мав становити \$10,000. Більшість, тобто 151 шер, "резервувалась" за Федерацією українських соціал-демократів "на довільну десятилітню сплату".

Одна з змін статуту говорила: "Коли який член спілки окажется шкідником для організації, Генеральна рада Спілки може сканцелювати його член-

ство, а тоді дирекція зобов'язана такому членові до 3 місяці звернути вложені ним гроші”.

Найвищою інстанцією Спілки були загальні збори членів, які відбувалися щороку. Редактор мав право бути присутнім на всіх засіданнях Дирекції і Генеральної ради, як дорадник, але не мав права голосу.

Один шер спілки становив \$50.00. Крім того, кожен член спілки зобов'язаний був платити щороку вкладку в сумі 50 центів. Кожен член мав один голос на зборах, без різниці, скільки він мав шерів, але мусив мати заплачену вкладку. Хто не заплатив вкладки, міг мати право на дивіденди від кількості шерів, однак не мав ні права голосу, ні не міг бути обраний до Генеральної ради чи Дирекції.

РОМАН КРЕМАР

був одним з провідників українського соціалістичного руху в Західній Канаді. Пізніше сформував Федерацію українських соціалістів і видавав газету “Нова громада” в Едмонтоні. Відійшов від українського соціалістичного руху і видавав разом з Мирославом Стечишиним газету “Новини”. !

До Генеральної ради Спілки “Робочий народ” були обрані: С. Котеляк (голова), Мир. Стечишин (секретар), Д. Рараговський (касієр); члени Генеральної

ради: Іван Іванчук (Келгарі), І. А. Павчук (Венкувер), Є. Володін (Вінніпег), Ілля Киріак (Госмер), М. С. Фербей (Гилкрест), Ол. Крайківський (Корбін), Ол. Порайко (Келгарі), Г. Богонос (Венкувер), Д. Стечишин (Вінніпег), Домна Тріскев (Едмонтон), Р. Кремар (Келгарі), М. Садловський (Вестборн).

Соціалістична партія Канади після першого з'їзду ФУСД почала вести кампанію проти українських соціал-демократів. В її газетах появились статті проти ФУСД. З того приводу "Робочий народ" писав: "Ми промовчували, бо соромно було признаватися, яких мали партійних товаришів. Тепер коли наші руки розв'язані, і коли ті самі противники силують нас до боротьби, то ми й готові нап'ятнувати їх вибрики".¹⁸⁾

18) "Робочий народ", 15 жовтня 1910 р.

ВНУТРІШНЯ БОРОТЬБА У ФУСД

Не було згоди і в самій Федерації українських соціал-демократів. Роман Кремар (Солодуха), який був обраний секретарем Центрального Заряду ФУСД, не передав до друку протоколу з'їзду, почав робити спроби перенести "Робочий народ" з Вінніпегу в Західну Канаду, до місцевості Ферні і там газету прибрати у свої руки. Коли йому це не вдалось, він з своїми однодумцями почав робити заходи, щоб в Едмонтоні видавати газету "Нова громада".

Треба зауважити, що Павло Крат і Мирослав Стечишин мали під своїм контролем Вінніпегський відділ ФУСД, тоді коли Роман Кремар з своїми прибічниками (Томою Томашевським, Олексою Крайківським, Йосипом Сениюком) мав під контролем Едмонтонський відділ. До того, Кремар був секретарем ЦЗ ФУСД і діяв секретарським авторитетом, наданим йому першим з'їздом. Крат і Стечишин мали в своїх руках "Робочий народ". Тому зразу члени інших відділів ФУСД вважали, що це "посварилися Кремар і Крат", що ця їхня особиста боротьба їх не торкається. Хоч у цій боротьбі був елемент зудару персональностей, вона в основному велась за те, по якому шляху має йти ФУСД — з Соціалістичною партією Канади, яка перетворилася на секту, чи з Соціал-демократичною партією Канади, яка тоді більш відповідала інтересам трудящих країни, давала широку автономію етнічним відділам.

У зв'язку з ситуацією, що створилася, Павло Крат опублікував у "Робочому народі" статтю "Ставте справу принципіально", в якій говорив, що у ФУСД

безладдя, що його спричинив Роман Кремар, бо відмовився виконувати постанови Едмонтонського з'їзду, забороняє відділам приєднуватися до СДПК, хоч делегати по тому питанню прийняли відповідне рішення. Крат домагався партійного суду над Кремаром. Далі Крат писав:

“Справа ясна, як на долоні. Цей чоловік планово нищить усю нашу трьохлітню роботу. Але ми не відступимося ані на крок назад! Федерація має бути врятована! Принцип демократизму, а не сваволя одиниці!”¹⁹⁾

НОВА ГРОМАДА

NOVA HROMADA ЧАСОПИС ДЛЯ РОБОЧОГО КЛАСУ NEW SOCIETY

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ОРГАН ФЕДЕРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ СОЦІАЛІСТІВ В КАНАДІ

ВИХОДИТЬ ЩО ТИЖНЯ В ЕДМОНТОНІ КАНАДА

ГІК II Ч. 22 ПИТІННЯ 5-го ЦЕНТРИ, 1911 EDMONTON, ALBERTA FRIDAY APRIL 6 1911 No. 22, VOL. II.

Центральний Заряд Федерації українських соціал-демократів в Канаді і США, який був в руках Романа Кремара, видавав в Едмонтоні через деякий час газету “Нова громада”.

У тому ж числі “Робочого народу” за націоналістичною газетою “Український голос” було подано повідомлення, що “в Едмонтоні починає виходити нова соціалістична газета “Нова громада”. Газета “радо” привітала “щирі заходи наших робітників західних провінцій”. Уже те щире привітання українських націоналістів насторожило українських соціал-демократів до появи “Нової громади”.

Перше число “Нової громади” вийшло 16 лютого 1911 року в Едмонтоні. Газета виходила щотижня

19) “Робочий народ”, 21 лютого 1911 р.

і проголосила себе “Центральним органом української соціал-демократії в Америці”. Редактором зразу був Роман Кремар.

У першому числі на першій сторінці “Нової громади” був опублікований “**Маніфест** Центрального Заряду Федерації української соціал-демократії в Канаді” до українського робучого народу в Америці”. Його підписали Роман Кремар, Йосиф Сенюк, Іван Гүмен, Олекса Крайківський.

Маніфест був написаний у витриманому стилі і спокійному тоні. В ньому нема найменшого натяку на внутрішню боротьбу у Федерації українських соціал-демократів в Канаді. Але вже в другому числі газети ²⁰⁾ опублікований довгий “Витяг з ухвал послідного засідання Центрального Заряду Федерації”, в якому обвинувачується “Вінніпегський Комітет Федерації, що він не підпорядковується ЦЗ ФУСД, чим нарушив уступи організаційного статуту”. Далі обвинувачувався Вінніпегський Комітет Федерації в тому, що він “ставив себе за найвищу інстанцію в справах, дотичних Федерації”. Там же було повідомлено, що “Нова громада” була “үзнана” за центральний орган ФУСД.

Отже, тією постановою ЦЗ ФУСД позбавляв газету “Робочий народ” вважати себе таким органом, хоч перший зїзд в Едмонтоні його таким проголосив. Далі в тих “ухвалах” говорилося: “Центральний Заряд заборонив “Новій громаді” і “Робочому народові” вести між собою яку-небудь полеміку, за винятком теоретичних дискусій над програмовими та тактичними питаннями”.

В 3-ім числі “Нової громади” у статті “Від видавництва” подавалося пояснення, чому почала виходи-

20) “Нова громада”, 23 лютого 1911 р.

ти газета, яке її призначення. Претендуючи на теоретика, Роман Кремар писав, що “Нова громада” буде вивчати робітникам різницю між “засадами комунізму, анархізму і чистого соціалізму”. “Робочий народ” швидко zareagував на появу “Нової громади” і опублікування “Витягу ухвал засідання ЦЗ ФУСД”. У статті “Чи ми діти” газета обвинувачувала ЦЗ ФУСД в тому, що він і далі, хоч вже минуло 7 місяців, “не оповістив членам Федерації протоколів з’їзду”. У статті також обвинувачувано ЦЗ ФУСД, що, незважаючи на постанову з’їзду, щоб приєднатися до Соціал-демократичної партії Канади, він нічого не зробив у цій справі, чим вчинив по відношенню до членів ФУСД злочин.²¹⁾

У тому ж самому числі “Робочого народу” Павло Крат опублікував довшу статтю під заголовком “З причин появи “Нової громади”. У ній він показав дійсну причину, чому з’явилася “Нова громада”, що вона є особистою інтригою Романа Кремара, який “не мав права розпочинати на власну руку другої партійної газети, не запитавши про це всієї Федерації через референдум”.

З кожним новим числом газет “Робочий народ” і “Нова громада” розпалювалася полеміка між Кратом і Кремаром. Часто вона переходила всякі межі пристойності. Крат писав, що “на секретаря (ЦЗ ФУСД) ми обрали не лише зарозумілого самолюбця, але й націоналіста, котрому дорожча ворожа соціалізові банда націоналістичних гешефтьєрів, ніж сама Федерація”.²²⁾

На статтю Павла Крата у “Робочому народі” під заголовком “З причин появи “Нової громади” Іван

21) “Робочий народ” від 11 березня 1911 р.

22) “Робочий народ”, 21 березня 1911 р.

Гумен, помічник Романа Кремара, у “Новій громаді” дав відповідь, в якій говорив, що газету “не заложив один чоловік”, але “десятки робітників” вклали свої гроші в неї. Він писав, що Павло Крат “лиш з ненависті до одної особи чорнить цілу видавничу спілку” — “Нову громаду”.²³⁾

Через кілька тижнів пізніше сам Роман Кремар виступив з статтею “Обвиняю!”, скерованою проти Крата. Він писав, що Павло Крат ніколи не був “революціонером”, і його оповідання про власні “геройства” є звичайною брехнею, і що Павло Крат веде свідому провокаційну діяльність, є в тайних зв'язках з ворогами українського соціалістичного руху; що Павло Крат має зносини з явними російськими шпіонами”.²⁴⁾

У 5-ім числі “Нової громади” появилось “Повідомлення до відомости всіх відділів Федерації УСД в Канаді”. В ньому говорилося про те, що 1 травня 1911 року в Едмонтоні відбудеться II з'їзд Федерації УСД в Канаді. До денного порядку входили, між іншим, такі питання: партійний суд над Кремаром, Кратом і Стечишиним; остаточне усунення непорозумінь всередині Федерації і справа відносин до СДПК і СПК; справа “Нової громади” і “Робочого народу”. “Повідомлення” підписав Роман Кремар.

Негайно після опублікування того “повідомлення” у “Робочому народі” виступив член Центрального Заряду ФУСД І. А. Павчук з Венкувера з заявою в якій говорив, що “едмонтонський диктатор” (Р. Кремар), нікого не питаючись, скликає “у своїй столиці” з'їзд.²⁵⁾

23) “Нова громада”, 23 березня 1911 р.

24) “Робочий народ”, 1 квітня 1911 р.

25) “Робочий народ”, 28 квітня 1911 р.

Через два тижні в “Робочому народі” був опублікований “Маніфест до всіх відділів і членів ФУСД”. Його оголосили члени ЦЗ ФУСД у Венкувері — М. Фербей, І. Бойчук і І. А. Павчук, які не схвалювали політики і діяльності секретаря ЦЗ ФУСД Романа Кремара.

У тому “Маніфесті” згадані члени ЦЗ ФУСД говорили, що негайно після Першого з’їзду ФУСД в Едмонтоні у серпні 1910 року “головний секретар зачав знюхуватися потайно з ворогами робітничого руху”, він “підібрався до едмонтоського відділу і ужив його за сліпе орудіє для своєї оборони та гайда випускати “Нову громаду”, щоб при її допомозі завершити задумані плани”.²⁶⁾

Далі у “Маніфесті” говорилося:

“Щодо Кремарового з’їзду на Першого травня, то нехай всякому буде ясно, що сей з’їзд не скликав Центральний Заряд, ані не скликаний він на вимаганє третини відділів, ані навіть орган Федерації “Робочий народ” досі не дістав про него жодного повідомлення. Коли є пара одиниць, що хоче урядити собі збіговище, то свободна воля, але називати те збіговище з’їздом Федерації може лише той, хто хоче баламутити членів”.

Далі говорилося, що Кремар порушив Статут ФУСД, зігнорував членів ЦЗ, зірвав зв’язки з Федерацією “і негідний надуживати далі уряду нашого секретаря”. Згадані члени ЦЗ ФУСД проголосили “уряд головного секретаря Федерації опорожнений” і на місце Романа Кремара призначили “провізоричного секретаря аж до з’їзду” — І. А. Павчука.

Там же закликалось відділи присилати свої пропозиції в справі скликання Другого з’їзду ФУСД. Во-

26) “Робочий народ”, 21 квітня 1911 р.

ни пропонували його скликати у Келгарі, бо це було “найбільше центральне місто”. 27)

Гостро виступив проти запланованого Кремаром з'їзду “Робочий народ”. Він писав, що делегати не будуть витрачувати зайво гроші і час, щоб їхати до Едмонтону “на незаконний і інтриганський з'їзд”.

ТОМА ТОМАШЕВСЬКИЙ
один з перших організаторів українських соціалістів в Західній Канаді, який разом з Романом Кремаром очолював деякий час Федерацію українських соціалістів, був короткий час редактором “Нової громади”. Пізніше приминав до різних реформістських організацій в Західній Канаді.

Швидко почали відгукуватися з протестами проти того з'їзду відділи ФУСД у різних місцевостях Канади: Госмер, Колмен, Нанаймо, Гімлі, Келгарі. Проти скликання з'їзду виступив ще один член ЦЗ ФУСД — М. Фербей з Нанаймо.

Незважаючи на те, що дві треті відділів виступили проти, в днях 2—5 травня 1911 року в Едмонтоні відбувся Другий з'їзд Федерації української соціал-демократії в Канаді, скликаний Романом Кремаром і його прибічниками. Офіційно на з'їзді були презен-

27) “Робочий народ”, 21 квітня 1911 р.

товані п'ять відділів. Також взяли участь поодинокі члени з різних місцевостей. На з'їзді мова не йшла про розбудову Федерації українських соціал-демократів і її преси, участь членів у боротьбі за інтереси канадських трудящих, але весь час віддавався розправі з опонентами Романа Кремара і його кліки.

“Нова громада” так і писала: “Одним словом, другий з'їзд Федерації був народним судом над чорною сотнею і завдав їй смертельний удар. Поверх 30 учасників з'їзду з різних сторін Канади присягли собі, що доти не скінчуть, доки не положать кінця чорносотенній роботі стечишиних, кратів, головацьких”.²⁸⁾

“З'їзд всіма голосами делегатів і 18 дорадчими голосами вирішив виключити П. Крата раз на все з Федерації УСД”. Водночас з'їзд “оправдав цілковито Р. Кремара за його становисько і оборону прав Федерації”, і “узнав всі закиди пороблені (йому), за безпідставні і висказував йому від імені українського робітництва щирі подяку за його безінтересовану працю в партії”.

На тому з'їзді було вирішено “одноголосно прилучитися назад до Соціалістичної партії Канади”, було доручено Центральному Зарядові увійти в тій цілі в переговори з Екзекутивним Комітетом СПК. Отже, другий з'їзд анулював рішення першого з'їзду про приєднання до Соціал-демократичної партії Канади.

З'їзд затвердив ухвалу ЦЗ ФУСД, якою признано “Нову громаду” органом ФУСД. Щодо “Робочого народу”, з'їзд заявив, що він тоді буде вважатися “партійним органом”, якщо “буде придержуватись стало соціалістичної програми і узнавати контролю Центрального Заряду ФУСД”.²⁹⁾

28) “Нова громада”, 12 травня 1911 р.

29) “Нова громада”, 19 травня 1911 р.

Перед обранням Центрального Заряду Федерації української соціал-демократії Роман Кремар заявив, що не прийме “жадного уряду” і просив не іменувати його на кандидата. Таку ж заяву зробив і Олекса Крайківський.

До нового ЦЗ ФУСД були обрані на тому з'їзді: секретарем М. С. Фербей з Гилкрест, фінансовим секретарем Й. Сенюк з Едмонтону, касієром Іван Гүмен з Едмонтону, членами: Г. Топольницький, Н. В. Ткачук з Кенмор, С. Фодчук з Едмонтону, В. Скорейко з Колмен.

Домініальний Екзекутивний Комітет Соціалістичної партії Канади на засіданні 12 червня вирішив прийняти Федерацію українських соціалістів (так вирішили перейменувати на згаданому з'їзді Федерацію українських соціал-демократів) у свій склад, як автономну частину.

Орган Соціалістичної партії Канади “Вестерн Кларіон” подав заяву Домініального Екзекутивного Комітету, в якій вітав “поворот українських відділів” до Соціалістичної партії Канади, які зірвали з так званою “соціал-демократією”.³⁰⁾

Після едмонтонського з'їзду був остаточно завершений розкол в українському соціалістичному русі.

Між “Робочим народом” і “Новою громадою” загострилася сварка, яка мала поганий вплив на членів і широкі кола українських робітників і фермерів, які щораз більше почали перейматись соціалістичними ідеями.³¹⁾

Р. Кремар (Солодуха), який недавно приїхав з Східної Галичини, заявляв, що там був членом Української соціал-демократичної партії, брав участь у її

30) “Western Clarion”, 17 червня 1911 р.

31) “Робітничий календар на 1918 р.”, ст. 103.

діяльності, і тим він намагався створити собі великий авторитет соціал-демократа серед українських трударів у Західній Канаді. Однак "Робочий народ" здемаскував його, опублікувавши листа редактора "Землі і волі" у Львові Порфирія Буняка, в якому говорилося, що Р. Кремар до Української соціал-демократичної партії у Східній Галичині не належав, не брав у ній участі. Більше того, Порфирій Буняк писав: "... у Львові широко говорять, що він є вмішаний в якісь нечисті парцеляційні діла і саме через те мусів зі Львова втікати до Канади".³²⁾

У той час, коли новоутворена Р. Кремаром і його прибічниками в Едмонтоні Федерація українських соціалістів займалася виключно поборюванням Федерації українських соціал-демократів, то остання, відбиваючи ці напади, проводила активну громадсько-політичну і культурно-освітню діяльність серед українських трударів у Канаді. Вона почала звертати увагу на тих українських трударів, які у щораз більшому числі поселювалися у Східній Канаді — у Монреалі, Оттаві, Торонто, Велланд. Особливо живу діяльність почали проявляти українські соціал-демократи у Монреалі, де згодом виріс один з найсильніших відділів УСДП. Велику організаційну діяльність у Монреалі тоді проводили Іван Гнида і Андрій Дмитришин.

Федерація українських соціал-демократів розгорнула масовий організаційний рух серед українських фермерів в Північній Манітобі. 24 квітня 1911 року в Іст Селкирк відбувся фермерський з'їзд, в якому взяли участь поодинокі фермери з різних місцевостей Північної Манітоби, як також делегати відділів ФУСД у Вінніпегу і Гімлі. Доповідь про організування фар-

32) "Робочий народ", 11 травня 1911 р.

мерів зробив Євген Володін. Після дискусії над доповіддю вирішено було обрати Фармерський організаторський комітет для Манітоби, “якого завданням було б дбати про організацію фермерів”.

На тому з'їзді було “проголошено кандидатом на посла із виборчого округу Іст Селкирк Василя Головацького”. До речі, це вперше українські соціал-демократи Канади взяли пряму участь у федеральних виборах.

Треба зазначити, що газета “Робочий народ” на своїх сторінках обговорювала важливі громадсько-політичні проблеми, заторкувала також теоретичні питання, започаткувала друкувати серію статей Івана Франка “Нерівність: як вона повстала і який з неї вихід” (розділи з його праці “Що таке поступ”).

Обвинувачуючи провід Соціалістичної партії Канади і Соціалістичної робітничої партії у відступленні від марксистських позицій, “Робочий народ” сам мав мильне розуміння наукового соціалізму, хоч старався його обороняти. Він ратував за Соціал-демократичну партію Канади, яка проголошувала себе марксистською, хоч у своїй “платформі” і “статуті” відходила від того вчення, займала опортуністичну і реформістську позицію у класовій боротьбі. Все ж, із всіх соціалістичних партій (їх тоді в Канаді було аж п'ять!), Соціал-демократична партія Канади була найближчою для українських трударів, бо вона давала широку автономію етнічним соціалістичним федераціям, а Соціалістична партія Канади обмежувала їх діяльність. Соціал-демократична партія Канади використовувала вибори для пропаганди своєї “Платформи” серед виборців. Вона також займала правильну позицію щодо організування робітників у трейд-юнії.

В тому ж. періоді до Канади прибув Матвій Попович, який брав участь у студентському соціалістичному русі в Східній Галичині. Він зразу включився у діяльність Федерації українських соціал-демократів, виступав з лекціями, промовляв на виборчих мітингах в користь кандидата Василя Головацького. Він багато зробив для зміцнення ФУСД в тому критичному періоді її існування. Коли інші діячі згодом зрадили і перекочували в націоналістичний табір, Матвій Попович до кінця свого життя (1942 р.) залишився на вірних позиціях українського прогресивного руху в Канаді. Дещо пізніше того ж року (1911) до Канади із Сполучених Штатів Америки прибув Іван Навізівський, який також (разом із своїм другом Матвієм Поповичем) брав участь у студентському соціалістичному русі у Східній Галичині. Він, вступивши до ФУСД, головну увагу присвячував розвитку і зміцненню “Робочого народу”. Він також до кінця свого життя (1954 р.) залишався на відповідальному посту в українському прогресивному русі в Канаді.

Не визнаючи Кремарового “другого з’їзду” ФУСД в Едмонтоні, під керівництвом провізоричного секретаря ЦЗ ФУСД І. А. Павчука був проведений референдум, під час якого більшість відділів заявили, щоб відбути “другий регулярний з’їзд Федерації в Келгарі”. З’їзд був запланований на 15—17 вересня 1911 року.³³⁾

Через 2½ місяця “Робочий народ” опублікував повідомлення І. А. Павчука “В справі партійного з’їзду”, в якому говорилося, що через “сьогорічні страйки” не можна відбути “формальний з’їзд ФУСД” (в 1911 році), тому на пропозицію відділу ФУСД у Вен-

33) “Робочий народ” від 11 червня 1911 р.

кувері пропонується скликати до Вінніпегу “партійну конференцію”. Для відбуття конференції він зобов’язав відділ ФУСД у Вінніпегу поробити відповідні заходи. Вінніпегський відділ для того обрав комісію у складі С. Котиліяка, Мир. Стечишина, С. Басістого. Конференція була скликана на 28—29 березня. На порядку денному були, між іншими, питання: а) полагодження партійних непорозумінь; б) переглянення і виправлення статутів ФУСД і товариства ім. Мирослава Січинського; в) відношення до СДПК і інших політичних партій.

МАТВІЙ ПОПОВИЧ

з 1911 року активний будівничий українського соціалістичного руху у Канаді. Був організатором Української соціал-демократичної партії і редактором “Робочого народу”. Блискучий публіцист і красномовець. До кінця свого життя залишився вірним благородним ідеям соціалізму. Автор проекту Конституції (Статуту) Української соціал-демократичної партії Канади.

Партійною конференцією ФУСД у Вінніпегу 28—29 вересня 1911 року проводив голова Степан Котиляк, а секретарював на ній Матвій Попович.

Конференція багато уваги присвятила питанню непорозумінь. Вона визнала винуватим за розкол Р.

Кремара. Вона вказала, що зараз у Канаді існує “дві політичні організації” — Федерація української соціал-демократії, яка є складовою частиною Соціал-демократичної партії Канади, і Федерація українських соціалістів, яка є складовою частиною Соціалістичної партії Канади.

У звіті про конференцію, опублікованому в “Робочому народі”, говориться:

“Конференція, противлячися роздрібнюванню робітничих сил, узнає розкол, спричинений Федерацією українських соціалістів, шкідливим визвольному рухові українського робочого люду в Канаді. Тому взиває всі відділи і всіх поодиноких членів, які остались вірними принципам Соціал-демократичної партії, а які далися втягнути до Федерації українських соціалістів, і ті, що стояли дотепер нейтрально, щоби вони в ім'я партійної користі в якнайскорішому часі повідомили секретаря Екзекутивного Комітету ФУСД, що будуть на будуче повинуватися статуту і зарядові ФУСД”.³¹⁾

Конференція ще раз підтвердила свою “вірність і підмогу” Соціал-демократичній партії Канади і “зобов'язалася придержуватися її тактики, платформи і конституції”.

Конференція внесла цілий ряд змін в Організаційному статуті Федерації української соціал-демократії і прийняла новий статут Товариства ім. Мир. Січинського.

До Екзекутивного Комітету ФУСД були обрані: В. Головацький (організатор), С. Басістий (касйєр), М. Стечишин (секретар); І. Бойчук з Едмонтону, М. Пантелюк з Лайл, І. Ковальський з Іст Селкирк, А. І. Павчук з Венквер, К. Дзвідзінський з Кренбрук.

34) “Робочий народ”, 4 жовтня 1911 р.

Швидко почало зростати число відділів ФУСД, особливо в фермерських околицях. З 20 вересня 1911 року "Робочий народ" виходив щотижня. Видавнича спілка "Робочого народу" при допомозі ФУСД видала кілька агітаційних і науково-популярних брошурок, набула для друкарні пресмашину. Товариство ім. Мирослава Січинського, що існувало при ФУСД, допомогло зібраними фондами Комітетові визволення підготувати втечу Мирослава Січинського з тюрми "Діброва" у Станіславі 10 листопада 1911 року. Дозорці Пилипчук і Черевко, які допомогли втекти йому, прибули до Канади. Все ж боротьба між ФУСД і ФУС не припинялася. Вона вносила даліше замішання серед українських соціалістів Канади.

Хоч з 15 вересня 1911 року "Нову громаду" редагував Тома Томашевський, газета далі проводила політику Кремара, бо, фактично, він писав в ній головні статті.

Газета опублікувала довшу статтю "Нова морока", в якій гостро засуджувалася Вінніпегська конференція ФУСД. Всю вину за відбуття конференції покладено на Мирослава Стечишина, якого автор статті називав "хитрим інтриганом". Стаття написана у вульгарному стилі і тоні. Конференцію автор назвав "радою нечестивих". У розділі статті "Пересторога" говорилося: "Послідна вінніпегська конференція свідчить о тім, що Стечишин і компанія ані не думають заперестати киринь в партії. Свідчить вона про те, що сій шайці бизнесменів зовсім не розходиться о добро робучого люду, а тільки о бизнес. І ми нині заявляємо прилюдно, що віднині не уважаємо вінніпегської шайки за соціалістичну організацію, а "Робучого народу" за соціалістичну газету".³⁵⁾

35) "Нова громада", 3 листопада 1911 року.

Федерація української соціал-демократії в Канаді щораз виразніше ставала на інтернаціональні позиції. "Робочий народ" опублікував звернення Міжнародного соціалістичного бюро проти війни і дорожнечі. Це звернення було прийняте на засіданні 23 і 24 вересня 1911 року у Цюріху. Участь у цьому засіданні брав, разом з іншими, Володимир Ілліч Ленін.³⁶⁾

У листопаді 1911 року відбулися загальні збори Видавничої спілки "Робочого народу", на яких було вирішено видати по одному шереві Матвію Поповичу і Івану Навізівському "в нагороду за їх поміч у редакції та друкарні". На тих же зборах секретарем Спілки на трирічний строк був обраний Матвій Попович, а на однорічний строк касієром був обраний В. Н. Колісник.

36) "Робочий народ", 8 листопада 1911 р.

МІЖПАРТІЙНИЙ З'ЇЗД У КОЛМЕН

“Робочий народ” повідомив 30 грудня 1911 року, що в Західній Канаді робляться заходи, щоб “урядити в Колмен або котрімсь іншим місті в Кровс Нест Пес окружну конференцію, на якій головною темою має бути обговорення потреби скликання в короткім часі “міжпартійного з’їзду”, на який мали б явитись представителі Федерації українських соціал-демократів і Федерації українських соціалістів та заключити поміж собою мир”.

Привітавши ініціативу, “Робочий народ” писав, що сумнівається, “чи єдність і згода у близькій будучності можливі”.

Комітет, який був обраний на Окружній міжпартійній конференції ФУСД і ФУС 24 грудня 1911 р. у Колмен, опублікував у “Новій громаді” повідомлення про скликання “Міжпартійного з’їзду обох федерацій” 5 лютого 1912 року. Він оголосив денний порядок з 18 пунктів. До комітету входили: С. Леськів, М. Фербей, С. Сандуляк.

Коментуючи це повідомлення, “Робочий народ” у редакційній статті “На з’їзд!” писав, що своє становище до з’їзду він заявив три тижні тому, коли схвально висловився про ініціативу, однак висловив свій сумнів, чи він увінчається успіхом. Все ж газета висловила за відбуття такого з’їзду. Вона писала: “... ми заявляємось за з’їздом і взиваємо всі відділи, аби починали усі можливі старання, щоб на з’їзд вислати своїх делегатів”.³⁷⁾

37) “Робочий народ”, 10 січня 1912 р.

На міжпартійний з'їзд ФУСД і ФУС прибули делегати В. І. Семенюк, з Гилквест, М. Пантелюк з Лайл, В. Скорейко з Колмен, М. Кохановський, С. Сітик і Т. Богонос з Едмонтону, М. Попович, Є. Володін і М. Губицький з Вінніпегу, І. Козак з Госмер. Крім того, на з'їзд прибули з Едмонтону Й. Сенюк, Р. Кремар, С. Фодчук, Т. Томашевський, з Вінніпегу — М. Стечишин і П. Крат.

Після відбуття міжпартійного з'їзду ФУСД і ФУС 5—8 лютого 1912 р. був виданий комунікат, опублікований в “Робочому народі” і “Новій громаді”, який по схваленню членами через референдум мав бути відомий як “Колменська угода”

Справу спорів, які відбувалися між Р. Кремаром, П. Кратом і Мир. Стечишином, з'їзд вирішив передати товариському судові у Львові — визначним діячам Української соціал-демократичної партії Східної Галичини. Р. Кремара мав захищати М. Ганкевич, а П. Крата і Мир. Стечишина — д-р В. Старосольський.

Обі сторони, ФУСД і ФУС, заявили, що будуть проводити соціалістичну діяльність відповідно до своїх платформ і принципів.

В комунікаті зазначувалося, що “органи обох федерацій (“Робочий народ” і “Нова громада”) будуть у майбутньому співпрацювати в поширенні соціалістичної пропаганди між українським пролетаріатом в Канаді, а “взаємна критика буде дозволена тільки в границях теоретичних дискусій”. Заборонялися нападки на поодинокі особи в газетах — “Робочому народі” і “Новій громаді”. Всі спори мали полагатися центральними зарядами обох федерацій і тільки вони, погодившись, могли дати дозвіл на публікацію матеріалу про дану справу в газетах.

В 9 пункті комунікату говорилося:

“Отця угода має бути піддана під референдум загалу членів обох федерацій, яке має бути зібрано до кінця марта (березня) — с. р., і буде зобов’язувати обі сторони на случай прийняття через референдум, на протяг шістьох місяців, по чім центральні заряди можуть сю угоду на дальший протяг відновити, взаїмно змінити або відкинути”.

Комунікат підписали І. В. Семенюк, председатель, М. Попович і М. Богонос — секретарі.

ІВАН НАВІЗІВСЬКИЙ
з 1911 року активний будівничий українського соціалістичного руху в Канаді. Був деякий час редактором “Робочого народу”. Довгий час відповідав за адміністрацію Видавництва “Робочий народ”. До кінця свого життя залишився на міцних позиціях марксизму. Багато зробив для розвитку української робітничо - фермерської преси в Канаді.

Але справа спорів між провідниками обох федерацій (ФУСД і ФУС) не була поладана, бо Р. Кремар не післав мировим суддям у Львові обіцяних документів. Він не був зацікавлений в досягненні згоди, бо ж йому не йшлося про добро українського соціалістичного руху в Канаді, лише про свою власну амбітність, свій егоїзм. Таким він і залишився.

З 16 числа (17 квітня 1912 року) редактором “Робочого народу” став Іван Навізівський, якого призна-

чили на той пост загальні збори Видавничої спілки "Робочого народу". Мир. Стечишин зрезигнував з редактора і залишився секретарем Центрального Комітету Федерації української соціал-демократії. Секретарем редакції залишився Матвій Попович. В опублікованому повідомленні говорилося, що дирекції Видавничої спілки "Робочого народу" доручено "погодитися на редактора партійного товариша з Європи".

Редактор з Європи мав перших шість місяців поїхати на організаційну об'їзду по Америці "для ознайомлення з американським життям".

Треба зазначити, що "Робочий народ" за редагування і керування Іваном Навізівським і Матвієм Поповичем став більш серйозною газетою. На його сторінках з'являлися статті, які обговорювали канадські і міжнародні проблеми, економічно-політичне становище трудящих на українських землях, організаційні справи Федерації української соціал-демократії. Особливо цікавою була рубрика в газеті "Листи з Галичини", які надсилав український публіцист (соціал-демократ) Володимир Левинський. Газета більше уваги присвячувала фермерським питанням.

Хоч боротьба між провідниками ФУСД і ФУС не припинилась, міжпартійний з'їзд у Колмен був позитивною подією для українського соціалістичного руху в Канаді. Рядові члени зрозуміли, що Федерація української соціал-демократії стояла тоді на правильних позиціях, що перед нею майбутнє. ФУСД після "міжпартійного з'їзду" почала зростати. Відмічуючи той зріст, "Робочий народ" писав:

"Енергічніша організаційна і агітаційна робота в нашій федерації викликала в її нутрі живіший рух, розбудила дійсне життя. До кількох давніше існуючих відділів прибуло за останніх кілька місяців кілька канадців нових відділів зі сходу, заходу і осередка

Канади, в яких зорганізувалося кілька сот нових членів".³⁸⁾

Газета зазначувала, що український робітник у Канаді щораз більше розуміє, що його місце у боротьбі трудящих інших національностей за свої життєві інтереси, тому приєднується до соціалістичних організацій. ФУСД започаткувала кампанію за організування українських трударів у Саскечевані. Туди були післані організатори П. Крат, Д. Бородин, А. Тимків і Д. Якимів.

Особливо велику політичну свідомість проявили українські соціал-демократи під час відзначення Першого травня 1912 року. На вулиці міст вийшло багато українських трударів, які приєдналися до демонстрантів інших національностей, і разом з ними відзначили День міжнародної пролетарської солідарності. Особливо велике число українських трударів взяло участь у першотравневій демонстрації у Монтреалі.³⁹⁾

Великою подією у діяльності українських соціал-демократів було прибуття до Канади двох дозорців, які допомогли Мирославу Січинському втекти з тюрми "Діброва" в Станіславі. З того приводу у Вінніпегу був влаштований масовий мітинг 19 травня 1912 року в Квін театрі. Мітинг був скликаний "Радою сімох" — Головним комітетом Товариства ім. Мирослава Січинського. Товариство було під впливом Федерації українських соціал-демократів. На мітингу з промовою виступив Матвій Попович. У своєму виступі він "обговорив ясно значіння акту 12 квітня 1908 року для визвольного руху українського народу". На мітингу також промовляв російською мовою М. Лео-

38) "Робочий народ", 17 квітня 1912 р.

39) "Робочий народ", 15 травня 1912 р.

нідов, який розказав присутнім про масове вбивство кількохсот “страйкарів в копальнях золота над рікою Леною на Сибірі в Росії”, яке було вчинене військами з наказу царського уряду. Присутні схвалили резолюцію-протест, в якому домагалися покарання тих, які “поповнили масовий морд на невинних сотках робітників”. Резолюцію-протест вирішено післати до російського міністерства внутрішніх справ у Петербурзі”.⁴⁰⁾

Діяльність організаторів ФУСД в Саскечевані швидко дала свої перші позитивні результати. Влітку на мітингу в Канорі був номінований кандидат до провінціального парламенту в Ріджайні — фермер Михайло Габора. В свою виборчу програму він включив ті самі домагання, які ставила Соціал-демократична партія Канади. Хоч він одержав лише 102 голоси, то це був важливий політичний крок українських соціал-демократів, бо вони вперше почали поширювати соціалістичні ідеї у цій провінції серед українських фермерів.

У тому ж числі була посилена кампанія за організування українських робітників до трейд-юній — Industrial Workers of the World (Індустріальних робітників світу). Один з таких відділів (ІWW) очолював у Вінніпегу український соціал-демократ Дмитро Стечишин.

У Вінніпегу був сформований Російський відділ Соціал-демократичної партії Канади. Він тісно співробітничав з українським відділом СДПК. Його керівники часто виступали на сторінках “Робочого народу”. Саме тоді до Канади, на запрошення Російського відділу СДПК, прибув Григорій Белоусов, бувший член Другої державної думи, який був за-

40) “Робочий народ”, 29 травня 1912 р.

суджений російською царською владою на каторгу (заслання), звідки він втік. Українська соціал-демократія радо привітала його у Вінніпегу. Газета “Робочий народ” широко висвітлювала його перебування в Канаді.

ФУСД проводила широку кампанію на підтримку боротьби трударів у Східній Галичині. Монреальський відділ ФУСД 28 липня відбув мітинг, на якому обговорювалися питання: 1) справа українського університету; 2) десята річниця великого селянського страйку в Галичині; 3) нові військові тягарі в Австрії.

3 5 червня 1912 року за редакцію “Робочого народу” відповідав, як редактор і адміністратор, Іван Навізівський. Секретар редакції Матвій Попович виїхав до Сполучених Штатів Америки. Він зорганізував у Нью Йорку український відділ Американської соціалістичної партії.⁴¹⁾

У той час, коли ФУСД швидко зростала і розгорнула широку громадсько-політичну діяльність, ФУС занепадала і розпадалася. З 1 травня 1912 року перестав бути редактором “Нової громади” Тома Томашевський. Півтора місяця за газету відповідав “редакційний комітет”. З 15 червня редактором став Іван Семенюк.

1 червня відділ Федерації українських соціалістів у Гилкрест відбув свої збори, на яких були обговорені організаційні проблеми. Присутні визнали, що “робота федерації іде дуже пиняво”, бо “Центральний Заряд розкинений”, сам “головний секретар не може бути на засіданнях”. Присутні заявили проти скликування з’їзду ФУС, бо вже було на протязі одно-

41) “Робочий народ”, 7 червня 1912 р.

го року два з'їзди (у травні 1911 року і лютому 1912 року в Колмен).

На зборах була схвалена резолюція, в якій говорилося, щоб не скликати з'їзду ФУС, щоб зменшити число членів ЦЗ з 7 до 5, щоб Едмонтон (замість Гилкрест) обрати місцем перебування ЦЗ, замінити головного секретаря М. С. Фербея з Гилкрест на Івана Семенюка з Едмонтону. Також замінити й інших членів ЦЗ такими, які перебувають в Едмонтоні. Резолюцію підписали Василь Семенюк і Юрко Кузик. До резолюції головний секретар ЦЗ М. С. Фербей зробив таку примітку: "Сю резолюцію локалі (відділи) мають переголосувати на своїм найближчій бізнесовій мітингу, а вислід того голосування прошу прислати якнайскоріше".⁴²⁾

11 вересня 1912 року "Нова громада" опублікувала повідомлення "До читачів". В ньому говорилося: "З браку відповідного мешкання "Нова громада" перестане виходити. Слідуюче число вийде прикінці жовтня. Читачі нехай будуть терпеливі до часу, коли упорядкується друкарня і збересь більше потрібних засобів для видання газети".

В другій половині 1912 р. почалася внутрішня боротьба у Федерації української соціал-демократії. "Робочий народ" опублікував повідомлення "До всіх членів ФУСД" Мирослава Стечишина, в якому він говорив, що Центральний Заряд на своєму засіданні 23 вересня "взяв під розвагу ситуацію", яка створилась у ФУСД, і вирішив звернутися до членства "з просьбою звільнення його від урядовання і о вибір цілком нового заряду".

Правда, ЦЗ ФУСД погодився "провізорично урядувати", поки не буде обраний новий заряд. На про-

42) "Нова громада", 15 червня 1912 р.

тязі майже двох місяців відбулися голосування над кандидатурами до ЦЗ ФУСД у відділах. 1 грудня мав відбутися підрахунок голосів. Його мали зробити представники відділів. Водночас мали “проверити справоздання і рахунки уступаючого Центрального Заряду”.⁴³⁾

У тому повідомленні говорилося, що у ФУСД по-стали два табори, і “орган Федерації (газета “Робочий народ” — зам. П. К.) опинився в руках противного Центральному Зарядові”.

З 9 жовтня 1912 року управителем “Робочого народу” став В. Н. Колісник, один з активістів Федерації української соціал-демократії в Канаді.

В 45 числі “Робочого народу” від 13 листопада 1912 року бувший секретар ФУСД Мир. Стечишин опублікував повідомлення “До відома всім відділам і членству ФУСД”, в якому говорилося, що до Центрального Заряду було номіновано 8 членів, з того 5 у Монтреалі. Тому, що не було більше номінацій, вони були проголошені обраними. Новими членами Центрального Заряду ФУСД були Іван Гнида, Андрій Дмитришин, Тимко Бойчук, Федір Соколик, Павло Федів з Монтреалу, Петро Ризюк, Микола Пантелюк, Антін Гаврилюк з Келгарі. До повідомлення Мирослава Стечишина редакція “Робочого народу” зробила таку примітку: “Ми дуже раді, що вибір нового ЦЗ впав на монтреальських товаришів, котрі через цілий час були й є найбільш активними в партійній праці. Зі своєї сторони, ми не ставимо ніякої опозиції, а щиро желаємо їм успіхів у дальшій новій праці”.

Треба завважити, що це був початок відходу Мирослава Стечишина від українського соціалістичного

43) “Робочий народ”, 25 вересня 1912 р.

руху. Тоді ж Манітобський провінціальний комітет Соціал-демократичної партії вирішив покликати його до відповідальності “за виступ у буржуазній пресі”. В повідомленні не говорилося, що це був за виступ, і в якій саме пресі.

В 50 числі “Робочого народу” від 18 грудня 1912 року було опубліковане повідомлення про те, що сформувався Центральний Заряд Федерації української соціал-демократії. Секретарем був обраний Андрій Дмитршин, касієром Павло Федів, а організатором — Іван Гнида.

Газета “Робочий народ” опублікувала редакційну, в якій писала, що настав час, щоб скликати з’їзд ФУСД, вирішити ряд важливих проблем.

На думку газети такі питання повинні бути обговорені і вирішені на з’їзді:

1) Погодитись і злучитись з едмонтонськими товаришами.

2) Поставити на тривкі підвалини організацію і пропаганду.

3) Поставити “РН” так, аби бути певними, що його не повалить жодна криза чи провокація буржуазії або котрогось з демагогів.

4) Праця в трейд-юніях, кооперативи, фермерські питання.

5) Переглянути деякі точки конституції.

6) Сконтролювати “Раді сімох”.

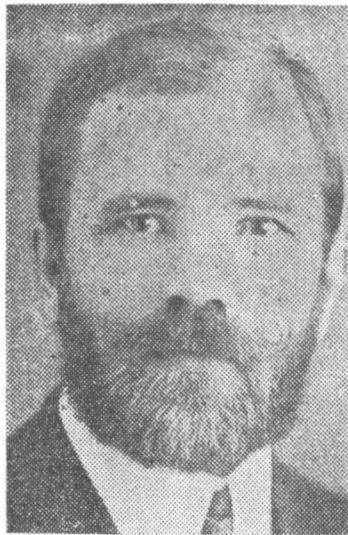
Газета пропонувала доручити ЦЗ ФУСД скликання з’їзду. Він повинен відбутися у Вінніпегу або Саскатуні, бо ці міста є найбільш вигідні для того. Це теж дасть змогу прибути делегатам зі Сходу і Заходу. З’їзду домагалися також відділи ФУСД у Вінніпегу і Ванкувері.

“Робочий народ” писав, що з’їзду потрібно, щоб “погоїти наші рани”.

Але секретар ЦЗ ФУСД Андрій Дмитришин у "Робочому народі" від 1 січня 1913 року заявився проти негайного скликання з'їзду. Він радив "не спішитись зі з'їздом", бо організаційна діяльність занепала, багато відділів ослаблені. Він пропонував відбутися такий восени, у той самий час, коли відбудеться з'їзд Соціал-демократичної партії Канади. Коментуючи цю думку Андрія Дмитришина, "Робочий народ" писав, що хоч "з'їзд є конечний", але він погоджується, щоб його відбутися восени разом зі з'їздом СДПК. А до того часу радив відбутися окружні або міжпровінційні наради відділів ФУСД, бо це дасть нагоду зробити кращу підготовку до крайового з'їзду.

КІНЕЦЬ ФУС І “НОВОЇ ГРОМАДИ”

На заході Канади, де ще донедавна мав певний вплив Роман Кремар, відділи Федерації українських соціалістів фактично занепали, самоліквідувалися. Кремар, замість “Нової громади”, що заперестала своє існування на 67 числі в 1912 році, почав видавати буржуазно-католицьку бизнесову газету “Новини”, яка друкувалася в тій же друкарні, що була власністю ФУС.

ІВАН ГНИДА

організатор Української соціал-демократичної партії Канади. За свою громадську діяльність був запропорений в концентраційний табір в Капуснейсінг. В 1914 році організував у Монреалі соціалістичне Видавництво “Новий світ” і випустив багато налендарів і брошур.

Василь Кушнір писав у “Робочому народі”, що українські робітники в Едмонтоні хочуть зорганізувати відділ Федерації української соціал-демократії, щоб покласти край “політиці і підлості кількох одиниць” на чолі з Романом Кремаром.

2 лютого 1913 року в Вінніпегу відбулася перша

окружна конференція ФУСД провінцій Манітоби і Саскечевану, в якій взяли участь 55 делегатів від 10 відділів. На конференцію прибув організатор ЦЗ ФУСД Іван Гнида з Монтреалу. Конференція обговорила організаційний стан і прийняла ряд важливих резолюцій. Конференція запротестувала проти війни і озброєння; домогалася від провінціального уряду звернути увагу на будову доріг і осушення мочар; заявила проти обтяжування народу боргами і податками; домогалася встановлення плати для некваліфікованих робітників \$3.00 на день і 44-годинного тижня праці; домогалася скасування шкільних дистриктів і встановлення в кожному муніципалітеті одної великої школи; домогалася права навчати в школах англійської і української мов.

Конференція схвалила пропозицію дирекції Видавничої спілки "Робочого народу" видавати гумористичний місячник "Кропило", "де б спеціально кропити попівство і національний шовінізм".

То був перший діловий з'їзд, який обговорював організаційні і політично-громадські справи українських трударів у Канаді.

То був перший з'їзд, який не розглядав питань внутрішньої боротьби між окремими угрупованнями в українському соціалістичному русі в Канаді.

Міжнародний соціалістичний рух гостро виступив із засудженням війни на Балканах. Протестувала проти неї Соціал-демократична партія Канади. Федерація українських соціал-демократів у різних містах Канади влаштовувала мітинги, на яких присутні приймали резолюції, які засуджували її спричинників, імперіалістів, домагаючись негайного її припинення.

"Робочий народ" опублікував серію антивоєнних статей, в яких гостро засуджував капіталістів, які через свою захланність спричиняють війни для

власної наживи коштом багатотисячних смертей трудящих. Газета опублікувала Маніфест Міжнародного соціалістичного бюро "Війна і соціалісти",⁴⁴⁾ в якому засуджувався масовий морд на Балканах. Міжнародне соціалістичне бюро засилало соціалістам балканських країн вдячне признання за геройську відвагу і за вірність принципам, які дали їм силу протестувати проти війни серед найтяжчих обставин.

Маніфест закликав "соціалістичний пролетаріат... з великим притиском піднести свій голос і доказати своїм поступованням, що не дасться втягнути в політику диких і кривавих конфліктів".

У 1913 році розгорілася боротьба між українськими соціалістами і українськими націоналістами. Ця боротьба особливо гострих розмірів набрала на сторінках "Робочого народу" і "Кропила" з одного боку, "Українського голосу", "Канадійського русина" і "Канадійського фермера" — з другого. Нападала на українських соціал-демократів і газета "Новини" в Едмонтоні. Тоді ж до неї перекочував і бувший секретар ЦЗ ФУСД Мир. Стечишин — став її редактором. Це викликало велику сенсацію, бо ще так недавно Роман Кремар і Мир. Стечишин очорнювали себе взаємно: один на сторінках "Нової громади", а другий — на сторінках "Робочого народу".

Треба завважити, що тоді, коли на сході Канади почала швидко розвиватись Федерація українських соціал-демократів, то її відділи на Заході, крім Вінніпега і Венкувера, занепадали. З деяких місцевостей (Госмер) виїхали члени в пошуках праці, в інших ще залишились прихильники Романа Кремара, ще в інших — провідники почали займатись спекуляцією (продажею земельних ділянок).

44) "Робочий народ", 27 листопада 1912 р.

Центральний Заряд Федерації української соціал-демократії 30 липня опублікував "Справоздане" про організаційний стан. На той час ФУСД мала 23 відділи, в них — 424 члени. В 1912 році ФУСД мала 147 членів. За 6 місяців 1913 року вона зросла на 235 членів.⁴⁵⁾

Незважаючи на певний зріст членів Федерації українських соціал-демократів, матеріальне становище її органу, газети "Робочий народ", постійно погіршувалось. Дирекція Видавничої спілки звернулась з закликом до членів ФУСД і читачів негайно поспішити з допомогою, щоб сплатити борг в сумі \$450, як також дати нагоду розширити газету і "видати кільканадцять книжок".⁴⁶⁾

На той заклик негайно відгукнулися відділи ФУСД з Венкувера, Мішел, Колмена, Гилкреста, Едмонта, Оттави.

У вересні 1913 року до Канади прибув діяч Української соціал-демократичної партії Східної Галичини і Буковини Євген Гуцайло. З доручення ЦЗ ФУСД він виїхав на організаційну об'їзду в Онтеріо. Згодом він прибув до Вінніпегу і став працювати редактором "Робочого народу", бо Іван Навізівський зрезигнував з того поста.

З доручення ЦЗ секретар Андрій Дмитришин опублікував повідомлення до відділів і членів ФУСД в "Робочому народі", в якому говорив, що згідно з організаційним статутом з'їзд повинен відбутися в листопаді або в грудні. Однак він справу віддавав відділам до вирішення, чи вони змогли б прислати своїх делегатів на такий з'їзд у тому часі.

45) "Робочий народ", 30 липня 1913 р.

46) "Робочий народ", 5 серпня 1913 р.

Далі в повідомленні говорилося:

“Наколи за з’їздом заявиться відповідне число відділів, то ЦЗ проголосить в “РН” відповідний денний порядок та назначить дату”.⁴⁷⁾

У повідомленні говорилося, що з ЦЗ ФУСД були виключені деякі члени, а деякі занедбали свої обов’язки, то на їх місце треба призначити інших. Там же робився докір редакторові “Робочого народу” за те, що він робив певні заяви в справі з’їзду, що не входило в його компетенцію, бо лише відділи мають право вирішити, коли і де він має відбутися. З повідомлень виходило, що у Федерації українських соціал-демократів не було порядку і потрібної згоди.

Після проведення референдуму більшість відділів ФУСД вирішила, щоб з’їзд провести навесні 1914 року.

“Робочий народ” опублікував дуже цікаву статтю Т. Г. під заголовком “Чого нам конче треба”. В ній мова йшла про створення Робітничої заповомогової організації. Стаття тим цікава, що в ній подаються факти про стан українських поселенців у Канаді і силу Федерації української соціал-демократії. Він писав, що тоді вже було 250,000 українців у Канаді. 40% з них (100,000) працювали у фабриках, заводах і шахтах. Автор говорить, що ФУСД тоді мала всього 600 членів у своїх рядах.

Т. Г. у статті подав причини, чому таке мале число українських трударів були зорганізовані у ФУСД.

Ось що він писав:

“Коли ми візьмемо на увагу матеріал, з якого складається організація, коли візьмемо на увагу, яких нас вигнав рідний край за море: голих, босих, обдертих і темних, не при звичаєних до організації, не при-

47) “Робочий народ”, 24 вересня 1913 р.

звичаєних до праці над визволом самих себе, а коли ще зважимо ту ворожнечу до соціалістичної науки зі сторони тих, під чий впливом ми були виховані в старім краю, то не буде нам дивно, чому воно так, а не ліпше.

В нас на початках організувалося так, як вдавалось, і як можна було. Інтелігенції майже не було. Кожний знав свій "соціалізм" по-своєму. Той був соціалістом, бо не вірив в попа, другий, знов, у старому краю поставився був проти пана в дворі і думає, що це вже вистачає, щоби бути соціалістом. Інший, знов, був настільки відважним, що у великий піст пив молоко, і за те також мав претензії до соціалізму, а десь якийсь знав, що той капіталістичний лад є несправедливий і його можна і треба змінити. Отже, всі організувалися . . . " 48)

Автор пропонував, що, крім Федерації української соціал-демократії, слід створити таку організацію, "яка змогла б охопити ширші круги нашого робітництва". Завдання такої організації було б, на його думку, за внесену місячну вкладку виплачувати членові під час слабості чи каліцтва запомогу. Член був би також застрахований посмертним, яке б одержали його спадкоємці на випадок його кончини. Крім подання фінансової запомоги членам на випадок потреби, така організація проводила б і культурно-наукову діяльність, мали б свої бібліотеки.

Публікуючи ту статтю, "Робочий народ" в примітці зазначив, що вже декілька товаришів на Сході Канади висловили думку про потребу такої запомогової організації. Іван Стефаніцький з Торонто навіть "прислав статут такої запомогової організації до друку". Редакція завважила, що статут "виготовлений

48) "Робочий народ", 19 листопада 1913 р.

дуже совісно". Але тому, що він досить довгий, газета з браку місця не могла його друкувати. Його слід було б видати окремою книжкою.

(Треба зауважити, що цей задум був зреалізований аж через 9 років — у 1922 році було організовано Робітниче Запомогове Товариство).

В "Робочому народі" ЦЗ ФУСД опублікував "Витяг із Статута "Української соціал-демократичної запомогової організації "Робочий народ" в Канаді". В преамбулі говорилося: "На жадання товаришів поміщує ЦЗ лиш деякі постанови статуту Запомогової організації, яка мала б стати на місце теперішньої партійної організації".⁴⁹⁾

ЄВГЕН ГУЦАЙЛО
делегат Української соціал-демократичної партії Східної Галичини і Буковини до Канади і США. Деякий час був редактором "Робочого народу". Повернувся до Східної Галичини. Останні роки свого життя провів на Радянській Україні. Помер у 1920-х роках. Писав вірші і наукові розвідни.

Євген Гуцайло, який з вересня 1913 року став редактором "Робочого народу", зрезигнував з того поста у січні 1914 року. З того приводу він опублікував у газеті статтю "Чому я мушу покинути редакцію "Робочого народа"?". У ній він висловлював жаль,

49) "Робочий народ", 24 грудня 1919 р.

що його праця не оцінюється, що бракує свідомості серед людей, і вони не піддержують своєї газети. Одним словом, він, злякавшись труднощів, зрезигнував і подався назад до Східної Галичини. Через кілька місяців Євген Гуцайло надіслав листа Вінніпегському відділові УСДП, в якому говорив, що “УСДП в Канаді пустила здорові коріння”, висловив надію про “велетенський розвиток” українського соціалістичного руху. Пізніше він опинився на Радянській Україні, працював у Державному видавництві України, а в 1920-х роках помер. Він був прекрасним промовцем, добрим публіцистом, автором кількох книжечок. Писав також вірші.

На місце його став редактором “Робочого народу” Іван Стефаніцький. Секретар ЦЗ ФУСД Андрій Дмитришин повідомив в “Робочому народі”, що 24 січня відбудеться конвенція манітобських відділів, а 31 січня — онтерійських і квебекських відділів. На обох конвенціях на порядку денному стояло питання про запомогову організацію. На той час ФУСД мала 18 відділів і 238 членів. Сім відділів припинили своє існування. Це був досить критичний стан ФУСД. Їй довелося працювати в складних умовах: ЦЗ ФУСД знаходився у Монреалі, орган ФУСД — газета “Робочий народ” виходила у Вінніпегу, що утруднювало нормально й ефективно працювати. Керівництво ЦЗ ФУСД знайшлося в руках людей некомпетентних, серед яких не було згоди, які мало були освідомлені в соціалістичній науці. Проти немічної ФУСД сконцентровано виступили українські націоналісти, особливо їхні газети (яких тоді вже наплодилося чимало), що фінансувалися ліберальною і консервативною партіями, релігійними сектами.

СФОРМУВАННЯ УСДП В КАНАДІ

В січні 1914 року було переведено голосування шеровців Видавничої спілки "Робочий народ", щоб газету передати на власність Української соціал-демократичної партії Канади. Всі шеровці, за винятком одного, проголосували за пропозицію.

На конвенції ФУСД провінцій Онтеріо і Квебек, яка відбулася 31 січня у Монтреалі, ухвалено:

1. Змінити назву партії Федерація української соціал-демократії на Українську соціал-демократичну партію.

2. Осідок Екзекутивного Комітету УСДП і партійного органу — газети "Робочий народ" — має бути завжди в тій самій місцевості.

3. Встановити пост голови (замість організатора) в Екзекутивному Комітеті УСДП.

4. Інтелігентів відділи повинні приймати в свої ряди тільки через Екзекутивний Комітет УСДП.

5. Кожен член УСДП, який знаходиться три роки на канадській території, повинен подбати про громадянство.

6. Через економічну кризу і масове безробіття вирішено питання заповомогої організації відкласти на пізніше обговорення і вирішення.

Конвенцією проводили Михайло Чоповик (голова) і Іван Стефаніцький (секретар).

З огляду на те, що конвенція ФУСД у Монтреалі постановила, що Екзекутивний Комітет має знаходитись там, де видається газета "Робочий народ", Вінніпегський відділ УСДП запропонував список кандидатів ЕК для затвердження. ЦЗ УСДП піддав той спи-

сок під референдум всіх відділів у Канаді. В квітні був проголошений результат референдуму. До Екзекутивного Комітету Української соціал-демократичної партії Канади були затверджені Іван Гнида (організатор), Микола Єремійчук (секретар), Дмитро Качмар (касієр); контрольна комісія: Петро Аламбець, Микола Німелович і Тимофій Корейчук. Референдум відхилив пропозицію, щоб обрати голову і заступника Екзекутивного Комітету УСДП. Хоч Екзекутивний Комітет Української соціалістичної партії в Канаді знаходився у Вінніпегу, хоч газета "Робочий народ" стала власністю партії, між керівництвом не було згоди, далі відбувалася внутрішня боротьба, переважно через амбітність деяких одиниць.

Венкюверський відділ УСДП (Товариство "Боротьба") виступив з членів УСДП "нібито через великі партійні податки і невдоволення з декотрих провідників партії". ⁵⁰⁾

На початку червня 1914 року зрезигнував з редактора "Робочого народу" Іван Стефаніцький, пробувши на тому посту менше півроку. Екзекутивний Комітет УСДП призначив до Редакційного комітету Е. Голубовича, А. Матейчука, І. Кульчицького. Вони мали бути затверджені всіма відділами через референдум (від 5 до 25 червня). ⁵¹⁾

Влітку Домініальний Екзекутивний Комітет Соціал-демократичної партії Канади переводив референдум (голосування), щоб вислати делегата на конгрес II Інтернаціоналу у Відні (СДПК вирішила приєднатися до II Інтернаціоналу в 1914 році). 1,034 членів СДПК висловились за, 137 — проти участі в згаданому конгресі. В тому голосуванні брали участь члени

50) "Робочий народ", 17 червня 1914 р.

51) "Робочий народ", 3 червня 1914 р.

УСДП (вона була складовою частиною СДПК). Конгрес мав відбутися 23 і 24 серпня 1914 року.

Водночас ЕК УСДП переводив референдум, щоб уповноважити Українську соціал-демократичну партію Східної Галичин і Буковини, щоб вона призначила делегата, який би заступав Українську соціал-демократичну партію Канади на тому конгресі II Інтернаціоналу.

1914 рік був дуже важливим у розвитку українського соціал-демократичного руху в Канаді. То був період економічної кризи в країні. Зросла армія безробітних. Серед них було багато іммігрантів з Центральної і Східної Європи. Значний процент безробітних становили українські трударі, особливо ті, що недавно приїхали з “старого краю”. У різних містах (Монтреалі, Вінніпегу, Венкувері) відбувалися масові демонстрації, учасники яких домагалися праці і хліба. Українська соціал-демократична партія Канади була активним організатором безробітних українців до участі в тих демонстраціях і боротьбі за допомогу. На сторінках “Робочого народу” друкувалися статті про економічну кризу і висвітлювалась боротьба безробітних за допомогу.

У березні 1914 року мишло 100-річчя з дня народження Тараса Григоровича Шевченка — видатного українського поета і революціонера-демократа. На українських землях, у складних умовах соціального і національного поневолення, народ гідно відзначував свого національного барда і борця за визволення покріпачених. Українські поселенці за океаном також у силу своїх можливостей відзначували той ювілей. Правда, українські націоналістичні угруповання, які тоді ділилися переважно на католиків (уніатів) і православних, своїми “святкуваннями” не вшановували велич Тараса Шевченка, навпаки, профанували його

постать і творчість. Лише ті українці, які були під впливом Української соціал-демократичної партії Канади, хоч скромно, але гідно віддали честь Великому Кобзареві.

Газета “Робочий народ” містила статті про життя і творчість українського національного поета, публікувала його революційні поезії.

Хоч у проводі УСДП не було злагоди, хоч партія ще була досить квола, вона вже почала проникати в провінцію Саскечеван, значно розширила свою організаційну сітку в Східній Канаді.

“Робочий народ” щораз більше почав вміщувати теоретичних статей про науковий соціалізм і розвиток організованого міжнародного соціалістичного руху.

Необхідно відмітити, що у трьох числах “Робочого народу” (10, 11 і 12) були опубліковані розділи з “Комуністичного маніфесту” К. Маркса і Ф. Енгельса під заголовком “Пролетарі та комуністи” (переповів з німецької В. Коваль). Повний текст “Комуністичного маніфесту” був опублікований на сторінках “Робочого народу” у 1915 році.

Могутньо пройшли по країні в 1914 році першотравневі маніфестації, організовані Соціал-демократичною партією Канади, в яких взяли масову участь українські трудящі, члени і прихильники Української соціал-демократичної партії. Це відзначення Міжнародного дня пролетарської солідарності було своєрідним іспитом зрілості українських соціал-демократів у Канаді.

АНТИВОЄННА ПОЗИЦІЯ

Усім було очевидно в 1914 році, що над людством нависла світова війна. Соціал-демократи мобілізували трудящих на боротьбу проти мілітаризму. “Робочий народ” публікував антивоєнні статті і заклики. І коли в серпні того ж року почалася перша світова імперіалістична війна, Українська соціал-демократична партія Канади категорично виступила проти неї і на тій позиції залишилась до самого кінця свого існування — до розв’язання канадським урядом у вересні 1918 року. “Робочий народ” 5 серпня на першій сторінці вмістив некролог “Вбивство Ж. Жореса” з його великим портретом. У некролозі говорилося, що французького соціаліста, борця проти мілітаризму, вбито 31 липня за те, що він виступав “проти надходячої війни”. Газета писала, що Жан Жорес був борцем не тільки за інтереси французького пролетаріату, але трудящих цілого світу і активно виступав проти братовбивства за капіталістичні інтереси. Газета вмістила на тій же сторінці відомий антивоєнний малюнок В. Верещагіна — “Піраміду з людських черепів” (“Апофеоз війни”).

Через два тижні (19 серпня) газета опублікувала редакційну статтю “Проч з війною!” за підписом Григорія Ткачука, українського соціал-демократа в Канаді. У тій гострій антивоєнній статті автор писав: “Хай з усіх грудей робітництва залунає могутній голос по цілм світі: “Проч з війною!” В тому ж числі вміщений нарис Пилипа Лисецького (Лисеця) “З воєнних образків”. В нарисі автор гостро виступає про-

ти війни. Там же вміщена антивоєнна поезія Євгена Гуцайла — “Спомин”.

З числа в число газета “Робочий народ” вміщувала редакційні статті, в яких виясняла становище УСДП в Канаді до війни.

У статті “Пролетаріат а війна” Іван Стефаніцький писав: “Війна бідним не приносить жодної користі, лише втрату, забираючи много і много жертв. Війна з морального боку являє з себе злочин сучасного суспільства. Робітникам війна не здалась ні на що . . . ” 52)

З перших творців української соціал-демократії в УСДП залишивсь ще в 1914 році Павло Крат, бо Мирослав Стечишин перекочував до націоналістичної газети “Новини” в Едмонтоні, а Василь Головацький зник з політичного горизонту. Однак Павло Крат, натура неспокійна, інтриган і амбітник, весь час ворохобив в українському соціалістичному русі. Він переходив з місцевості до місцевості: з Вінніпега до Венкувера, з Венкувера до Едмонтона. Всюди там, де він перебував, хотів “перенести” центр партії і її орган — газету “Робочий народ”. Якщо йому те не вдавалось, то він там або видавав газету (у Венкувері “Кадило”), або організував якесь товариство чи кооперативу. Влітку 1914 року він організував Товариство “Самостійна Україна” в Едмонтоні, до якого втягував своїх прибічників з УСДП, а також різні елементи з націоналістичного середовища. Організація була гетьманською шопкою. Керувала нею “Гетьманська рада” на чолі з “гетьманом” (Олексою Крайківським — молодшим), бунчуковим, генеральним секретарем, генеральним скарбником, генеральним суддею. “Гетьманська рада” мала навіть “секретаря для загра-

52) “Робочий народ”, 2 вересня 1914 р.

ничних справ". Сам Павло Крат проголосив себе "генеральним організатором" . . . на "цілу Америку".⁵³⁾

Павло Крат почав організовувати відділи товариства "Самостійна Україна" у різних містах, які очолювалися "отаманами". Це Товариство "Самостійна Україна" проголошувало себе "надпартійним", яке "дозволяє всім своїм членам належати до котрої вони хочуть партії та релігії".

Павло Крат, як зазначає "Робітничий календар 1918 р.", тим Товариством "Самостійна Україна" вніс деморалізацію в ряди Української соціал-демократичної партії Канади. Ця деморалізація була тим більше шкідлива, що він використовував сторінки "Робочого народу" для агітації за тією ж шопкою, — Товариством "Самостійна Україна". Дещо пізніше він поступив на пресвітеріанську теологію і заявив у газеті "Ранок", що переконався, що тільки Біблія "спасе" робітників. Формально він далі залишався в рядах УСДП.

Поступок Павла Крата викликав велике обурення серед членів і він приневолений був вийти з партії, хоч ще далі друкувався в "Робочому народі". Тоді ж редактором був Микола Гишка. Він, однак, не міг видержати "опіки" Крата і зрезигнував з поста. Треба зазначити, що авантюристичній діяльності Крата потурав тодішній секретар Екзекутивного Комітету УСДП Микола Єремійчук.

Іван Гнида, організатор УСДП, виїхав з Вінніга до Монтреалу, а організатором Екзекутивний Комітет призначив Григорія Ткачука, який зробив поїздку в Західній Канаді і відвідав 15 місцевостей, де знаходились українські трударі. Після цього Екзеку-

53) "Робочий народ", 9 вересня 1914 р.

тивний Комітет УСДП післав в Західну Канаду ново-призначеного організатора Тимофія Корейчука.

На домагання вісьмох відділів Екзекутивний Комітет скликав 1 листопада 1914 року Західноканадський з'їзд УСДП, на якому мали обговорюватися питання зорганізування Західного агітаційного округа відповідно до V розділу Конституції Української соціал-демократичної партії, а також справа партійного органу. Такий з'їзд був скликаний до Кровс Нест Пес. З'їзд, однак, відбувся 15 листопада, і на ньому були заступлені 10 відділів. Він відбувся у шахтарському містечку Колмен. Після тривалої дискусії було обрано Західний агітаційний окружний комітет, до якого увійшли Д. Мойсюк з Ферні, П. Баранюк з Колмен, П. Рошко з Белв'ю, В. Ковцуняк з Мішел, Д. Мельничук з Колмен. Завданням комітету було "працювати над розвитком організації УСДП на Заході та збирати від членів спеціальний податок на агітаційний фонд".⁵⁴⁾ На з'їзді також вирішено докласти всіх зусиль, щоб сплатити борг газети "Робочий народ". Кожен член в місяці листопаді зобов'язаний був внести долара на сплату боргу.

Внутрі УСДП почалися нові розходження. В "Робочім народі" появилася заклик п. з. "Згода буде", в якому говорилося, що "між членами існує недовір'я" і воно є "наслідком роздорів".⁵⁵⁾ Далі в ньому заперечувалось, що між підписаними (провідниками УСДП) "існує непорозуміння", яке "викликало заколот у відділах". Підписані закликали манітобських фермерів відновити свої відділи, а "товаришів на Сході однодумно йти з Центром і Заходом". Заклик підписали Микола Єремічук, Павло Крат, Тимофій Корейчук,

54) "Робочий народ", 25 листопада 1914 р.

55) "Робочий народ", 28 листопада 1914 р.

Григорій Ткачук, Дмитро Качмар, Іван Навізівський. Треба завважити, що це “заперечення” було обманним, бо в УСДП дійсно не було згоди ні між членами, ні, тим більше, між керівниками, що стало надто очевидним скоро після опублікування того заклику “Згода буде!”

1914 рік був дуже тяжким для трудящих. В країні шаліла економічна криза. Існувала велика армія безробітних без будь-яких засобів для життя. Значний процент безробітних становили українці. Українська соціал-демократична партія розгорнула кампанію за відкриття для безробітних “народних кухонь”. У Вінніпегу 25 жовтня відбувся масовий мітинг, скликаний відділом УСДП, на якому була прийнята така резолюція:

“Ми, українські робітники і робітниці міста Вінніпегу, зібрані на вічу 25-го жовтня с. р. в Квінс Галлі, звертаємося до Центрального Комітету Соціал-демократичної партії Канади в Вінніпегу, щоб той розпочав в місті загальну агітацію за безплатною міською кухнею і спальнею для безробітних”.⁵⁶⁾

Щораз частіше на сторінках “Робочого народу” порушувалося питання визволення України, бо воно було в центрі уваги українців, які жили на рідних землях, що були охоплені імперіалістичною війною, знаходились в соціальній і національній неволі царської Росії і монархістської Австро-Угорщини. Треба визнати, що ні в “Робочому народі”, ні в усій УСДП в Канаді не було тоді ясної і чітко сформульованої позиції в тому важливому питанні. УСДП підтримувала створене Павлом Кратом Товариство “Самостійна Україна”, яке, у свою чергу, піддержувало “Союз ос-

56) “Робочий народ”, 28 жовтня 1914 р.

вободження України", очолюваний Д. Донцовим, В. Дорошенком, Я. Скоропис-Йолтуховським, Д. Жуком і іншими націоналістичними діячами. До речі, цей "Союз вободження України" був протегований німецькими імперіалістами. Секретар УСДП Микола Єремійчук у статті (надрукованій замість редакційної) "Партія а Україна" писав:

"Ми соціал-демократи в українському питанню і питанню революції і реформи на Україні маємо бути одної думки з нашими старокраєвими товаришами соціал-демократами, які й створили соціал-демократичний "Союз за вободження України". Ми маємо годитися з тим союзом тому, що всі точки його програми є соціал-демократичні".

З огляду на те, що старий Редакційний комітет зрезигнував, то Екзекутивний Комітет УСДП призначив новий — у складі Петра Кліма, Василя Колісника і Івана Кульчицького. Номіновані кандидатури мали апробувати відділи УСДП через референдум до 31 грудня 1914 року.

Як у питанні вільної української держави, так і в питаннях війни УСДП Канади займала плутану позицію, таку ж, яку займала і Соціал-демократична партія Канади. Хоч треба застерегтись при тому, що УСДП Канади виступила абсолютно проти війни, характеризуючи її як імперіалістичну, спровоковану капіталістами заради своїх класових інтересів. Неясність її у відношенні до тієї війни полягала в тому, що вона не вказувала трудящим, як проти неї боротися, щоб довести до соціалістичної революції і встановлення влади трудящих.

КРИСТАЛІЗАЦІЯ ПОГЛЯДІВ

Великою, отже, подією було в УСДП, коли “Робочий народ” опублікував матеріали п. з. “Два погляди на війну”. До тих матеріалів редакція зробила таку примітку: “Понижче подаємо дві статті в справі становища російських соціал-демократів відносно теперішньої війни. Перша стаття представляє напругу групи так званої “угодовців”, а друга представляє погляд групи “більшовиків”. Обі групи є противні собі поглядами”.⁶⁷⁾

Вмістивши першу статтю легального соціал-демократа М. Йорданського із журналу “Современный мир” (вересень 1914 р.), газета далі подала “статтю нелегальних соціал-демократів” (з групи “більшовиків”), яка була відповіддю бельгійському соціалістові Емілю Вандервельде на його відкритий лист до російських соціал-демократів в справі війни. В тій статті була ясно визначена позиція Російської соціал-демократичної робітничої партії (більшовиків) по відношенню до першої світової імперіалістичної війни. Це була безкомпромісна боротьба проти російського самодержавства, за його повалення, за встановлення влади трудящих. Стаття закінчувалася словами: “Тільки на такім становиську можемо прислужитися робітничій класі Росії, всесвітній демократії і робітничому інтернаціоналові”.

Після того “Робочий народ” займав яснішу і виразнішу позицію. Газета вміщувала голоси видатних діячів робітничого руху у різних країнах, які засуджу-

57) “Робочий народ”, 2 грудня 1914 року.

вали імперіалістичну війну, закликали до миру. Вона подала за депешами з Європи про виступ депутата-соціаліста Карла Лібкнехта в німецькому парламенті проти асигнувань на війну. То був мужній і відважний голос, який резонансом пішов по цілому світу і одушевив борців проти імперіалістичної війни. Через тиждень у "Робочому народі" появилася стаття Матвія Поповича п. з. "Ні! . .", в якій він розглянув виступ Карла Лібкнехта в німецькому парламенті.

Матвій Попович писав:

"Його протест проти ухвали бюджету являється протестом проти продовжування диявольського злочину, війни, тобто проти дальшого звірського мордування мільйонів невинних людей, проти дальшого нищення культурного і всякого дорібку, так других народів, як і власного, проти ширення спустошення, голоду, нужди, хвороб і прочого зла, яке несе з собою найстрашніша в історії людства війна. Він не забув про се, що війна є діло найзавзятіших ворогів соціалізму. Він не забув про се, що в сій війні маси робітників усіх воюючих держав цьковані, мордують себе взаємно не за свої інтереси, а за добро і верховодство пануючих клас. Його протест се відгомін невинних жертв мілітаризму, конаючих серед страшних мук по полях, де люта смерть веде свій воєнний танець, се відгомін плачу стареньких матерів, немічних сивоволосих батьків, розпучливих, небо о помсту звучих ридань, зойків вдів і сиріт, се відгомін прокльонів і благань блукаючих бездомних вигнанців".⁵⁸⁾

Через декілька тижнів "Робочий народ" опублікував статтю Клари Цеткін, секретарки Інтернаціонального бюро жінок-соціалісток п. з. "Женщини супроти війни". Ця стаття була спершу надрукована

58) "Робочий народ", 24 лютого 1915 р.

в німецькій соціалістичній газеті “Die Gleichheit”. Газета за те була заборонена властями, всі екземпляри з статтею, захоплені властями, були знищені. Стаття кінчалася такими словами: “Товариші, сестри, сповніть обітницю, дану нашими представниками Соціалістичному Інтернаціоналові на мировім конгресі в Базелі: “Ми жінчини-соціалістки будемо завжди знаходитися в перших рядах, серед найвідважніших борців проти війни.” В тому ж числі газети була передрукована антивоєнна стаття японського робітничого провідника Сен Катаями: “Чому Японія почала війну з Німеччиною”.

Публікуючи ті статті, “Робочий народ” тим самим кристалізував свою позицію щодо війни. Ті статті мали велике виховне значення для членів Української соціал-демократичної партії, як також мобілізували ширші кола українських трударів Канади до активної боротьби проти війни.

Хоч в УСДП постійно зростав авторитет таких її діячів, як Матвій Попович, Іван Навізівський, Василь Колісник, у партії далі не було згоди. На Заході далі проводив свої авантюри Павло Крат. Він прямо грався з УСДП: коли йому забаглося вийти з її рядів, то він про те “урочисто” заявляв (обов’язково в “Робочім народі”), але через місяць-два він повертався, виступав на мітингах, пописувався в “Робочому народі”. Наприклад, 2 січня 1915 року в газеті був вміщений його лист до Екзекутивного Комітету УСДП, в якому він повідомляв про “резигнацію з членства партії”. Але вже 2 травня він брав участь в Окружній конвенції (з’їзді) відділів УСДП Манітоби і Саскечевану як редактор “Робочого народу”.

В тому ж самому часі у Торонто член УСДП і бувший редактор “Робочого народу” Іван Стефаніцький вирішив видавати місячний журнал “Свідома си-

ла". В лютому 1915 року він від імені Спілки "Свідома сила" у Торонто надіслав листа до ЕК УСДП, в якому вимагав, щоб задуманий журнал був визнаний "соціалістичним і партійним". Далі він в листі писав, що журнал, який почне виходити вже в березні, "буде під контролем ЕК УСДП" і не буде шкодити ні партії, ні її органів — "Робочому народові".

Пролетарі всіх країн з'єднайтесь !

СВІДОМА СИЛА
виходить два рази на місяць

ПРЕДПЛАТА:

В Канаді на рік	75¢
На рік зовні	90¢
За границю за рік	\$1.00
Почесного члена	25¢

Адреса:
SWIDOMA SYLA
Box 64
Toronto, Canada.

СВІДОМА СИЛА

SWIDOMA SYLA

Просвітньо-наукова і поступова часопись
для працюючого люду.

SWIDOMA SYLA
Ukrainian (Ruthenian)
semi-monthly Magazine
published at
405 Queen St. W.
TORONTO, ONT.
Advertising Rates
furnished on application

Vol. (Різ.) II.

Toronto, Ont. (1 May) May 1 1916.

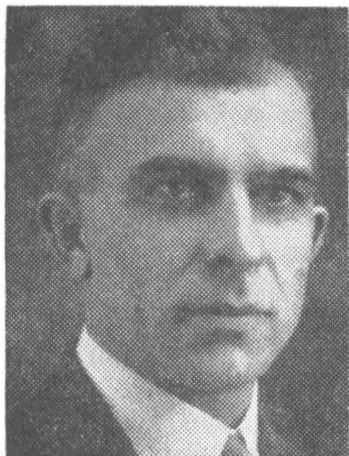
No. 6

Відділ Української соціал-демократичної партії в Торонто проти волі Центрального Заряду видавав журнал "Свідома сила". Редантором його був Іван Стефаніцький.

Екзекутивний Комітет опублікував листа Івана Стефаніцького в "Робочому народі", щоб члени були знайомі з його змістом і на своїх мітингах у відділах вирішили, чи слід видавати такий журнал під теперішню пору. В листі ЕК УСДП, що також був опублікований, говорилось, що думка про видавання журналу "не є зла" і ЕК "не має нічого проти неї", але зваживши на економічну кризу і великий борг партійного органу "Робочого народу", не думає, "що час надається до засновання нової часописи".⁵⁹⁾

59) "Робочий народ", 24 лютого 1915 р.

Скоро після опублікування тих листів почали відгукуватися відділи УСДП, які засуджували появу журналу “Свідома сила”. Через місяць секретар ЕК УСДП Микола Єремійчук у повідомленні “Справа” з “Свідомою силою” говорив, що 15 відділів заявилось рішучо проти “якої-небудь нової партійної часописи”, аж поки “Робочий народ” не буде поставлений на “тривкі підвалини”. Ніхто з членів УСДП не підтримав заходів Івана Стефаніцького. ЕК УСДП звернувся до Торонтонського відділу з пропозицією покарати Стефаніцького виключенням його з партії на 3 місяці. Треба зауважити, що Іван Стефаніцький не підкорився дисципліні партії — видавав журнал до кінця 1915 року. В 1916 році замість журналу “Свідома сила” він почав видавати тижневу газету “Робітниче слово”.

ІВАН СТЕФАНИЦЬКИЙ
один з будівничих українського соціалістичного руху в Східній Канаді. Був редактором “Робочого народу”. Згодом видавав журнал “Свідома сила”, пізніше — газету “Робітниче слово”. Потім відіграв важливу роль в будові української робітничо-фермерської преси.

Коли Павло Крат возився з своїм Товариством “Самостійна Україна”, чим баламутив людей у Канаді, “Робочий народ” щораз частіше друкував погляди Російської соціал-демократичної робітничої партії

(більшовиків) і позицію В. І. Леніна в національному питанні. "Робочий народ" опублікував статтю п. з. "Товариш Ленін про незалежну Україну". Ось два абзаци з тієї статті: "Визначний провідник російських соціал-демократів Ленін мав недавно в Цюріху в Швейцарії відчит на тему: "Війна й соціальна демократія".

У відчиті посвятив Ленін багато часу на обговорення українського питання. Він виказав, що урядова Росія поводитися супроти українців остріше, ніж проти всіх інших кількадесят народів, що живуть в Росії, бо заборонила навіть українську мову. Мова є головним чинником в торговельних зносинах, і без цього чинника неможливий ні промисловий, ні торговельний рух на Україні. І якраз через заборону української мови панує на Україні лише природне господарство. Україна для Росії є тим самим, чим Ірландія для Англії, з неї висисає Росія останні соки, а нічого не дає взамін.

Інтереси міжнародного пролетаріату, а особливо російського, домагаються привернення Україні державної незалежності, бо щойно тоді піднесеться культура пролетаріату на Україні.⁶⁰⁾ Стаття була передрукована з "Україніше кореспонденц". Гостро заставувала газета "Соціал-демократ", яку видавали більшовики в Швейцарії, русифікаторську політику царських окупантів у Східній Галичині, яку вони зайняли у війні з Австро-Угорщиною 1914 року. Газета (ч. 33, 1914 р.) опублікувала статтю "Війна і Україна", яку передрукував "Робочий народ".⁶¹⁾

Після довшого зникнення, на початку 1915 року до Сходбрі прибув з Вінніпегу Василь Головацький, який вимагав, щоб Микола Єремійчук зрезигнував

60) "Робочий народ", 9 січня 1915 р.

61) "Робочий народ", 14 квітня 1915 р.

з поста секретаря ЦЗ УСДП, щоб він міг зайняти його, як також добивався призначення на посаду редактора "Робочого народу".

Матвій Попович зробив проти Василя Головацького обвинувачення, що він разом з Мирославом Стечишиним намагався знищити "Робочий народ", що він своєю злобною діяльністю причинився до розбиття Українського відділу Американської соціалістичної партії в Нью Йорку. ЕК УСДП, розглянувши ті обвинувачення, виніс свій вирок, в якому говорилося, що Василь Головацький має на сторінках "Робочого народу" визнати всі свої провини, бо тільки тоді зможе бути прийнятий в ряди партії. Він, однак, не повинувався тому вироку. Навпаки, вдався до Провінціального Манітобського комітету Соціал-демократичної партії Канади, щоб він назначив суддів для розглянення його справи. Заручившись підтримкою деяких членів російського і єврейського відділів СДПК, він влаштував шопку, яку скерував проти керівників Вінніпегського відділу УСДП. Цю шопку викрив Микола Гишка, бувший редактор "Робочого народу", у "Листі до партії".⁶²⁾ В тому листі говорилося, що Василь Головацький, будучи неспроможним взяти під свій контроль Вінніпегський відділ УСДП, разом з своїми прихильниками зорганізував окремий "відділ", домагався від Манітобського провінціального комітету СДПК, щоб він розв'язав існуючий і визнав правним його "відділ".

При кінці Микола Гишка писав у своєму "Листі до партії": "Я візьму на себе відповідальність редагування "РН" лише тоді, коли ви приобіцяєте поміч, а також видасте осуд довір'я нашому Екзекутивному Комітетові, котрий за один рік свого існування вивів

62) "Робочий народ", 3 березня 1915 р.

партію з того занепаду, в котрий пхнули її Головацький з Стечишином”.

Екзекутивний Комітет УСДП на своєму засіданні 14 березня 1915 року розглядав ще раз справу Василя Головацького. Визнавши його “шкідливим для соціалістичного руху”, ЕК вирішив виключити з УСДП і повідомити про те СДПК. В повідомленні, підписаному секретарем Миколою Єремійчуком, говориться: “Від оголошення сього вироку жодний відділ УСДП в Канаді не може приймати В. Головацького в свої члени”.⁶³⁾

Треба завважити, що в УСДП постійно виринали непорозуміння, і Екзекутивний Комітет не користувався авторитетом, не було демократичної централізації відділів, бо кожен керівник претендував на секретаря Екзекутивного Комітету. Йшла боротьба за те, де має знаходитись центр партії: одні хотіли його задержати у Вінніпегу, інші в Едмонтоні, ще інші — у Монреалі або Торонто. Дуже часто змінювалися редактори “Робочого народу”: Павло Крат, Іван Навізівський, Євген Гуцайло, Іван Стефаніцький, Микола Гишка. Навіть робилися старання дістати когось з “старокраєвих” соціал-демократів на редактора газети — І. Гильку (М. Меленевського), Тучапського, Скорописа або Левинського.

Іван Гнида, який був організатором ЕК УСДП, самовільно залишив Вінніпег і повернувся до Монреалу, де керував Видавництвом “Новий світ”, яке випускало календарі-альманахи і брошури соціалістичного змісту. Іван Гнида, як організатор УСДП в Канаді, проголосив на 11 квітня 1915 року “Надзвичайну конференцію відділів УСДП провінції Квебек і Онтеріо”.

63) “Робочий народ”, 17 березня 1915 р.

У поясненні до порядку денного конференції Іван Гнида писав: "У важку хвилю скликається отся конференція для полагодження партійних справ і поведження дальшої партійної ширшої праці. Від висліді нарад зависить будучність нашої партії в Канаді". ⁶⁴⁾

Монреальський відділ Української соціал-демократичної партії в травні 1915 року.

У примітці, яку зробив до того повідомлення ЕК УСДП, говорилося, що "ухвали сеї конференції" будуть важні для провінції Квебек і Онтеріо", бо щоб вони були зобов'язуючими для інших відділів в Канаді, то над ними мусив би відбутися референдум усіх членів УСДП". ⁶⁵⁾

З статті "До конференції на Сході" М. Г. (Микола Гишка), що була опублікована в "Робочому народі",

64) "Робочий народ", 17 березня 1915 р.

65) Там же.

стало очевидним, що відділи на Сході докоряли ЕК за те, що він “звернув усю працю лише на Захід”. Він писав, що це мильна думка, бо “ЕК однаково дбає про тих і других”.⁶⁶⁾ З тієї статті довідуємося, що коли УСДП в 1913 р. мала 18 відділів і в них 316 членів, то у 1914 році — 28 відділів і 821 члена.

Надзвичайна конференція УСДП відбулася 11 квітня. У конференції взяло участь 22 делегати від 6 відділів. На конференції делегати гостро критикували Екзекутивний Комітет, домагалися обрати новий з 9-х членів, щоб він знаходився у Монтралі. Головною особою на конференції був Іван Гнида, який без дозволу ЕК залишив Вінніпег, повернувся до Монреалу, де разом з Андрієм Дмитришиним, Миколою Яворським, Миколою Коржем почав вести боротьбу проти Екзекутивного Комітету Української соціал-демократичної партії в Канаді.

Через кілька тижнів (2 травня) у Вінніпегу відбулася Окружна конвенція відділів УСДП провінцій Манітоби і Саскечевану. На тій конвенції також обговорювався організаційний стан УСДП і “Робочого народу”. На денному порядку стояло питання: “Протокол монреальської конференції”.

На конвенції було вирішено організувати Окружний агітаційний комітет.

По питанню встановлення видавництва книжок було прийнято таку важливу постанову:

“Конвенція встановила факт, що між українським пролетаріатом відчувається величезний брак соціалістичних і наукових книжок. Ухвалюється, щоб редакція “РН” приступила до видавництва такої літератури, а щоб ЕК заложив партійну книгарню і філії книгарні при кождім відділі”.

66) “Робочий народ”, 24 березня 1915 р.

Багато часу було присвячено на конвенції обговоренню “протоколів монреальської конференції”, які були неграмотно написані. Редактор “Робочого народу” зачитав їх і звернувся за вказівкою: друкувати чи не друкувати їх?

Заслухавши протоколи і пояснення редактора, конвенція заявила:

1) Монреальська конференція була скликана нелегально, бо не трьома відділами, як каже V.C.I. Конституції, але одним членом Ів. Гнидою, який не мав на це жодного права.

2) Конвенція заявляє, що “РН” не має права представляти себе на сміх перед цілим світом, друкуючи писанину, котрої редактор не має права спростувати (виправити).

3) Коли монреальська конференція хвалиться, що може видати свої протоколи окремою летючкою, то хай собі видає, але най візьме на себе і усі наслідки, які з того будуть.⁶⁷⁾

З повищих завваг стає очевидним, що в УСДП тоді була досить гостра внутрішня боротьба, особливо між Монреалом і Вінніпегом. І все ж, не зважаючи на рішення конвенції, “Робочий народ” опублікував “Протоколи монреальської конференції” у їх первісному вигляді під натиском відділів УСДП в Квебеку і Онтеріо, які вони домагалися друкувати “вцілости”.

Треба відзначити, що на Окружній конвенції відділів УСДП провінцій Манітоби і Саскечевану були прийняті дуже важливі резолюції, які свідчили про

67) “Робочий народ”, 5 травня 1915 р.

постійне політичне дозрівання партії. Це вперше УСДП в Канаді приймала такі високополітичні і принципиальні резолюції.

Конвенція у першій резолюції гостро запротестувала, що капіталістична англомовна шовіністична преса називала всіх робітників не англосаксонського походження “форенерами” (чужинцями). В резолюції говорилося: “Ми себе вважаємо за рівноправних канадців”.

У другій резолюції конвенція вимагала від канадського уряду, щоб упімнувся перед царським урядом в справі безправного арешту 5-х соціал-демократичних послів (депутатів) Думи, як також став в обороні прав українського народу, бо царський режим знищив українську пресу, літературу, шкільництво і безправно арештував і заслав українських вчених і письменників.

Гостро запротестувала конвенція у третій резолюції проти недопущення канадськими поштовими властями до Канади російської соціал-демократичної газети “Новый мир”, що видавалася в Нью Йорку (США).

У четвертій і п'ятій резолюціях конвенція вимагала проголошення нових виборів до домініального парламенту і розпочаття міськими, провінціальними і державними властями громадських робіт, щоб дати працю багатьом безробітним.

Особливо важливими були шоста і сьома резолюції.

У шостій резолюції конвенція характеризувала першу світову війну імперіалістичною.

Сьома резолюція дослівно звучала так:

“Заявляємо, що стоїмо далі на принципах інтернаціонального соціалізму, осуджуємо усіх соціалістів, що попирають принципіально війну, і кличемо пролетаріат цілого світу здвигнути з руїн II опортуністичного Інтернаціоналу III революційний Інтернаціонал”.

Треба відмітити, що в тій (сьомій) резолюції були втілені положення, які знаходились в постановах, що їх прийняла конференція закордонних відділів РСДРП (Російської соціал-демократичної робітничої партії) у Швейцарії. “Робочий народ” їх передрукував з 40 числа більшовицької газети “Соціал-демократ”.

МІЖНАРОДНА СОЛІДАРНІСТЬ

Опублікувавши постанови конференції закордонних відділів РСДРП, редакція "Робочого народу" подала до них таку примітку: "З повище наведених резолюцій бачимо, що наші московські (російські) товариші лишилися вірними ідеї інтернаціоналізму і український пролетаріат може числити на них, як на своїх щирих товаришів. Ми певні, що УСДП в Канаді буде гідна вступити в члени III Інтернаціоналу". 68)

"Робочий народ" тоді ж опублікував заяву Центрального Комітету Російської соціал-демократичної робітничої партії, яку зробив М. Максимович (М. Литвинов) на конференції соціалістичних партій союзних воюючих країн (Бельгії, Англії, Франції і Росії) в Лондоні 15 лютого 1915 року. У цій заяві ЦК РСДРП викривав і засуджував соціалістичні партії, які піддержували імперіалістичну війну, ламаючи постанови Базельського конгресу II Інтернаціоналу. В заяві говорилося, що "робітники Росії простягають свою руку усім тим соціалістам, які борються проти імперіалістичної війни". Заява закінчувалася словами: "На сей шлях кличемо ми і вас, на шлях соціалізму. Долів шовінізм, що нище робітничу справу! Хай живе міжнародний соціалізм!"

У тому ж часі "Робочий народ" публікував на своїх сторінках повний текст "Комуністичного маніфесту" К. Маркса і Ф. Енгельса. У примітці редакції зазначається: "Починаючи цим числом "РН", ми дру-

68) "Робочий народ", 5 травня 1915 р.

куємо “Комуністичний маніфест” фундаторів наукового соціалізму. Тому ми найпалкіше радимо тим, хто хоче стати дійсним соціалістом, уважно простудіювати сю “Евангелію соціалізму”.

Всі ті матеріали, які друкувалися в “Робочому народі”, допомагали членам УСДП знайомитися з основами соціалізму, розуміти справжню природу першої світової імперіалістичної війни. То був дуже важливий період в історії соціалістичного руху в світі. Треба визнати, що, не зважаючи на внутрішню боротьбу і брак цільного керівництва, УСДП у Канаді займала абсолютно антивоєнну позицію, яку займали РСДРП, Карл Лібкнехт, соціалісти Сербії і Італії, деякі соціалісти Англії, Америки. УСДП в Канаді, хоч по багатьох теоретичних питаннях займала туманну позицію (через брак розуміння), стояла на правильному шляху, коли йшлося про міжнародну пролетарську солідарність.

1915 рік був насичений подіями, які мали пряме відношення до українського соціалістичного руху. В Канаді шаліла економічна криза, існувала велика армія безробітних. Серед них було багато “чужинців” — в тому українців. Безробітні влаштовували масові мітинги і походи. Йшли під будинки провінціальних парламентів і домагалися: “Ми хочемо їсти! Давайте нам хліба і працю!” У Вінніпегу ситуація так ускладнилася, що 14 травня 900 безробітних (переважно українців) з жінками і дрібними дітьми вирушили пішки з ручним багажем у напрямі американського кордону. Вони сподівалися, що в США “врятують себе від голодової смерті”. Вони не здійснили своїх надій, бо одних зразу заарештували, як тільки вони вийшли з міста, інших, щось 200 чоловік, були задержані, коли дійшли до кордону в Емерсон. “Робочий народ” про це звідомляв: “Урядове

оповіщення пише, що усіх тих втікачів тепер переглянуть, і котрий з них підляже під розуміння “ворога імперії”, буде відісланий до Брендону в концентраційний табір воєнних бранців, а “канадських горожан” відставляють до Вінніпегу, де вони будуть мати право поздохати з голоду”.⁶⁹⁾

Українські іммігранти, які були запропорені до концентраційного табору в Летбридж 1916 року тільки за те, що походили з Східної Галичини, яка була під пануванням Австро-Угорської монархії. Вона була у війні з Канадою. Серед інтенованих були також члени Української соціал-демократичної партії в Канаді.

Зразу після вступлення Канади у війну були переведені масові арештування “ворожих чужинців”, особливо з Австро-Угорщини. До масового арештування причинився єпископ Микита Будка своїм “пастирським листом”, в якому закликав зголошуватися

69) “Робочий народ”, 19 травня 1915 р.

до австрійського консулату “йти обороняти старенького цісаря” Франца Йосифа. Арештовано переважно тих, які не мали громадянства, формально були “австрійськими підданими”.

У 1915 році почалася друга хвиля арештувань. Інтернували вже членів УСДП. Їх розміщували в різних концентраційних таборах: Брендоні, Верноні, Летбриджі, Капускейсінгу, Спирит Лейк. Наприклад, член УСДП Юрій Дробей повідомляв, що у концентраційному таборі в Спирит Лейк (провінція Квебек) було близько 800 українських робітників.

Масово звільняли українських робітників з робіт, арештували і запроторювали до концентраційних таборів. У Мішел і Ферні було звільнено й арештовано 370 вуглекопів-українців, 150 — в Нанаймо, арештування відбулися і в Гилкресті.

Великим ударом для УСДП в Канаді було раптове арештування секретаря Екзекутивного Комітету Миколи Єремійчука 2 липня. Він був запроторений до концентраційного табору в Брендоні. Тому що у Вінніпегу залишився лише один член ЕК Дмитро Качмар, бо організатор Іван Гнида не повернувся з Монреалу, то сформовано Тимчасовий Центральний Заряд для ведення партійних справ до часу вибору нового ЕК. Секретарем Тимчасового Центрального Заряду обрано А. Дзьолу, організатором — С. Хоронжого.

Ще до арештування секретаря Екзекутивний Комітет УСДП розіслав був до відділів обіжників з запитанням: “Що робити з “Робочим народом”? Переважна більшість голосувала за перенесення “Робочого народу” на Захід.

Тимчасовий Центральний Заряд і Адміністративний комітет на спільному засіданні 12 липня прийняли таку постанову:

“З огляду, що відділи на Заході зістали розбиті через масове заарештування товаришів мілітарними властями, та пануюче там безробіття, і що через се неможливо під теперішню пору перенести “РН” на Захід, ТЦЗ і АК “РН” звертаються до відділів на Сході перебрати “РН” до себе, покривши найконечніші довги і кошти перевозу, в противнім разі “РН” мусять надаліше лишитись у Вінніпегу і через брак фондів виходити тільки раз на місяць”.

28 липня був проголошений результат референдуму щодо місця видання “Робочого народу”. Лише один відділ (Велланд) заявився, щоб газету перенести на Схід з Вінніпегу. Тоді ТЦЗ на засіданні 25 липня вирішив видавати “Робочий народ” раз на місяць. З 28 липня 1915 року “Робочий народ” почав виходити раз на місяць.

В керівництві УСДП почався повний хаос. Постійно хтось резигнував з ЕК, когось виключали, постійно відбувалися “референдуми” і “затверджувалися” нові кандидатури. Інколи ті, яких “затвердили”, зразу резигнували (Петро Клим).

Ще в 1912 році до Сполучених Штатів Америки виїздив з Канади Матвій Попович і там зорганізував у Нью Йорку український відділ Американської соціалістичної партії. Згодом до США на організаційну працю їздив відомий активіст УСДП в Канаді Григорій Ткачук.

Восени 1915 року на сторінках “Робочого народу” появилось таке повідомлення: **“Конвенція УФСП в Клівленд 26—27 листопада с. р.** Екзекутива УСДП в Канаді радо вітає першу українську соціалістичну конвенцію в Сполучених Державах і бажає їй успішного довершення діла, від котрого буде залежати потім дальший український соціалістичний рух на землі Вашингтона.

З свого боку Екзекутива призначила делегатами-гостями на сю конвенцію трьох товаришів: Н. Коржа, Н. Пантелюка і А. Дмитришина, щоб вони заступали на конвенції інтереси УСДП в Канаді, а особливо, щоб довершити братське зближення наших соціалістичних федерацій, для спільного підтримування в боротьбі і організації. А. Дзьола, секретар ТЕК”.

АНТИН ДЗЬОЛА

був секретарем Тимчасового Центрального Заряду Української соціал-демократичної партії. На початку 1920-х років, коли організувались в Канаді хліборобські номуни, виїхав на Радянську Україну і поселився в Мигаєво біля Одеси. Там і помер.

В тому ж числі газети А. Дзьола опублікував звернення “До українських соціал-демократів в Канаді, що тепер перебувають у Сполучених Державах”. У зверненні говорилося, що в США тоді перебувало кілька сот членів УСДП, які виїхали туди в пошуках праці. Він радив їм з доручення ЕК УСДП в Канаді “повписуватись до Української федерації соціалістичної партії”, “бо її програма дійсно марксистська” і вона “належить до Інтернаціонального Бюро, а також поширює резолюцію Міжнародного соціалістич-

ного з'їзду в Ціммервальді". Він перестерігав, що у США є кілька українських відділів Соціалістичної робітничої партії, але вона "не є нашого марксистського духа, а подібна до канадської СПК, зорганізована демагогом, і тільки служить вічним роздором між робітництвом в Сполучених Державах".⁷⁰⁾ "Робочий народ" 28 жовтня опублікував заклик Міжнародної робітничої конференції в Ціммервальді (Швейцарія) "До пролетарів всіх країв".

Восени українські організації скликали у Нью Йорку (США) "сойм" для обговорення "українських справ". Контролювали і верховодили в тому збіговиську націоналісти. ЕК УСДП в Канаді вислав на той "сойм" Павла Крата, який повернувся до Канади, викрив справжню суть його, показав, що це було буржуазне зборище, яке мало піддержати українських націоналістів Східної Галичини, що вислугувалися австрійському мілітаризму у війні з царською Росією. Треба завважити, що він піддав гострій критиці УСДП Галичини і Буковини за піддержку австрійського мілітаризму. Він також нап'ятував "Союз визволення України" за його "монархістичну позицію". (А ще кілька місяців тому той же Павло Крат захоплювався "Союзом визволення України" і перекладав його заяви і статті в "Робочому народі").

Будучи у США, Павло Крат відбув розмову з Екзекутивою УФСП про співвідношення з УСДП. В результаті тієї зустрічі УФСП в США і УСДП в Канаді було підкреслено братські відносини між ними. Обидві українські соціал-демократичні партії обіцяли "себе взаємно спомагати і підтримувати".

70) "Робочий народ", 25 листопада 1915 р.

УСДП В КАНАДІ І УФСП В США

Але між обома партіями — УСДП в Канаді і УФСП в США — не встановились братські відносини. Конвенція УФСП в Клівленді 26—27 листопада 1915 року була опанована націонал-опортуністичними елементами, які скерували її на підтримку австрійського милітаризму, проти чого заперестували делегати УСДП з Канади. Це не подобалося верховодам, і вони зажадали, щоб канадські делегати вийшли з залу нарад, що вони і зробили.

Керівництво УФСП почало переслідувати тих членів, що прибули недавно з Канади, де належали до УСДП, і займали антивоєнну інтернаціоналістську позицію. Щоб не ослабити українського соціалістичного руху в США, керівництво УСДП і “Робочий народ” стримались від відкритої боротьби з УФСП в США. Правда, вони надіялись, що Американська соціалістична партія, якої УФСП була складовою частиною, підприєме організаційні заходи, щоб виправити ситуацію.

До речі, свого часу робилися пропозиції, щоб органічно з'єднати УСДП в Канаді і УФСП в США в єдину партію, газети “Робочий народ” і “Робітник” злити в одне видання. Таку думку піддавав Євген Гущайло, коли відвідав Сполучені Штати Америки і Канаду, і побачив, що в обох сусідніх країнах український соціалістичний рух слабкий, але, з'єднавшись воедино, міг би становити силу. Розуміється, такі пропозиції виявилися непрактичні і неправильні, що згодом підтвердила подальша історія розвитку українського соціалістичного руху за океаном.

Повертаючись через Торонто, Павло Крат зустрівся з Андрієм Дмитришиным, Іваном Стефаніцьким і “порозумівся листовно” з Іваном Гнидою. Про те у статті “Нарешті згода”⁷¹⁾ говорилося: “Вислід сего порозуміння є той, що ті товариші, як провідники нашого руху на Сході, ради єдності партії, прирекли солідарність з центром партії...” Далі говорилося: “І так по цілому року розбиття, безпотрібних сварок і взаємного мащення... нарешті в нашій партії запанував хатній і зовнішній спокій. Прийшла нарешті згода і порозуміння”.

АНДРІЙ ДМИТРИШИН
був секретарем Центрального Заряду Української соціал-демократичної партії в Монреалі. Згодом переїхав до Сполучених Штатів Америки і там відігравав важливу роль в українському соціалістичному русі. Зазнавав репресій з боку американської реакції.

28 листопада 1915 р. у Торонто відбулася Установча східна конвенція, на якій був обраний Східний окружний комітет УСДП. Делегати обговорили матеріальний стан “Робочого народу” і вирішили дати

71) “Робочий народ”, 25 листопада 1915 р.

йому всю можливу допомогу, і щоб кожен член став передплатником газети.

Конвенція вирішила, щоб “всякі непорозуміння” завжди полагоджувати “мирною дорогою”, “по-товариськи після прав конституції і соціал-демократичного принципу”.

Конвенція проходила в дусі примирення з Екзекутивним Комітетом УСДП і редакцією “Робочого народу”.

На Установчій східній конвенції обрано Східний Окружний комітет Української соціал-демократичної партії, до якого ввійшли: організатор — Іван Стефаніцький, секретар — Василь Протас, касієр — Микола Білий, члени — Яким Помейчук, Дмитро Вінтоняк, Бачинський.

Треба підкреслити, що то був період, коли Українська соціал-демократична партія міцно встановилася в Східній Канаді серед українського пролетаріату — в Монтреалі, Торонто, Гемилтоні, Велланді. Особливо був діяльний відділ УСДП у Монтреалі, де перебували такі активісти, як Андрій Дмитришин, Петро Ковалишин, Іван Гнида, Тимофій Корчак. Монтреальський відділ вписав 118 членів у 1915 році. Правда, через економічну кризу і масове безробіття на 1916 рік залишилося в ньому 66 дійсних членів. Відділ відбував свої регулярні членські збори, пропагандивні соціалістичні мітинги, влаштовував свята з приводу різних річниць — Перше травня, Тараса Шевченка, Жана Жореса, Кейр Гарді. Члени брали участь у демонстраціях за миром. Відділ також проводив культурно-мистецьку діяльність. При ньому існував драматично-співацький гурток, який влаштував у 1915 році чотири вистави, які пройшли з великим успіхом.

Таку ж діяльність проводили відділи УСДП і в інших (особливо в більших) місцевостях.

Багато відділів присвоїли собі ім'я Мирослава Січинського. Але після того, коли він почав відходити від соціал-демократичного руху і загравати з націоналістами, вони присвоїли собі інші назви — “Боротьба”, “Воля”, “Нове життя”, “Поступ”.

У січні 1916 року “Робочий народ” повідомив, що Павло Крат “уступив зі свого становиська” — редактора газети. Але насправді він був усунений з редактора “Робочого народу” Екзекутивним Комітетом УСДП.⁷²⁾

Тоді ж у Вінніпегу був сформований комітет за визволення з концентраційного табору в Брендоні секретаря Екзекутивного Комітету Української соціал-демократичної партії Миколи Єремійчука.

Після того, як братні делегати УСДП з Канади були випрошені з Конференції УФСП в Клівленді, між газетами “Робочий народ” в Канаді і “Робітник” у США загострилися відносини і почалася полеміка. Загострилися відносини і між УСДП в Канаді і УФСП в США. Дійшло до того, що Українська федерація соціалістичної партії в США “заборонила до якогось часу” приймати у свої ряди тих українських робітників, які прибули з Канади до США, де були членами УСДП. У відповідь на таке рішення “Клівлендської конференції” українські соціал-демократи, які поселилися в США, створювали свої окремі “соціалістичні товариства”. В грудні 1915 року відбулися збори у Детройті (США) бувших членів УСДП в Канаді, які обговорили потребу зорганізування свого товариства. На тому зібранні було вирішено зорганізувати Соціалістичне товариство “Самообразовання”.

72) “Робітничий календар 1918 рік”, стор. 113.

Секретарем було обрано Павла Ладана. До Товариства вступило 13 членів. Через два тижні воно зросло до 37 членів. Члени “Самообразовання”, як писав Павло Ладан у “Робочому народі”, не хотіли сидіти з складеними руками до того часу, коли їм буде дозволено вступати до Української федерації Соціалістичної партії США, тому вирішили зорганізуватися, “щоб українському пролетаріатові в Детройті не пропаговано фальшивого соціалізму” і “щоб свята ідея Інтернаціоналу була ширеною в дійснім її світлі”.

Гемилтонський відділ Української соціал-демократичної партії у жовтні 1916 року. Серед членів — Матвій Попович. Він тоді здійснював поїздку по Східній Канаді і збирав пресовий фонд для “Робочого народу”.

За час редагування Павлом Кратом “Робочий народ” знайшовся у великих матеріальних труднощах — з 28 липня 1915 року до 15 квітня 1916 року він виходив лише раз на місяць. Потім почав виходити двічі і тричі на місяць. Лише з початком 1917 р. він

став знову тижневиком. 3 серпня 1916 року редактором газети став Матвій Попович.

30 квітня і 1 травня 1916 року у Белв'ю (Алта.) відбулася Друга окружна нарада УСДП. Участь в роботі цієї конференції взяло 14 делегатів з Ферні, Колмен, Белв'ю, Летбридж і Кенмор. Багато уваги було присвячено на конференції обговоренню матеріального стану "Робочого народу". На конференції знову вирішено, щоб "Робочий народ" перенести Західну Канаду, проти чого, однак, заперечували відділи УСДП в Східній Канаді, і він залишився у Вінніпегу.

В одній з резолюцій, прийнятій на конференції, говорилося, "щоб в "Робочому народі" не накидалися одиниці на немилих їм осіб і щоб вже раз наша братня організація УФСР в США прийшла до порозуміння з нами і також не містила в своїм органі "Робітнику" різні напади на наших товаришів".⁷³⁾

Конференція також звернулася з закликом до "давніх діяльних членів" в Едмонтоні, Келгарі, Венкувері, Нанаймо, Принс Руперт і Фінікс, щоб вони заново "зайнялися партійною роботою" і відновили відділи.

Конференція звернулася до Федерального уряду з домаганням звільнити всіх українських соціал-демократів з концентраційних таборів, куди вони були запроторені "через безпідставні доноси".

До нового заряду Західного окружного комітету УСДП були обрані: організатор — В. Теленко, секретар — С. Данилюк, касієр — Д. Стефанець, контролери — Ю. Виросток і В. Лазарук.

В кінці червня 1916 року було звільнено з концентраційних таборів декілька тисяч інтернованих,

73) "Робочий народ", 15 травня 1916 р.

серед них і українців, що походили з Австро-Угорщини, яка була у війні з Канадою.

Їх звільнено головню з тієї причини, що бракувало робітників до праці, бо частина молодих, фізично здорових людей була у збройних силах. Тоді ж були звільнені відомі діячі УСДП Микола Єремійчук, Кузьма Дзвідзінський, Яків Дробей.

МИКОЛА ЄРЕМІЙЧУН
був секретарем Центрального Заряду Української соціал-демократичної партії. В 1915 році був запрошений до концентраційного табору в місцевості Брендон. Пізніше відійшов від УСДП і разом з Павлом Кратом та Іваном Стефаніцьким видавав "Робітничє слово" в Торонто.

З серпня 1916 року почався новий період у діяльності Української соціал-демократичної партії Канади. Екзекутивний Комітет повідомив всі відділи і членів, що Павло Крат не є членом партії "і не може бути прийнятий до жодного відділу УСДП". В тому ж числі "Робочого народу" також повідомлялось, що Матвій Попович запрошений на редактора газети. Перед тим, як Матвій Попович приступив до праці в газеті, Екзекутивний Комітет УСДП вислав його на організаційну об'їзду по Канаді (на Сході і Заході), щоб він "допоміг в організаційній роботі" відділам.

Матвій Попович опублікував в “Робочому народі” статтю (замість редакційної) “Відновім роботу”, в якій писав:

“Дорогі товариші! По дуже прикрій хвилині підупадку нашої УСДП і її органу “РН”, спричиненого ріжними обставинами, про котрі поговоримо іншим часом, піднявся врешті внутрі партії відрадний рух за усунення причин, що гальмували і нищили всякий хосенний для партії і її органу труд, і за відновлення планової конструкційної партійної роботи”.⁷⁴⁾

Екзекутивний Комітет Української соціал-демократичної партії розробив план організаційної діяльності, провів мобілізацію членів для його здійснення, посилив кампанію збірки фондів, щоб знову видавати “Робочий народ” щотижня.

Швидко почала оживати діяльність УСДП. Сторінки “Робочого народу” заповнялись звітами відділів у Торонто, Гемилтоні, Сү Сейнт Мері, Вінніпегу, Ріджайні. Публікувалися списки прізвищ тих, які вносили фонд на газету “Робочий народ”.

РОБІТНИЧЕ СЛОВО

116 Queen St. W. Toronto, Ont.
Phone: Cadege 8446

ROBITNYCHE SLOVO

THE WORKERS' WORD

Advertising Sales
Accepted on application

ГОДИНИЧНИЙ, ПРОСВІТНО-НАУКОВИЙ ЧАСОПИС ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ РОБІТНИКІВ І ФАХІВЦІВ В ПІВНІЧНОЇ АМЕРИЦІ

No. 22

Toronto, Ont. Субота 10 Серпня (August 10) 1918.

Vol. (7th) 19

Не погоджуючись з Центральним Зарядом Української соціал-демократичної партії, Іван Стефаніцький, Павло Крат і Микола Єремійчун видавали у Торонто в 1917—1918-х роках газету “Робітничє слово”. Вона, як і “Робочий народ”, була закрита канадським урядом у вересні 1918 року.

74) “Робочий народ”, 14 серпня 1916 р.

Успішно проходила організаційна поїздка редактора "Робочого народу" Матвія Поповича у Східній Канаді. На мітингах в Монтреалі було зібрано понад 400 доларів на пресовий фонд "Робочого народу", в Гемилтоні — 150, у Торонто — 69, в Оттаві — 50.

Перебуваючи у Східній Канаді, Матвій Попович взяв участь в Східній окружній конференції УСДП, яка відбулася в днях 20—30 жовтня в Оттаві. На ній були зарепрезентовані відділи у Монтреалі, Гемилтоні, Велланді, Оттаві, Тиммінсі. Десять делегатів репрезентували на конференції 240 членів у провінції Онтеріо і Квебек.

На конференції вирішено вважати нелегальною конференцію, яку був скликав до Гемилтона бувший організатор Східного Окружного комітету УСДП Іван Стефаніцький, бо в ній "більшість відділів УСДП на Сході не брали участі, тому, що про неї не знали". Гемилтонська конференція "мала дуже сумнівні і не зовсім щирі наміри і цілі". Організатори Гемилтонської конференції "поповнили протиконституційні не-такти".

Багато уваги присвячено обговоренню партійного органу — газети "Робочий народ". Вирішено, що кожний відділ "має оподаткувати себе на кожних своїх 20 членів по одному доларові місячно на пресовий фонд "РН", кожний відділ "має устроїти найменше раз в рік концерт, бал чи представлення в дохід "РН", два рази в рік (у квітні і жовтні), кожний відділ "має устроїти "Червоний тиждень", протягом котрого спеціально мається збирати пресовий фонд і нових передплатників для "РН".

На конференції була знову обговорена справа "Запомогової організації", яка піднімалась ще тоді, коли редактором "Робочого народу" був Євген Гуцайло. Конференція в Оттаві доручила

Матвієві Поповичу, щоб “виробити статут запомогової організації, котра мала б тісну зв’язь з партією”. Після вироблення статуту він мав передати його ЕК УСДП “для переглянення”. Потім цей статут мав бути даний “під референдум загального членства УСДП в Канаді”.⁷⁵⁾

На конференції у Оттаві не був зарепрезентований відділ УСДП в Торонто.

До Східного Окружного комітету УСДП були обрані: організатор — Петро Ковалишин, секретар — Юрій Демедюк, касієр — Іван Левченко.

Починаючи з 14 грудня 1916 року, “Робочий народ”, який перейшов до своєї власної друкарні на 873 Мейн стр., змінив свій зовнішній вигляд. Він не тільки технічно змінив своє обличчя, але також значно поліпшився його політичний зміст. З 5 січня 1917 року він знову став тижневиком.

“Робочий народ” друкував на своїх сторінках статті Максима Горького і Івана Кулика (Р. Ролінато). Треба заважити, що Іван Кулик приїхав до США з України перед першою світовою війною, працював на різних роботах, тісно співробітничав з українською і російською пресою (“Робітник”, “Робочий народ”, “Новый мир”).

З перших чисел у 1917 році “Робочий народ” друкував на своїх сторінках важливі документи міжнародного робітничого руху, в яких викривався справжній характер першої світової імперіалістичної війни. Тоді ж були передруковані статті “Із хроніки революційної боротьби в Німеччині” (з нелегальної німецької революційної газети “Spartak” ч. 1), “Соціалістична революція і право націй на самовизнання” (з Центрального органу Російської соціал-де-

75) “Робочий народ”, 14 грудня 1916 р.

мократичної робітничої партії), “До робочого люду” (Маніфест Ціммервальдської Інтернаціональної соціалістичної комісії), “Тези про імперіалізм і національний гнет”.

В Українській соціал-демократичній партії Канади накопичилось стільки багато важливих організаційних і політичних питань, що потрібно було скликати крайовий з'їзд.

Степан Васирина, секретар відділу УСДП у Вінніпегу, виступив з статтею “Пропозиція партійного з'їзду”, в якій писав:

В виду пекучої потреби загального партійного з'їзду, котрий мав би полагодити багато важних загальнопартійних справ, а котрого дотепер з різних причин годі було скликати, вінніпегський відділ УСДП, вважаючи теперішню хвилю за відповідну на скликання такого з'їзду, ставить пропозицію для всього членства нашої партії, щоби в можливо скорім часі такий загальнопартійний з'їзд відбути.

Члени нашого відділу переконані, що такий з'їзд принесе користь партії і допоможе повести нашу партійну роботу більш систематично і енергійніше”.

До статті Степана Васирина секретар Екзекутивного Комітету УСДП А. Дзьола подав таку примітку: “Повищу пропозицію дається всім відділам нашої партії під розвагу і проситься якнайскоріше прислати свої рішення в сій справі до ЕК на адресу секретаря”.

В січні А. Дзьола приневолений був виїхати з Вінніпегу до праці в Кренбрук, Б. К., тому Екзекутивний Комітет УСДП доручив Данилові Лобаєві тимчасово виконувати обов'язки секретаря.

2 березня 1917 р. Екзекутивний Комітет повідомив, що під час референдуму більшість відділів заявила за скликання крайового з'їзду.

УСДП І РЕВОЛЮЦІЯ В РОСІЇ

Українські трудящі Канади з великою радістю і ентузіазмом привітали повідомлення про Лютневу революцію, відречення царя Миколи II від престолу і проголошення республіканського ладу в Росії. Через тиждень після того, 23 березня, "Робочий народ" опублікував редакційну під заголовком "Тюрма народів розвалена".

У тій статті говорилося:

"Сотні літ знущалися тирани над всіма народами Росії, тортурували їх, точили їхню найкращу кров, убивали їхніх найкращих синів. Здавалось, лучі сонця свободи, що десь там сяють поза границями самодержавного царства, не заблимають ніколи в тім царстві кнута.

А оно зійшло те ясне сонце — сонце свободи. Зійшло вранці двадцятого століття. І під його життєдайними лучами розвинуться і розцвітуть вольні народи і заживуть в дружбі і в братній любові.

Під його промінням загинуть також шкідливі суспільні галапаси, і виросте економічна свобода, що принесе масам працюючого люду нове жерело утіх і щастя".

Автор статті, говорячи про значення Лютневої революції для українського народу, що був соціально і національно поневолений російським царським ладом, так пророчо писав:

"Тюрма народів" розвалена.

30-мільйоновий український народ в Росії заговорить в мові, школі і уряді своїм рідним словом. Безпросвітна сіра маса працюючого українського лю-

ду дістане доступ до просвіти, зможе черпати умовий корм зі скарбниці знання при допомозі своєї рідної мови”.

Автор у статті висловлював віру, що в Росії відбудеться ще одна, **важливіша** революція — соціалістична революція, яка “знищить економічну неволю і заведе соціалістичний устрій”.

У Канаді відбулися масові мітинги та демонстрації, в яких брали участь іммігранти російської, єврейської, української, польської та інших національностей, що були гноблені в Російській імперії. Присутні на цих зібраннях висловлювали свою радість з приводу “побіди революції в Росії”, схвалювали “гратуляційні резолюції революційному правительству” ⁷⁶⁾

В неділю 25 березня 1917 р. в Гранд Опера Гауз у Вінніпегу заходом відділу Української соціал-демократичної партії відбувся масовий мітинг, на якому з промовою про Лютневу революцію в Росії виступив Матвій Попович. Як зазначував “Робочий народ”, просторий зал був заповнений, багато людей не могли вміститися. “Такого великого числа українських робітників ще не було на жоднім вічу у Вінніпегу”, — писала газета.

На мітингу була прийнята резолюція, запропонована Матвієм Поповичем, в якій, зокрема, говорилося:

“Ми, українські робітники, зібрані на масовім вічу у Вінніпегу, шлемо братерський привіт російським робітникам-революціонерам з приводу світлої побіди революції над самодержавним царатом і розвалення тюрми народів, з котрої без сумніву вийде вільним також і 30-мільоновий український народ. Ми переконані, що російські товариші не спиняться на до-

76) “Робочий народ”, 23 березня 1917 р.

вершеній зміні політичного устрою Росії, але поведуть боротьбу аж до повної перемоги робочого людю над всіма його ворогами". 77)

В резолюції були втілені положення, які виклав "Робочий народ" у статті "Тюрма народів" розвалена", що була опублікована, як перший відгук на Лютневу революцію в Росії.

ГРИГОРІЙ ТНАЧУН

один з активних діячів українського соціалістичного руху в Канаді, був організатором Української соціал-демократичної партії, виступав з статтями в "Робочому народі". Деякий час перебував у Сполучених Штатах Америки і через палмерівський терор приневолений був повернутися до Канади.

Такі ж мітинги відбулися в інших містах Канади. У Монреалі на масовому зібранні, скликанім відділом УСДП, про перемогу Лютневої революції говорили Т. Корчак, М. Яворський і Я. Крисоватий. "Робочий народ" писав, що "згромаджена публіка щохвилі переривала гучними оплесками промови бесідників". На тому зібранні Іван Гнида говорив про відокремлення Галичини від Австро-Угорщини".

У Торонто 18 березня 1917 р. відбувся спільний

77) "Робочий народ", 6 квітня 1917 р.

мітинг українських соціал-демократів, російських соціал-революціонерів і польських соціал-демократів. Від українських соціал-демократів промовляв Іван Стефаніцький. В Торонто на допомогу Російській революції було зібрано на трьох масових мітингах 460 доларів.

Після Лютневої революції до Росії з Сполучених Штатів Америки і Канади почали повертатись російські політичні емігранти-соціалісти. Через Венкувер повернувся М. Бухарін, редактор “Нового мира” у Нью Йорку, публіцисти В. Володарський, Р. Ролінато (І. Кулик), С. Зорін — разом 36 чоловік. Верталися вони також і через канадський порт Галіфакс. Канадський уряд на деякий час задержав групу російських політичних емігрантів, які верталися на батьківщину. Серед задержаних був також і Л. Троцький з сім’єю. Їх насильно зняли з корабля і примістили в концентраційному таборі Амгерст (Нова Шотландія), і примістили разом з інтернованими німцями. Їх задержання було зроблене на домагання британського уряду, який говорив, що повернення російських соціалістів є шкідливим для справи аліантів, тобто для продовження ними імперіалістичної війни.

Українська соціал-демократична партія Канади розгорнула кампанію за звільнення їх з концентраційного табору і дозволення їм повернутися до революційної Росії. “Робочий народ” гостро засудив вчинок канадського уряду в редакційній статті “Що се за знак?”.⁷⁸⁾

Через кілька тижнів “Робочий народ” повідомляв, що канадський уряд звільнив задержаних російських політичних іммігрантів і дозволив їм продовжати подорож додому.

78) “Робочий народ”, 18 квітня 1917 р.

“Робочий народ”, який регулярно широко інформував про розвиток революційного процесу в Росії, також містив на своїх сторінках працю Фрідріха Енгельса “Розвиток соціалізму від утопії до науки”. Публікація тієї праці (в перекладі Михайла Лозинського) була на часі, бо справа соціалістичного ладу ставала дійсністю в Росії, де йшла боротьба пролетаріату за перебрання влади від буржуазії і побудови соціалістичного суспільства. Ця революційна боротьба голосним відгомоном пролунала і в Канаді. Вона охоплювала щораз ширші кола української трудової імміграції.

У Ферні, Б. К., 30 квітня і 1 травня 1917 р. відбулася Третя Західна окружна конференція УСДП. В ній взяли участь 8 делегатів від 7 відділів УСДП. Два відділи, в Кенмор і Едмонтоні, участі в конференції не взяли. Крім делегатів, у конференції взяли участь багато гостей, членів УСДП, яким “давалося дорадчий голос”.

Делегати багато уваги присвятили організаційному питанню — відновленню і утворюванню нових відділів УСДП в Алберті, Саскечевані і Британській Колумбії. У тодішніх часах у цілому ряді місцевостей переводилася реорганізація відділів, бо через постійну міграцію робітників, членів УСДП, припинялась, або зовсім завмирала партійна діяльність. Делегати звернулися з особливою відозвою “до давних діяльних членів у Венкувер, Нанаймо, Трейл, Келгарі, Гардвил, Кіп, Гилкрест, щоб вони зайнялись наново партійною роботою”. Делегати звернулися з закликом також до українських робітників в Тейлортон. Годсон Бей, Принс Алберт, щоб вони там заснували відділи УСДП “і тим самим допомагали тяжкій праці на полі організаційнім і просвітнім”.

Далі у звіті тієї конференції говорилося:

“При кінці всі делегати і присутні товариші-гости склали щирі подяку Екзекутивному Комітетові, редакторів тов. М. Поповичеві і СОК і всім енергійним товаришам... партії за їх щирі невтомні роботи, якою вони зуміли в протязі такого короткого часу поширити наш рух до такого степеня, на якому він тепер знаходиться”⁷⁹⁾

До нового заряду Західного окружного комітету були обрані: Т. Гүшүл, організатор; Н. Ткачук, секретар; В. Теленко, касієр; А. Степковський і М. Костинюк — контролери.

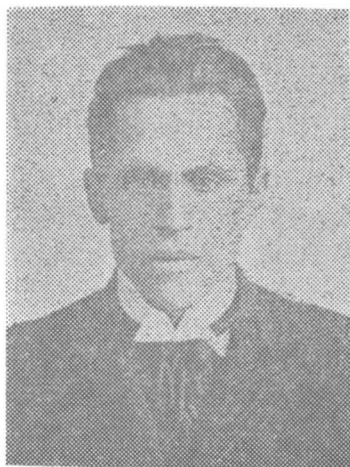
На сторінках “Робочого народу” від березня 1917 року друкувалися статті Льва Юркевича, одного з діячів Української соціал-демократичної робітничої партії. Тоді ж ще УСДП в Канаді не зайняла ясної позиції щодо Російської соціал-демократичної робітничої партії, очоленої В. І. Леніним. Лише згодом, після Великої Жовтневої соціалістичної революції, коли вияснилась ситуація в Росії і на Україні, УСДП в Канаді зайняла тверду позицію, на якій залишилася до кінця свого існування.

“Робочий народ” також опублікував ряд статей Володимира Левинського, українського соціал-демократа з Галичини, який тоді перебував в Швейцарії, зустрічався з В. І. Леніним, виступав на сторінках газети “Соціал-демократ”, органі Російської соціал-демократичної робітничої партії (більшовиків). Особливо велике зацікавлення у читачів газети викликала велика стаття “Українська справа під теперішню пору”, яка друкувалась у трьох номерах “Робочого народу”.

79) “Робочий народ”, 16 травня 1975 р.

ВІННІПЕГСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ

Розвиток соціалістичного руху в цілому світі і, зокрема, революційні події в Росії були важливими стимулами для росту Української соціал-демократичної партії в Канаді. У Вінніпегу відбулася конференція трьох відділів УСДП — Вінніпегу, Елмвуда і Транскони — 17 червня 1917 року. На конференції обговорено такі організаційні питання: “Робочий народ”, “Робітничий дім”, “Запомогове товариство”, “Робітниче слово”. Головував на конференції Михайло Князевич.

МИХАЙЛО КНЯЗЕВИЧ
у 1917—1918-х роках був крайовим організатором Української соціал-демократичної партії в Канаді. Згодом був заарештований до концентраційного табору в Капуснейсінг за свою політичну діяльність. Зараз є адміністратором газети “Українські вісті” в Нью Йорку (США).

Справу Робітничого дому вирішено передати на обговорення членів відділів УСДП на протязі двох тижнів. Отже, ідея спорудити Український робітничий дім у Вінніпегу зародилася і обговорювалася вже на початку 1917 року.

На конференції реорганізовано Окружний комітет для провінцій Манітоби і Саскечевану. До нього були обрані: М. Гродзяк, організатор; І. Зелез, секретар; П. Сүботяк, касієр.

Щораз частіше почали луhati голоси за скликання крайового з'їзду УСДП в Канаді.

Лев Никоряк виступив із статтею “Пекуча потреба загальнопартійного з'їзду” у “Робочому народі”. Він писав: “Конгрес (з'їзд — П. К.) нашої УСДП буде дуже важною подією в історії українського народу в Канаді, тому нам конечно треба скоро перевести голосування в справі з'їзду і обговорити у відділах всякі справи”⁸⁰⁾.

Екзекутивний Комітет УСДП, взявши до уваги ті голоси і голосування відділів, вирішив скликати крайовий з'їзд в днях 16—19 серпня 1917 року у Вінніпегу.

“Робочий народ” опублікував 25 липня 1917 р. “Програму (денний порядок) загальнопартійного з'їзду”. Серед інших формальних питань, на з'їзді запропоновано обговорити такі головні проблеми: 1) Доповнення партійної конституції; 2) Партійні непорозуміння; 3) Каса хворих; 4) Революційний фонд.

Газета опублікувала редакційну “Готовтеся до з'їзду”, в якій говорилося:

“Наближається партійний з'їзд. Не без слухності члени нашої партії прив'язують до нього велике значення. На нього ждала наша партія довше вже, чим повинна була ждати. Багато важних справ, які мав полагоджувати загальнопартійний з'їзд, були полагоджувані різними партійними комітетами, окружними з'їздами або відкладені до все відтяганого з'їзду.

80) “Робочий народ”, 27 червня 1917 р.

Не дивно проте, що наша партія багато на тім терпіла. В партії годі було вдержати партійного порядку, єдності і карності, контролі і над всім партійним рухом, над непорозуміннями, шкідливою роботою деяких одиниць і т. д. і т. д. Тому-то члени нашої партії, котрі знають ті недомагання, котрі тільки регулярні партійні з'їзди можуть усувати, радіють, що нарешті партія діждалася свого загального з'їзду, і до того в такій важній хвилі, коли перед нами відкрилося таке широке поле до засіву соціалізму, що сил не стає до всього великого труду" ⁸¹⁾.

Треба завважити, що незадовго до відбуття крайового з'їзду Екзекутивний Комітет на пропозицію Торонтонського відділу виключив з рядів УСДП Івана Стефаніцького — редактора "Робітничого слова" в Торонто. Після того на сторінках газет "Робочий народ" і "Робітниче слово" розгорнулася досить гостра полеміка, яка носила більш особистий характер, ніж партійний. І Іван Стефаніцький, і Матвій Попович перейшли були межу в тій полеміці, бо з принципових питань перейшли на особисті справи, від чого терпіли обидві соціал-демократичні газети — "Робочий народ" і "Робітниче слово".

Треба завважити, що саме під час тієї полеміки був заарештований Іван Стефаніцький за те, що опублікував у "Робітничому слові" антивоєнні статті. Однак суддя відкинув обвинувачення поліції і звільнив його від судової відповідальності.

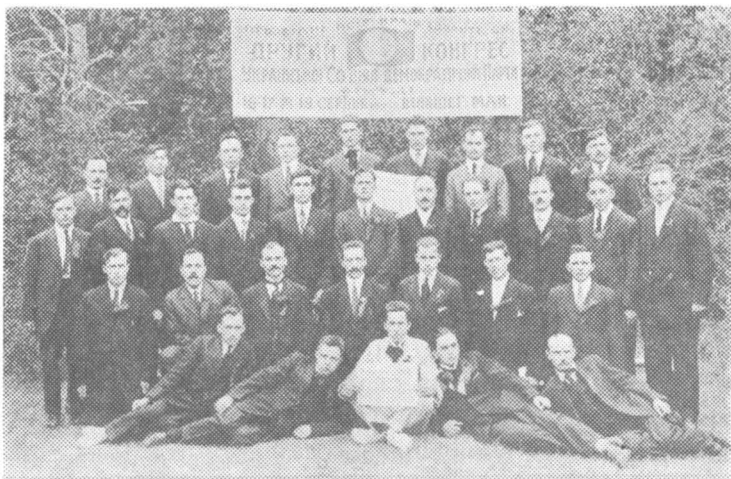
81) "Робочий народ", 25 липня 1917 р.

ДРУГИЙ КРАЙОВИЙ З'ЇЗД

Другий крайовий з'їзд Української соціал-демократичної партії, який тривав від 16 до 21 серпня 1917 року, був дуже важливою подією в історії українського соціалістичного руху в Канаді.

Участь в з'їзді взяло 30 делегатів, які репрезентували 25 відділів з усієї Канади.

У звіті Екзекутивного Комітету було вказано, що УСДП в Канаді зазнала сильного удару, коли у 1915 році військові власті розбивали окремі відділи і за-

Другий (останній) крайовий з'їзд Української соціал-демократичної партії в Канаді, який відбувся в березні 1918 року у Вінніпегу. Він накреслив новий шлях для поширення соціалістичних ідей серед українських трударів у Канаді.

арештовували активних членів, яких запроторювали в концентраційні табори. Тоді ж був інтернований і секретар Екзекутивного Комітету УСДП Микола Єрмійчук. В УСДП залишилося 600 членів.

З'їзд розглянув справу "партійних непорозумінь". Іван Стефаніцький зробив заяву, в якій перепросив Івана Навізівського, Матвія Поповича і заявив, що він відкличе все те, що писав перед з'їздом в "Робітничому слові". З'їзд постановив прийняти його назад в члени УСДП, але позбавляючи його на три місяці права рішального голосу. З'їзд постановив, щоб Іван Стефаніцький зняв слово "одинок", а залишив під назвою газети "Робітниче слово" — "соціалістична часопись у Канаді". Тією постановою з'їзд визнав "Робітниче слово" соціалістичною газетою.

З'їзд прийняв ряд важливих постанов:

1) схвалити поправки і доповнення до партійної конституції;

2) обрати у відділах УСДП Комітети збірки революційного фонду (гроші зібрані мали бути переслані через Екзекутивний Комітет на Україну "для революційної преси і найпекучіших потреб революції");

3) обрати комітет для вироблення статуту "Каси хворих";

4) Екзекутивний Комітет має зайнятися виробленням статутів для робітничих домів;

5) видати "Календар "Робочого народу" на 1918 рік";

6) при партійнім органі "Робочому народі" видавати гумористичну газету;

7) друкувати в "Робочому народі" матеріали на фармерські теми;

8) придбати для друкарні "Робочого народу" потрібне устаткування;

9) видавати “Робочий народ” двічі на тиждень;
10) відкрити книгарню при “Робочому народі”;
11) вислати двох організаторів — одного на Схід, другого — на Захід;

12) запропоновано 6 делегатів на Домініальний з’їзд Канадської соціал-демократичної партії;

13) доручено делегатам УСДП на Домініальному з’їзді домагатися “поправлення конституції і контролювання та доповнення платформи Канадської соціал-демократичної партії, яка, після думки з’їзду (УСДП — П. К.) являється вже давно невідстарчальною”;

14) в місцевостях, де нема соціал-демократичного кандидата під час виборів “до якого-небудь закондатного тіла”, члени УСДП “можуть попірати і голосувати на кандидата Соціалістичної партії Канади”.

З’їзд прийняв такі резолюції:

- 1) Про Стокгольмську конференцію соціалістів;
- 2) Про майбутність України;
- 3) Про національне питання.

У першій резолюції говорилося, що “З’їзд Української соціал-демократичної партії в Канаді уважає konieczністю для пролетаріату усіх країн і народів боротися за негайним покінченням війни на демократичних умовах, без анексій і контрибуцій, з признанням права для всіх народів рішати свою долю, і використати всі можливі обставини теперішнього моменту для прискорення соціальної революції, котра одинока може освободити пролетаріат від класового і національного гніту”.

Далі резолюція висловлювала віру, “що тільки в тісній міжнародній злуці пролетаріат всього світу зможе успішно боротися проти імперіалізму і реакції, і що тільки соціалістичний Інтернаціонал зможе поло-

жити кінець теперішній війні і закінчити її в користь робочого люду”.

У другій резолюції висловлювалася надія, “що український пролетаріат зуже тепер всю свою енергію і всі свої сили для забезпечення українському народові справжніх демократичних прав, та що він у тісній злуці з революційним пролетаріатом Росії і прочих держав буде змагати до прискорення соціальної революції і соціалізму”.

ВАСИЛЬ КОЛІСНИК

один з провідників Української соціал-демократичної партії в Канаді. Згодом був антивістом Комуністичної партії Канади і комуністичним алдерменом в міській раді Вінніпегу. Під час другої світової війни був запроторений до концентраційного табору за антифашистську діяльність.

У протоколах Другого з'їзду УСДП в Канаді говорилося, що в обговоренні “національного питання” всі “делегати у своїх промовах висказались як дійсні інтернаціоналісти”.

Після обговорення по тому питанню була прийнята така резолюція:

“Ми, українські соціал-демократи в Канаді, придержуємося стало інтернаціональної солідарності ре-

волюційного пролетаріату всіх націй, а у відношенню до національного питання признаємо право кожного народу на самовизначення; вважаємо повне звільнення угнетених народів одною з задач соціалізму по дорозі до повного звільнення пролетаріату усіх націй з-під соціального і економічного гнету”.

Другий з’їзд УСДП в Канаді обрав новий Екзекутивний Комітет у такому складі: В. Н. Колісник — організатор, А. Дзьола — касієр, Л. Никоряк — секретар, А. Хома — заступник організатора, М. Кульчицький — заступник секретаря.

У статті “По з’їзді”, що була опублікована в “Робочому народі”, говорилося: “Майже всі відділи нашої партії були зарепрезентовані на з’їзді. Вони відчували і зрозуміли ту велику потребу спільного порозуміння, полагодження нагромадившихся в партії важких справ, порішення викликаних часом принципіальних і тактичних питань, полагодження непорозумінь в партії, згуртовання і скріплення усіх сил партії, вироблення нових планів і вишукання нових засобів для дальшої праці, задля поширення класової свідомості серед українського працюючого люду, дальшої боротьби за соціалізм”⁸²⁾

Треба зазначити, що на з’їзд прибув Павло Крат, який домагався, щоб його поновно прийняти в члени УСДП. Справу взято під голосування і більшість делегатів заявила за його остаточне виключення з партії і вирішено ніколи його більше не приймати до УСДП. Він тоді “розплакався” і справу взято ще раз під голосування. Тим разом більшість була за тим, щоб його прийняти в члени, але остаточно над справою мають висловитися всі члени через референдум. Побояючись, що референдум не вийде на його ко-

82) “Робочий народ”, 29 серпня 1917 р.

ристь, Павло Крат заявив тоді, що “не хоче належати до партії”⁸³⁾.

Через кілька тижнів після з'їзду “Робочий народ” опублікував Конституцію Української соціал-демократичної партії в Канаді” з поправками і доповненнями, зробленими і прийнятими делегатами.

На своїм другім крайовім з'їзді Українська соціал-демократична партія в Канаді зробила ряд суттєвих змін у Конституції, які відповідали новому періодові, що настав у світі після Великої Жовтневої соціалістичної революції. З'їзд відбувся у березні 1918 року. Скоро після того канадський уряд розв'язав ряд організацій, серед них і УСДП, обвинувачуючи її в поширенні “більшовицьких ідей”.

В Конституції зазначувалося, що “Українська соціал-демократична партія є автономною частиною Канадської соціал-демократичної партії”.

Додатки до конституції тилилися лише внутрішніх адміністративних справ.

83) “Робітничий календар на 1918 рік”, стор. 118—119.

На особливу увагу заслуговує таке доповнення конституції: “Жодна частина Української соціал-демократичної партії не сміє робити в спілці з будь-якою громадою людей, що не признає класової боротьби та потреби скасування капіталістичного ладу”.

В другій половині 1917 року з калейдоскопічною швидкістю відбувалися зміни в Європі, зокрема на території брвшої Російської імперії, які мали чималий вплив на соціалістичний рух в цілому світі.

Події позначились і на діяльності Української соціал-демократичної партії. Ідея соціалізму почала тоді бути дуже популярною і на увазі трудящих мас. Нею захоплювались щораз більше українських трударів в Канаді. Відділи УСДП зростали членами. Формувались нові відділи. Число читачів і передплатників “Робочого народу” постійно зростало. В кінці 1917 року газета мала понад 3,000 передплатників.

У той час, коли “Робочий народ” відзначував великий вплив російської революції серед трудящих у світі, він не завжди займав вірну позицію щодо подій на Україні, де владу захопили українські буржуазні партії, які для обману вигукували “революційні” кличі і навіть не скупились на “соціалістичні” фрази.

Наприклад, “Робочий народ” писав, що для “народних мас воюючих держав” лише “соціалізм одиникий рятунок”. У статті (редакційній) “Ждемо на день побіди!” говорилося: “Росія започаткувала вже. Нині російський пролетаріат не вдоволяється вже поваленням царату та півбуржуазним правительством, а домагається вповні стати власником своєї праці. Російський пролетаріат не хоче оставитись надаліше рабом буржуазії, — він постановив боротись з буржуазією до кінця. І він побідить.

Слідами Росії підуть вскорі і другі держави . . .

Тож й ждемо з нетерпеливістю на той день побіди, ждемо на день, в котрім з усіх парламентів буде повівати знамя працюючого люду — червоний прапор”⁸⁴⁾.

Піддержуючи російський пролетаріат у боротьбі проти буржуазного Тимчасового уряду, УРДП в Канаді і “Робочий народ” в перших місяцях захопились тим, що на Україні була встановлена Центральна Рада, сформований Генеральний секретаріат на чолі з Володимиром Винниченком, який, до речі, ще до революції піддержував органічні зв’язки з УСДП в Канаді. Більше того, після повернення на Україну з Сполучених Штатів Америки Іван Кулик, який співробітничав у “Робочому народі” під псевдонімом Р. Ролінато, надсилав до Канади телеграми разом з Володимиром Винниченком, в яких просив матеріальної допомоги для “Робітничої газети” в Києві.

84) “Робочий народ”, 24 жовтня 1917 р.

ВІДНОШЕННЯ ДО УКРАЇНИ

І дійсно, зразу після Другого з'їзду УСДП в Канаді розгорнулася кампанія за збіркою грошей для закупна друкарських машин "Робітничій газеті". Ту газету видавала Українська соціал-демократична робітнича партія, очолена Володимиром Винниченком.

"Робочий народ" регулярно за "Робітничою газетою" публікував на своїх сторінках універсали і декларації Української Центральної Ради, водночас публікував заяви російських більшовиків, зокрема В. І. Леніна.

Через тиждень після започаткування Великої Жовтневої соціалістичної революції "Робочий народ" писав, що "більшовики прогнали правительство Керенського, взяли в свої руки керму правління і одночасно видали прокламацію, в якій говориться про передання землі селянам"⁸⁵).

У тому ж номері газета подала невеличкий уривок промови В. І. Леніна перед робітниками. Він сказав, що радянський уряд пропонує встановити справедливий мир, але не прийме несправедливих умов.

Ще через тиждень "Робочий народ" у статті "Більшовики і кайзер" викривав брехню буржуазної преси, що нібито більшовики були агентами німецького кайзера. Автор редакційної статті називав більшовиків "правдивими представниками революційного пролетаріату і непримиримими ворогами буржуазії".

Далі "Робочий народ" давав їм таку характеристику:

85) "Робочий народ", 14 листопада 1917 р.

“Большевики є за властю працюючого люду без участі буржуазії, за негайну ліквідацію війни, за конфіскацію царських, поміщицьких і церковних земель і передачею їх для народу, що на них працює, за передачею фабрик і інших підприємств для робітників, за самовизначення націй, за відбудуванням знищеного війною надбання різних народів коштом капіталістів, котрі є винуватцями теперішньої війни і т. д. І все те, розуміється, є в інтересі не кайзера, ані буржуазії, котрого б то не було краю, але в інтересі працюючого люду. Тому-то революційний пролетаріат Росії пішов з большевиками і стоїть при Радах Робітничих, солдатських і селянських послів і тому злякалась буржуазія всіх країв тої російської революції”.

Стаття закінчувалася такими знаменними словами:

“З тривогою дивляться тепер в сторону Росії капіталістичні правительства так альянтів, як і центральних держав, але з надією звернув свій погляд туди революційний пролетаріат усіх країв і народів”⁸⁶⁾.

І це писалося лише два тижні після започаткування Великої Жовтневої соціалістичної революції. З тієї зайнятої тоді позиції ні УСДП в Канаді, ні “Робочий народ” не зійшли до кінця свого існування, хоч до подій на Україні в них не було ясного становища, бо ситуація там була дуже “туманна” і “невиразна”.

У статті “Що діється на Україні?”, опублікованій у “Робочому народі”, говорилося, що через “тенденційно-баламутні вісті”, які доходять до Канади, годі скласти вірну картину, що дійсно діється там.

86) “Робочий народ”, 21 листопада 1917 р.

У той час, коли “Робочий народ” і УСДП в Канаді зайняли виразне прихильне становище до Великої Жовтневої соціалістичної революції в Росії, газета “Робітниче слово” виступила з засудженням більшовиків. Треба зазначити, що тоді редактором газети став Павло Крат, який разом з Іваном Стефаніцьким, Миколою Єремійчуком і Степаном Васканом створили Комітет помічі українським емігрантам, що виступав проти діяльності Української соціал-демократичної партії в Канаді.

“Робітниче слово” зразу не знало, яку зайняти позицію щодо Великої Жовтневої соціалістичної революції. Газета опублікувала дуже туманну редакційну статтю “Як хто задивляється на большевиків?”, в якій писала, що “в поглядах щодо большевицької роботи панує великий хаос”⁸⁷⁾.

З кожним днем становище на Україні ускладнювалось. Українська Центральна Рада сприяла контрреволюційному російському генералові Каледіну у боротьбі проти радянського уряду Росії. З того приводу “Робочий народ” виступив з статтею “Прикрі вісті з України”, в якій піддав гострій критиці політику Української Центральної Ради. Вичисливши всі шкідливі заходи УЦР, “Робочий народ” писав: “Зваживши все те, приходиться заключати, що на Україні буржуазія українська і неукраїнська взяла верх і тепер у спілці з буржуазією російською, у спілці з контрреволюційними елементами і при допомозі аліантських комісій, котрі прибули до Києва, буде спасати Україну і Росію від соціалістичної небезпеки”⁸⁸⁾.

87) “Робітниче слово”, 1 грудня 1917 р.

88) “Робочий народ”, 22 грудня 1917 р.

Цією статтею УСДП в Канаді і "Робочий народ" визначили свою позицію до Української Центральної Ради, охарактеризувавши її як уряд української буржуазії, яка в спілці з російськими контрреволюційними силами виступила проти більшовиків, які зводили завзяту боротьбу за задержання молодого радянської влади.

Через кілька днів "Робочий народ" почав передруковувати з англійського журналу "The Class Struggle" працю В. І. Леніна "Політичні партії Росії". Редакція у примітці говорила, що ця праця допомагає зрозуміти "більшовицьку платформу", написану В. І. Леніним ще у квітні 1917 року. Газета висловлювала сподівання, що ця праця В. І. Леніна становитиме цінність для читачів, "котрі не обзнакомлені з політичними партіями і групами Росії та їхнім становищем в теперішню хвилю".

НОВА ВНУТРІШНЯ БОРОТЬБА

Виконуючи рішення Другого з'їзду УСДП в Канаді, "Робочий народ" почав виходити з 5 грудня 1917 року два рази на тиждень. Число передплатників почало з кожним числом збільшуватись. Екзекутивний Комітет УСДП вислав у грудні в Східну Канаду на організаційну об'їзду В. Н. Колісника, в Західну Канаду — Михайла Князевича. В кінці 1917 року Українська соціал-демократична партія в Канаді начисляла вже біля 1500 членів.

З нового 1918 року "Робочий народ" почав виходити у збільшеному форматі.

У зв'язку з діяльністю Комітету помочі українським емігрантам наспіло багато запитань до "Робочого народу" і ЕК УСДП. Щоб вияснити відношення УСДП до КПУЕ, Екзекутивний Комітет опублікував заяву "В справі Торонтонського комітету помочі українським емігрантам", в якій говорилося:

"Екзекутивний Комітет подає до відома всім відділам і членам УСДП в Канаді, що наша партія не має нічого спільного з КПУЕ, що Екзекутивний Комітет уважає той КПУЕ за шкідливий для нашої партії і що ні один член УСДП до нього належати не сміє".

Далі в заяві перестерігалось, що хто з членів УСДП належатиме до КПУЕ, то згідно з Конституцією має бути виключений з рядів партії.

Від першого числа в 1918 році "Робочий народ" рішучо захищав позицію більшовиків і гостро виступав проти української буржуазії, яка зв'язувалась з контрреволюційними силами Росії і міжнародними імперіалістами. Газета опублікувала біографію В. І.

Леніна ("Володимир Ульянов") і його статтю "Новий тип держави, що виростає з нашої революції", Відозву Міжнародної (Ціммервальдської) соціалістичної комісії й Закордонного представництва Центрального Комітету більшовиків. Водночас газета гостро виступила проти політики Української Центральної Ради і її Генерального секретаріату. В редакційній статті, підписаній псевдонімом "Більшовик", вчислялись ті злочини, яких допускалась УЦР по відношенню до трудящих України і радянського уряду в Росії. В одній такій статті говорилось: "Ми, робітники, без огляду на нашу національну приналежність, хочемо усі до одного вольної України, одначе такої України, в якій уся власть належить лише робітникам, бідним селянам і жовнірам. Ми хочемо соціалізму на Україні"⁸⁹⁾

Коли Українська Центральна Рада уклала угоду з німецькими імперіалістами, "Робочий народ" в статті "Наші здогади підтверджуються" писав, що "УЦР зрадила російську революцію і український працюючий люд і за сю зраду она дістане належну їй заплату раніше чи пізніше"⁹⁰⁾.

Під впливом Великої Жовтневої соціалістичної революції в Росії швидко зростали революційні настрої в капіталістичних країнах Європи — Німеччині, Австрії, Італії. Той вплив поширився і на американський континент. В Канаді відбувалися масові мітинги, на яких зібрані робітники вітали більшовицьку владу в Росії, ставили до властей домагання задовольнити їхні потреби. Посилила свою діяльність і Українська соціал-демократична партія в Канаді. У Вінніпегу 17 лютого 1918 року відбувся в Гренд Опера

89) "Робочий народ", 9 лютого 1918 р.

90) "Робочий народ", 13 лютого 1918 р.

Гауз масовий мітинг, на якому обговорювались такі справи:

- а) звільнення українських і слов'янських негромадян від реєстрації,
- б) звільнення з концентраційних таборів українців і інших слов'ян;
- в) примусова праця (конскрипція);
- г) самозванча делегація до Оттави.

Масове віче було зорганізоване відділом УСДП. З промовами виступили редактор “Робочого народу” Матвій Попович і редактор журналу “Україна” д-р Олександр Сушко.

Це було одне з найбільших зібрань українських робітників за багато років у Вінніпегу. В ньому взяли участь понад 1500 чоловік.

Коментуючи той мітинг, “Робочий народ” писав: “Зібрана маса поверх півтора тисячі українських робітників увесь час, через півтори години, пильно і з великим заінтересованням слухала бесідників, котрі, як се було виразно помітне, в своїх промовах під час обговорювання всіх справ, що були на програмі віча, висловлювали одну провідну думку: про кожду із тих справ, що дотичать робочого люду, повинен і мусить дбати сам робочий народ, бо тільки сам заінтересований в тих справах, може їх розв'язати на свою користь”⁹¹⁾.

На тому ж мітингу присутні одноголосно заперестували проти “сепаратного миру”, який підписала Українська Центральна Рада з Німеччиною і Австрією, зраджуючи тим революцію і інтереси трудящих в Росії і на Україні.

91) “Робочий народ”, 20 лютого 1918 р.

Екзекутивний Комітет Української соціал-демократичної партії в Канаді надіслав домініальному урядові в Оттаві протест проти того, що він трактує українців як ворогів Канади, держить багато з них в концентраційних таборах, як військовополонених, заставляє їх реєструватися.

Від самого організаційного започаткування в 1907 році український соціалістичний рух зводив вперту боротьбу з українським націоналізмом. Газета “Канадський фермер” зразу накинута на перші українські відділи Соціалістичної партії Канади й газету “Червоний прапор”. Пізніше, коли почали виходити газети “Український голос” і “Канадський русин”, то всі вони обрушились на український соціалістичний рух, який почав щораз активніше проявляти свою діяльність і поширювати свій вплив серед українських трударів в Канаді.

Але після Великої Жовтневої соціалістичної революції в Росії і подій на Україні в 1917—1918 роках та боротьба загострилася і набрала нової сили. Українські націоналісти в боротьбі проти українського соціалістичного руху послуговувалися брехнями і наклепами. Вони писали, що “соціалізм — жидівська вигадка”, що “соціалісти зрадники української нації”. Вони розпалювали ненависть до соціалістів серед релігійно-фанатичних людей за їхнє вільнодумство. Розуміється, вони втікали від соціально-економічних проблем, бо знали, що це для них не міцний ґрунт. Правда, події на Україні, які швидко змінювалися, не сприяли їм, бо викривали банкрутство українського націоналізму, показували безхребетність політиків українських буржуазних партій.

“Робочий народ” з 2 березня 1918 року почав друкувати на своїх сторінках працю Фрідріха Енгельса

“Основні засади комунізму” (в перекладі Володимира Левинського). Треба відмітити, що газета видала цілий ряд наукових брошур. Лише за вісім місяців 1917 року вона видала вісім брошур загальним тиражем 18,000 ⁹²⁾. Вони багато допомагали українським робітникам у збільшенні класової свідомості. Тоді ще відчувався великий брак української літератури з теоретичних питань соціалізму. Ті брошури відіграли історичну роль у розвитку українського соціалістичного руху в Канаді.

Великою подією в історії української соціал-демократичної партії було рішення спорудити Український робітничий дім у Вінніпегу. Це питання порушувалось кілька разів на окремних конференціях партії. Обговорювалось воно і на Другому з'їзді УСДП в серпні 1917 року. Тоді було доручено розробити Статут для спорудження Робітничих домів.

В п'ятницю 1 березня 1918 року заходом відділу УСДП і Драматичного гуртка ім. В. Винниченка у Вінніпегу відбувся масовий мітинг, на якому було вирішено спорудити Український робітничий дім. На цьому мітингу присутні склали (готівкою і зобов'язаннями) близько 5,000 доларів. Рішення було схвально сприйняте широкими колами українських трударів по всій Канаді. Вони негайно поспішили з щедрою матеріальною допомогою будівельному комітетові.

92) “Робітничий календар”, 1918., стор. 119.

ЗАПОЧАТКУВАННЯ БУДОВИ УРД

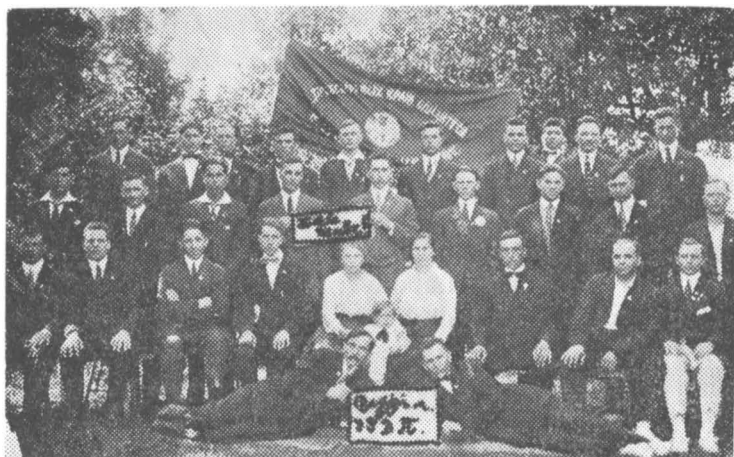
Почалася активна підготовка до будови Українського робітничого дому, в якому мав приміщення відділ УСДП, Екзекутивний Комітет, Драматичний гурток ім. В. Винниченка, редакція, видавництво і друкарня “Робочого народу”. (Український робітничий дім був закінчений у 1919 році, вже після розв’язання урядом УСДП і закриття “Робочого народу”, коли було організоване Товаришення Український робітничий дім).

На початку 1918 року знову стала актуальною справа Комітету помочі українським емігрантам і “Робітничого слова” у Торонто. На домагання членів Екзекутивний Комітет Української соціал-демократичної партії дав під референдум питання дальшого існування відділу УСДП в Торонто. Абсолютна більшість членів і відділів заявила за розв’язання Торонтонського відділу УСДП. Лев Никоряк писав: “Отже, ЕК після сего голосування заявляє, що бувший Торонтонський відділ не приналежить більше до Української соціал-демократичної партії в Канаді. ЕК УСДП заявляє, що чартер того відділу уневажнюється.

Екзекутивний Комітет УСДП не відповідає за жодну роботу бувшого Торонтонського відділу або його поодиноких членів”⁹³⁾.

Хоч “Робочий народ” піддержував більшовиків, виступав проти політики Української Центральної Ради, він все ще не втрачав повної віри у Володимира Винниченка, вважаючи його дійсним соціал-демокра-

93) “Робочий народ”, 6 березня 1918 р.

Ошавський відділ Української соціал-демонратичної партії в серпні 1917 року.

том". Але з кожним днем ставало яснішим, що Винниченко зраджує міжнародні соціалістичні принципи, переходить на позицію української буржуазії. У довгій статті "Пролетарське розуміння революції", яка друкувалася у шістьох числах "Робочого народу", було піддане гострій критиці становище Володимира Винниченка. Автор статті (Матвій Попович) назвав його становище несоціалістичним, непролетарським, але — націоналістичним.

Саме тоді почало кристалізуватися становище УСДП в Канаді до уряду Радянської України, який оформився у Харкові 25 грудня 1917 року на Всеукраїнському з'їзді робітничих і солдатських депутатів. Потім уряд Радянської України перебував поза межами України, бо тоді вона була під контролем Української Центральної Ради і німців. Пізніше німці прогнали Українську Центральну Раду і поставили царського генерала Павла Скоропадського "гетьманом" України.

“ПАРТІЙНИЙ ВІСНИК”

В кожному черговому числі “Робочого народу” повідомлялось про зріст рядів Української соціал-демократичної партії в Канаді.

Ось одне з таких повідомлень:

“Ряди Української соціал-демократичної партії в Канаді збільшуються з кожним днем на втіху і радість всім українським свідомим робітникам, а на сұм і горе його ворогам. Сими днями засновано два нові відділи УСДП. Один з них у Форт Френсес, Онт., другий — в Портедж ла Прейрі”. Відділ у Форт Френсес нараховував 29 членів, у Портедж ла Прейрі — 43 ⁹⁴⁾.

Тоді ж Екзекутивний Комітет УСДП в Канаді почав видавати “Партійний вістник” — невеличкий друкований “фолдер”. Збереглося лише два випуски. У тому виданні публікувалися матеріали про внутрішні організаційні питання УСДП в Канаді.

У першому випуску зроблена така замітка: “Почавши з сим листом, ЕК буде друкувати осібні листи до відділів з своїх нарад і ухвал над різними справами нашої партії, а сим зробить велику прислугу всьому членству, бо всі будуть знати, що не хтось робить за ЕК нашої партії, або приказує ЕК, що робити, але ЕК сам робить по своїм силам для добра всього членства нашої партії зосібна, а цілого робітництва взагалі”.

У тому ж самому (першому) випуску “Партійного вістника” були дані ЕК такі поради членам УСДП:

94) “Робочий народ”, 22 червня 1918 р.

Партійний Вістник

Екзекутивний Комітет Української соціал-демократичної партії в Канаді видавав внутрішньоорганізаційний бюлетень "Партійний вістник". Збереглося лише два випуски. Правдоподібно це були єдині випуски, бо скоро після того діяльність УСДП була припинена заборонаю нанадського уряду у вересні 1918 року.

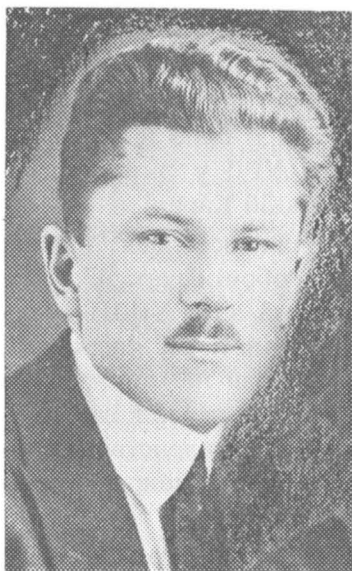
Не падати на душі, коли діються "переслідування за соціалістичні ідеї", бо тепер (1918 р.) таке діється по цілому світі.

Члени УСДП в Канаді, куди б не йшли, повинні мати при собі реєстраційні картки, свідоцтва шлюбу і громадянські сертифікати.

Члени мусять "абсолютно числитися з висловками, головню коли не знають окрүжаючих їх осіб", бо "се багато допоможе".

Ті поради були дані ЕК УСДП тому, що в Канаді почалася нова шовіністична кампанія, скерована проти "чужинців", тим разом особливо проти тих соціалістів, які не приховували свого позитивного ставлен-

ня до Великої Жовтневої соціалістичної революції, чи, як тоді говорили, до “большевиків”. В ряді місцевостей були зроблені наїзди на відділи УСДП, члени заарештовані і запроторені до концентраційних таборів у Капускейсінгу, Летбриджі, Брендоні і Верноні. З видатних діячів були запроторені до концентраційних таборів Іван Гнида, Михайло Князевич, Тимофій Корейчук, Тимко Бойчук.

ДЕНИС МОЙСЮК

один з активістів Української соціал-демократичної партії в Західній Канаді. У 1918 році відповідав за редакцію і адміністрацію “Робочого народу”. Під час другої світової війни був запроторений до концентраційного табору за свою антифашистську діяльність. Виїхав на Радянську Україну і поселився в Чернівцях.

З того випуску довідуємося, що взимку членів в УСДП в Канаді було понад 2,000.

У відповідь на запитання з різних місцевостей, як ставитись до будови Українського робітничого дому у Вінніпегу, ЕК УСДП у другому випуску “Партійного вістника” пояснив, що “сей дім не буде лише служити потребам місцевих робітників, але для всіх українських робітників в Канаді”. Тим же пояснюва-

лось, що хоч “поміч дають і непартійні робітники”, контроль над УРД має УСДП.

У другому випуску роз’яснювалась справа нового Торонтонського відділу УСДП, який розпочав знову боротися проти Екзекутивного Комітету, не визнаючи його авторитету. Другий випуск “Партійного вістника” повідомляв, що на прохання комітету будови Українського робітничого дому у Вінніпегу Матвій Попович “згодився виїхати разом з своєю жінкою на Захід і дати нашим товаришам ряд лекцій по соціальному питанню, як також, де можливо, устроювати концерти”. Треба відзначити, що поїздка була надзвичайно успішна, і в результаті її було зібрано поважну суму грошей на будову УРД у Вінніпегу серед українських трударів в Західній Канаді.

У “Партійному вістнику” вияснювалася “справа гумористичної часописи” при “Робочім народі”. Там говорилося, що Другий партійний з’їзд УСДП в Канаді “ухвалив був видавати гумористичну часопись”, але через ряд причин тієї постанови не можна було перевести в життя. Найголовнішою перешкодою був брак фондів. Якщо, говорилося далі, членство висловиться, де взяти фонди, то вже восени можна було б видавати таку часопись.

Обов’язки секретаря Екзекутивного Комітету Української соціал-демократичної партії в Канаді виконував Денис Мойсюк. Він тоді також відповідав за редакцію і адміністрацію “Робочого народу”.

Ціле літо газета “Робочий народ” була переповнена зверненнями до українських трударів, щоб вони щедро жертвували на будову Українського робітничого дому у Вінніпегу. Вона також містила звідомлення з окремих місцевостей, хто скільки жертвував на цю благородну ціль. На її сторінках було вміщене

фото з процесу будови, де українські робітники вечорами після праці приходили на будову і своїм добровільним трудом допомагали споруджувати “свою святиню”.

Важливою подією в історії Української соціал-демократичної партії в Канаді мало бути голосування над питанням з'єднання Канадської соціал-демократичної партії з Канадською робітничою партією. Домініальний Екзекутивний Комітет Канадської соціал-демократичної партії запевняв, що таке з'єднання “не порушить автономії соціалістів або інших груп”, що входять в її склад. Референдум (голосування) мав відбутися у місяці серпні ⁹⁵).

“Робочий народ” 24 серпня 1918 року повідомляв, що “слідуючого тижня” газета “переноситься до власної друкарні в Українському робітничому домі”.

95) “Робочий народ”, 17 вересня 1918 р.

УРЯДОВА ЗАБОРОНА УСДП

Готуючись до закриття діяльності Української соціал-демократичної партії в Канаді, власті почали переводити в кінці серпня і на початку вересня 1918 року арештування активістів у різних місцевостях: поліція арештувала в Содборі 9 членів, в Монтреалі Т. Бойчука, у Вегревилл І. Бойчука, в Тиммінс М. Кустріна і М. Марущака. Щодня преса повідомляла про нові арештування членів УСДП в Канаді.

Через кілька днів після того газети опублікували телеграму з Оттави, в якій повідомлялося, що уряд "підприймає сильні заходи для прогнання з Домінії Канади анархії і більшовицької пропаганди та вчення".

Уряд заборонив цілий ряд організацій, товариств і партій. Серед них і Українську соціал-демократичну партію в Канаді. Він в тій справі прийняв надзвичайний закон 25 вересня 1918 року.

В повідомленні говорилося, що хто належатиме до заборонених урядом організацій, товариств чи партій, чи приходитиме на їхні мітинги, буде покараний 5-річною тюрмою або штрафом в сумі \$5,000.

У тому ж повідомленні говорилося, що до кінця війни в Канаді не буде дозволено видавати "у ворожих мовах газети, книжки, брошури, листівки чи іншого роду публікації".

До "ворожих мов" були зараховані: німецька, угорська, болгарська, турецька, російська, румунська, українська, фінська, естонська, сірійська, хорватська,

ліванська. Також “не дозволялося ввозити газет або публікацій в сих мовах до Канади”, крім суто релігійного чи наукового змісту.

Опублікувавши повідомлення про заборону УСДП в Канаді і інших організацій, “Робочий народ” 28 вересня 1918 року зробив таку завагу: “Дотепер наша редакція не отримала жодного урядового повідомлення в сій справі. Однак можна бути більш як певним, що таке або подібне рішення правительством дійсно видало. В виду того подається до відома читачам “РН”, що як більше до вас “Робочий народ” не прийде, то се буде знак, що вище згаданий закон увійшов в життя”.

І дійсно — це був останній номер газети “Робочий народ”. Майже десять років виходила газета — як місячник, двотижневик, тижневик, двічі на тиждень. Вона відіграла дуже важливу роль у поширенні соціалістичних ідей серед українських трударів в Канаді.

Матвій Попович про останні дні УСДП в Канаді і “Робочого народу” писав так:

“Був це час найбільшого воєнного напруження. В Канаді запанувала тоді чорна реакція, що почала застосовувати драстичні міри супроти революційних робітничих організацій. Жертвою тої реакції впала Українська соціал-демократична партія і її орган “Робочий народ”. УСДП оголошено поза законом, а видавання “Робочого народу” було заборонено. Чимало членів УСДП заарештовано та ув’язнено в тюрмах або таборах, деяких депортовано. На мітинги заборонено було збиратися, а на друкування навіть звичайнісіньких летючок-оголошень необхідно було дістати спеціальний дозвіл і друкувати їх можна було

тільки під умовою, що поруч українського тексту буде надруковане те ж саме по-англійськи. На друкарню і редакцію “Робочого народу”, що були перенесені до викінченої вже тоді пивниці в Українському робітничому домі у Вінніпегу, зробила державна поліція наїзд і забрала багато літератури, листів та документів”⁹⁶).

Розуміється, про легальне відновлення Української соціал-демократичної партії в тодішніх умовах навіть не можна було думати. Країна була охоплена шовіністичною кампанією, яка ще більше посилилась, коли після закінчення першої світової імперіалістичної війни у листопаді 1918 року почали вертатися з європейського фронту до Канади солдати — англосакси, яких підбивала буржуазія проти “чужинців”, особливо трударів, які, мовляв, захопили їхні роботи, коли вони воювали. У Вінніпегу й інших містах були влаштовані погроми проти “ворожих чужинців”.

Будова Українського робітничого дому у Вінніпегу хоч не припинялася зовсім, однак до значної міри сповільнилась.

Українські робітники у Вінніпегу не розгубились, коли була заборонена діяльність УСДП, бо тоді вже існувало в місті Товаришення Український робітничий дім, яке займалося будовою Українського робітничого дому. В інших містах Канади становище було дещо гірше після припинення діяльності відділів УСДП, бо вони не мали можливості проявляти жодної

96) М. Попович. Історія Товариства Український Робітничо-Фармерський дім. Альманах ТУРФДім 1918—1929, стор. 8.

культурно-освітньої, мистецької і громадської діяльності. Правда, той стан не тривав довго, бо вже у березні 1919 року почала виходити газета "Українські робітничі вісті", Товаришення Український робітничий дім розгалузило свою діяльність, організувало свої відділення в різних місцевостях країни. Дещо пізніше багато членів бівшої Української соціал-демократичної партії вступали до новоорганізованої Комуністичної партії Канади.

Почався другий період в історії українського соціалістичного руху в Канаді. Він тісно зв'язаний з історією Комуністичної партії Канади. До речі, він уже не виступав як автономна частина (Українська соціал-демократична партія в Канаді була автономною частиною Канадської соціал-демократичної партії), але як її складова частина. Правда, члени-українці, які були одночасно членами українських робітничо-фермерських організацій, становили в них українські фракції в перших десятиріччях (1920—1940 рр.). Пізніше українські комуністичні фракції були відмінені.

*
/

СЛАВНЕ ДЕСЯТИРІЧЧЯ

Від початку травня 1907 до кінця вересня 1918 року український соціалістичний рух пройшов складний шлях: з невеличких трьох відділів Соціалістичної партії Канади він виріс у досить розгалужену по цілій країні Українську соціал-демократичну партію в Канаді з понад 2,000 членами у вересні 1918 року, у хвилину закриття її канадським урядом за “поширення більшовицької пропаганди і вчення”. Українські соціалісти в 1907 році започаткували невелику формою і з невеликим тиражем газету “Червоний прапор”, яка на 18 числі припинила своє існування, бо тоді ще була заслабка українська соціалістична організація, яка б могла фінансово втримати її при життю. У вересні 1918 року, коли уряд заборонив видання органу УСДП “Робочий народ”, то він регулярно виходив уже двічі на тиждень і мав понад 3,000 передплатників. Газета виходила великим форматом.

Український соціалістичний рух в Канаді переходив подібні перипетії, які проходив загальний канадський соціалістичний рух, хоч з деякими відмінностями, що були викликані специфікою українського громадсько-політичного життя, якого корені простягалися з тих земель, з яких прибули українські іммігранти до Канади.

Треба зауважити, що генеза українського соціалістичного руху в Канаді почалася з галицьких і буковинських сіл, де в кінці XIX століття започаткувався український радикально-соціалістичний рух. Перші українські іммігранти-селяни привезли з собою ті радикально-соціалістичні ідеї і пересаджували

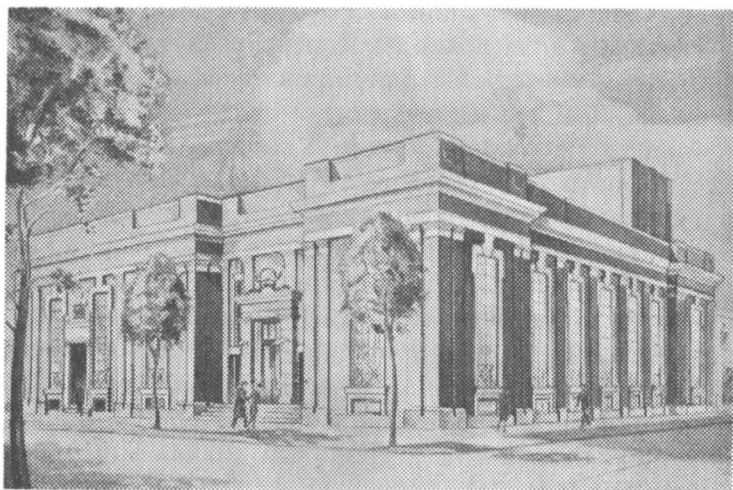
їх на канадському ґрунті з тими всіми хибами, що вони були такі характерні і притаманні радикально-соціалістичному рухові в Східній Галичині і Північній Буковині. Перші українські іммігранти, які започаткували український соціалістичний рух, привезли з своїх сіл до Канади дрібне політиканство, різні амбіції, інтриги, демагогію, що стільки шкоди завдали в перших роках українському соціалістичному рухові в Канаді.

Необхідно відзначити з усією справедливістю, що одним з найперших українців, що поширювали соціалістичні думки між українськими поселенцями у Канаді, був Кирило Геник, який прибув до Канади 1896 року, таки на початку масової заробітчанської еміграції з Східної Галичини. Він був другом Івана Франка і разом з ним деякий час перебував у коломийській тюрмі за соціалістичну пропаганду. Сергій Подолінський, пропагандист економічного вчення Карла Маркса на Україні, у своїй книжці "Соціалісти українці в Австрії" (Женева 1887 р.) зараховує Кирила Геника до "перших пропагандистів соціалізму" у Східній Галичині. Хоч Кирило Геник зразу після прибуття до Канади поширював соціалістичні ідеї на мітингах і в газеті "Свобода" (США), але коли зорганізувалися перші українські відділи соціалістичної партії Канади, не брав у них участі. Більше того, він згодом повністю перейшов на позиції ворожі соціалізові, холітався між реакційним москвофільством і буржуазним націоналізмом. У канадській політиці залишився буржуазним лібералом.

Головними організаторами перших українських відділів Соціалістичної партії Канади і газети "Червоний прапор" були Мирослав (Ілько) Стечишин, Павло Крат і Василь Головацький. Всі три вони, хоч в перших роках відіграли дуже важливу позитивну роль в

українському соціалістичному русі в Канаді, згодом зірвали з ним і активно поборювали його. Особливо Мирослав Стечишин і Павло Крат завдали великої шкоди тому рухові, коли стали активними діячами українських націоналістичних організацій, до яких намагалися перетягти класово несвідомих робітників і фермерів.

Але було б історично невірно перекреслювати той початковий період українського соціалістичного руху в Канаді тільки тому, що його провідниками були люди, які згодом ідейно зірвали з ним, поборювали його. Адже десятки і сотні українських трудів-іммігрантів вперше познайомились хоч поверхо-

Український робітничий дім у Вінніпегу, будова якого була започаткована членами Української соціал-демократичної партії в Канаді. Від свого завершення у 1919 році аж дотепер він є важливим культурно-освітнім та мистецьким центром прогресивної громадськості міста.

во з соціалістичними ідеями, перейнялися ними, активно включилися в класову боротьбу канадських трудящих, яка тоді розгорталась під прапором Соціалістичної партії Канади. Згодом ті українські трударі перейшли в ряди Української соціал-демократичної партії Канади, ще пізніше значна частина їх стала дуже активною в Комуністичній партії Канади.

Особливо треба відзначити позитивну роль першої української соціалістичної газети на американському континенті — “Червоного прапора”. Хоч газета не довго існувала, вона кинула здорове зерно на родючий ґрунт, бо згодом появились добрі сходи, було зібрано багатий врожай у подальших роках.

З появою “Робочого народу” і створення Федерації українських соціал-демократів почався другий період історії українського соціалістичного руху в Канаді. Він уже набрав масовішого і соліднішого характеру. Все ж він тоді не становив монолітності, бо на його чолі ще далі залишилися Мирослав Стечишин, Павло Крат, Василь Головацький. Більше того, до нього проліз авантюрист Роман Кремар (Михайло Солодуха), який разом з Томою Томашевським, Олексом Крайківським й іншими розгорнув внутрішню боротьбу у Федерації українських соціал-демократів в Західній Канаді і почав видавати в Едмонтоні “Нову громаду”. Згодом він з своїми прибічниками зорганізував Федерацію українських соціалістів. Та боротьба завдала великої шкоди українському соціалістичному рухові в Канаді — значно сповільняла його ріст і підривала матеріальну базу газети “Робочий народ”. Як і Стечишин і Крат, від українського соціалістичного руху відійшов і Роман Кремар. Він також перекочував до українського націоналістичного табору.

ВІРНІ ІДЕЯМ СОЦІАЛІЗМУ

У 1910—1911 роках, зразу після прибуття до Канади, в український соціалістичний рух вступили Матвій Попович і Іван Навізівський. Вони боролися за ідейну спаяність українських соціал-демократів, за ідеологічну чіткість “Робочого народу”, за міжнародну робітничу солідарність. Згодом вони відіграли велику і важливу роль у розвитку, зміцненні і загартовуванні українського робітничо-фермерського руху в Канаді. Разом з ними боровся за ті принципи і Василь Колісник, який започаткував свою діяльність ще в українському відділі Соціалістичної партії Канади у Вінніпегу.

На початку 1914 року Федерацію українських соціал-демократів було перейменовано на Українську соціал-демократичну партію. Перед нею розгорнулися великі можливості організаційної і громадсько-політичної діяльності. Треба зауважити, що УСДП в Канаді водночас проводила й культурно-мистецьку діяльність, бо ж тоді ще не було окремої масової культурно-освітньої прогресивної організації, яка б займалася такою працею. Отже, відділи УСДП в Канаді також влаштовували концерти і театральні вистави, під час яких промовці агітували вступати в ряди партії.

Хоч Українська соціал-демократична партія була складовою частиною (з автономними правами), вона також піддержувала ідейний зв'язок з Українською соціал-демократичною партією Східної Галичини і Північної Буковини. Інколи з Канади зверталися до

УСДП Східної Галичини і Буковини з проханням допомогти ліквідувати внутрішні спори (між Мирославом Стечишиним і Романом Кремаром). Відділи УСДП в Канаді передплачували і поширювали старокрайові українські соціал-демократичні видання ("Землю і волю", "Добру новину", "Боротьбу").

ТИМОФІЙ КОРЕЙЧУК

один з видатних діячів і організаторів Української соціал-демократичної партії в Канаді. За свою діяльність був арештований і запроторений до неконцентраційного табору у Вернон, Британська Колумбія, де й помер.

Українська соціал-демократична партія в Канаді в 1914 році не пішла за зрадниками II Інтернаціоналу, але залишилась вірна своїм принципам, бо зразу активно виступила проти першої світової імперіалістичної війни. Вона підтримувала антивоєнну позицію Російської соціал-демократичної робітничої партії (більшовиків) і німецького соціал-демократа Карла Лібкнехта.

У тих роках Торонтонський відділ УСДП, очолений Іваном Стефаніцьким, почав боротися проти Екзекутивного Комітету Української соціал-демократич-

ної партії, що також спричинило чимало шкоди. Та боротьба носила досить гострий характер, інколи переростала в площину особистих антипатій і образ. Вона тривала до кінця існування УСДП. Особливо вона загострилася тоді, коли з Іваном Стефаніцьким з'єднався Павло Крат (він фактично став редактором газети "Робітниче слово"). Газета в 1918 році одверто перейшла на антирадянську позицію. Правда, така позиція газету не врятувала, бо й вона, як і "Робочий народ", була закрита канадським урядом 28 вересня 1918 року. Іван Стефаніцький в 20-х роках повернувся до руху — вступив у ряди Комуністичної партії Канади і залишився діяльним до кінця свого життя. Він також з того часу відігравав провідну роль в українському робітничо-фермерському русі і, зокрема, зробив великий вклад в українську прогресивну пресу.

Українська соціал-демократична партія ентузіастично привітала Лютневу революцію в Росії 1917 року. Вона висловлювала вперту віру, що трудящі Росії не зупиняться на півдорозі, але свою визвольну боротьбу доведуть до успішного завершення, зроблять ще одну — соціалістичну — революцію, в результаті якої і український народ здобуде свою волю, свою державність.

Коли позиція УСДП в Канаді була досить чітка щодо Лютневої революції, то по відношенню до України вона не була спроможна зайняти ясного становища, бо й події там відбувалися дуже складно, що тяжко було про них виробити правильну позицію. Треба зауважити, що на Україні після Лютневої революції активізували свою діяльність Українська соціал-демократична робітнича партія і Українська

партія соціал-революціонерів, які прикривалися соціалістичними кличами і тим вводили в оману трудящих і українських поселенців за океаном — в США і Канаді. Лише після Великої Жовтневої соціалістичної революції стало ясно, що і УСДРП, і УПСР орієнтувались на німецький імперіалізм, потім на Антанту та навіть заgravали з російськими царськими генералами. Їм не йшлося про робітничо-селянську українську державу. Тоді ж УСДП в Канаді, зокрема газета “Робочий народ”, гостро виступала проти Центральної Ради, заявила свою солідарність з українським радянським урядом, що сформувався в кінці грудня 1917 року в Харкові.

БОРОТЬБА З НАЦІОНАЛІЗМОМ

Від самого початку свого існування український соціалістичний рух зводив боротьбу з українськими націоналістами у Канаді. У першому періоді українським соціалістам доводилось давати відбій націоналістичній газеті “Канадійський фармер”. Згодом почали атакувати український соціалістичний рух газети “Український голос” і “Канадійський русин” — орган католиків (уніатів).

Особливо ріст українського соціалістичного руху налякав греко-католицький клер. У 1910 році до Канади Ватикан надіслав митрополита Андрія Шептицького, одним із завдань якого було перешкодити поширенню соціалістичних ідей серед українських іммігрантів. Місія його провалилася. Українські трударі зустріли його негативно в ряді місцевостей, зокрема у Венкувері, бо не могли простити йому засудження вчинку Мирослава Січинського за вбивство цісарського намісника графа Андрія Потоцького 1908 року. Вернувшись до Львова, Андрій Шептицький опублікував книжечку “Канадійським русинам”, в якій грозив пекельними муками всім тим, які читали соціалістичні книжки і газети. Пізніше його ставленик єпископ Микита Будка видав “Дороговказ” (пастирський лист), в якому також закликав канадських українців не читати соціалістичних книжок і газет.

Провідники націоналістичних товариств і організацій навіть робили доноси до уряду і поліції проти українських соціалістів. Вони доносили і до капіталістичних підприємств, що в них працюють такі-то

українські соціалісти, домагаючись прогнати їх з праці.

Але найжорстокіша боротьба почалася між соціалістами і націоналістами після перемоги Великої Жовтневої соціалістичної революції, особливо тоді, коли на Україні був сформований радянський уряд. "Робочий народ" викривав політику Української Центральної Ради, Директорії, "гетьманування" царсько-го генерала Павла Скоропадського і прихильно писав про радянську владу в Росії, про боротьбу за встановлення радянської влади на Україні. Все те викликало лють націоналістів і вони називали українських соціалістів "зрадниками", "запроданцями", "вислужниками Москви" і т. д.

Необхідно зазначити, що від 1907 року, коли організаційно оформився український соціалістичний рух, аж до вересня 1918 року була проведена велика освідмлююча робота серед українських трударів в Канаді, було видано багато різних соціалістичних публікацій українською мовою. До них слід зачислити "Платформи" і "Конституції" Соціалістичної партії Канади і Канадської соціал-демократичної партії.

Видавництво "Робочий народ" видало цілу серію брошур, серед них "Розвиток соціалізму від утопії до науки", "Основні засади комунізму" Фрідріха Енгельса, "Хто такі соціалісти і чого вони хочуть" А. Коллонтай, "Історія червоного прапора" М. П.

На сторінках "Робочого народу" був надрукований повний текст "Комуністичного Маніфесту" К. Маркса і Ф. Енгельса. В газеті передруковувалися статті і виступи В. І. Леніна.

Особливо багато брошур і календарів в тих роках випустило соціалістичне видавництво "Новий світ" Івана Гниди в Монтреалі.

У 1909 році в Едмонтоні вийшла збірка “Соціалістичні пісні”, яку упорядкував Павло Терненко (Крат). В ній було вперше опубліковано “Інтернаціонал” українською мовою. Василь Головацький вперше упорядкував збірник “Робітничі пісні”. Вони вийшли в 1915 році книжкою. Дмитро Рараговський, активний член УСДП в Едмонтоні, опублікував свою першу збірку поезій “Робітничі пісні”. Окремі його поезії, які увійшли до збірки, перед тим друкувалися в “Червоному прапорі” і “Робочому народі”. Особливо Павло Крат опублікував цілий ряд поетичних і прозових творів окремими книжками.

Всі ті публікації були тоді дуже цінні, бо це була одинока соціалістична лектура українською мовою. Правда, надсилались деякі видання з Галичини і Буковини, але вони проходили цісарську цензуру і не могли ставити так гостро соціальних проблем, як собі дозволяли автори в Канаді чи США.

Встановлюючи закон про заборону УСДП і інші організації, уряд не в силі був зупинити поширення соціалістичних ідей серед українських трударів у Канаді. Українські робітники і фермери продовжували свою громадську і політичну діяльність, розповсюджували політичну літературу, відстоювали завоювання робітничого класу.

Українська соціал-демократична партія і “Робочий народ” виховали нові кадри свідомих борців, натхнені перемогою Великої Жовтневої соціалістичної революції, революційними повстаннями в Угорщині, Німеччині та інших країнах, сміливо дивилися вперед і були переконані в тому, що після розгрому прогресивного руху в Канаді піднімуться нові, ще сильніші робітничі та фермерські організації.

І вони не помилились!

З М І С Т

Михайло Князевич. Добра і потрібна книжка . . .	3
Замість вступу	7
Роль Кирила Геника	9
Українські відділи СПК	12
Газета “Робучий народ”	22
Сформування ФУСД в Канаді	32
З’їзд ФУСД в Едмонтоні	36
Внутрішня боротьба у ФУСД	41
Міжпартійний з’їзд у Колмен	57
Кінець ФУС і “Нової громади”	68
Сформування УСДП в Канаді	76
Антивоєнна позиція	80
Кристалізація поглядів	86
Міжнародна солідарність	99
УСДП в Канаді і УФСП в США	106
УСДП і революція в Росії	117
Вінніпегська конференція	123
Другий крайовий з’їзд	126
Відношення до України	134
Нова внутрішня боротьба	138
Започаткування будови УРД	143
“Партійний вістник”	145
Урядова заборона УСДП	150
Славне десятиріччя	154
Вірні ідеям соціалізму	158
Боротьба з націоналізмом	162

Щ И Р О І Щ Е Д Р О

**На видання цієї книжки надіслали
свої пожертвування:**

Михайло і Катерина Князевичі з Нью Йорка	\$200.00
Йосип Арсенюк з Торонто	100.00
Йосип Гудима з Дірборн	100.00
Марія Задурович з Вінніпега	75.00
Софія Сливар з Виндзора	73.00
Жіночий відділ ТОУК у Виндзорі	50.00
Микола і Василина Алексієвичі	25.00
Йосип Личук з Торонто	25.00

Видавництво “Кобзар” усім жертводавцям щиро дякує за їхню допомогу у виданні книжки “Український соціалістичний рух у Канаді (1907—1918)”.

